



# SODUR



**XXI AASTAKÄIK • 21.06.39. NR. 24-25**

# SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 24 - 25 — 1939.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages.
Võidupühaks . . . . .	547	Fête de la Victoire . . . . .	547
<i>Kindralmajor A. Traksmäa</i> : Eesti välispoliitika põhijooni Vabadussõjas . . . . .	548	<i>Général de brigade A. Traksmäa</i> : Traits principaux de la politique étrangère de l'Estonie pendant la Guerre d'Indépendance . . . . .	548
<i>W. K. Latvala</i> : Propaganda — rahu ja sõja relvadest võimsaim . . . . .	556	<i>W. K. Latvala</i> : Propagande — la plus puissante des armes de paix et de la guerre	556
<i>Kolonelleitnant O. Kurvits</i> : Vabaduse Risti XI päev . . . . .	561	<i>Lieut-Colonel O. Kurvits</i> : XI jour du Croix de la Liberté . . . . .	561
<i>Kapten A. Nõmm</i> : Betoonmürsud, nende ehitus, omadused ja kasutamine . . . . .	563	<i>Capitaine A. Nõmm</i> : Les obus en béton, leur construction, qualités et l'utilisation	563
<i>Leitnant J. Paul</i> : Juhiseid noorsõduri lahinguliseks väljaõppeks . . . . .	568	<i>Lieutenant J. Paul</i> : Instructions pour l'enseignement des recrues au combat . . . . .	568
<i>N.-leitnant O. Makke</i> : Üksikvõitleja lahinguline ettevalmistus meetodis valeõige . . . . .		<i>Sous-lieut.: O. Makke</i> : Préparation du soldat pour le combat d'après la méthode: faux - vrai	
<i>Kapten J. Vint</i> : Intendantuuriteenistuse korraldamise põhimõtteid Leedu sõjaväes ametlike vaadete kohaselt . . . . .	570	<i>Capitaine J. Vint</i> : Principes de l'organisation du travail d'intendance dans l'armée lithuanienne d'après les points de vue officiels . . . . .	570
<b>BIBLIOGRAAFIA.</b>		<b>BIBLIOGRAPHIE.</b>	
— —s.: Sõduri kohtlemine ja väljaõpe . . . . .	574	— —s.: L'instruction et le traitement du soldat . . . . .	574
— —m.: Õhukaitse suurtükiväe tähtsusest, omadustest ja tegevusest . . . . .	577	— —m.: De l'importance, des qualités et de l'activité de l'artillerie antiaérienne	577
— Sõjaväelisi teateid välisriigest . . . . .	581	— Informations militaires de l'étranger . . . . .	581
Jutustus Vabadussõjast.		Recit de la guerre d'Indépendance.	
— <i>P. Kangro</i> : Retk üle Pihkva järve kevadel 1919. a. . . . .	582	— <i>P. Kangro</i> : Campagne à travers le lac Pihkva au printemps 1919 . . . . .	582
Juriidilisi küsimusi . . . . .	585	Questions juridiques . . . . .	585
Male.		Echecs.	

Kaanepilt: Leinaseisak pärast pärja asetamist Vabadussõjas langenute ausambale Jõhvis.

Vastutavtoimetaja kolonelleitnant **Johannes Reinola**.

Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **Martin Nurk**.

Telefon nr. 477-20/163.

Kodune tel. nr. 477-20/3-22.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.

Talitus avat. iga päev kella 0800—1500 ja laupäeviti 0800—1300.

Telefon — Sõjaväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi- kirju alal ei hoita.

„Sõdur“ ilmub kuni 4 korda kuus.

## „SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.

Poolaastas — kr. 3.00.

Veerandaastas — kr. 1.50.

Üksiknumber — kr. 0.20.

## KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülg — kr. 40.

Tekstis — kr. 60.



# SÕDUR

Nr. 24-25.

## SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

21. 06. 39.

XXI AASTAKÄIK

### *Võidupühaks.*

№ 24-25  
RIIGIRAMATUKOBI

23. juunil kogu eesti rahvas pühitseb Võidupüha. See püha on päevaks, millal meenutame kõiki neid võitlusi ja pingutusi, mida meie rahvas on pidanud kandma nii kauges kui ka lähemas minevikus selleks, et säilitada oma rahvuslikku iseolemist ja kätte võidelda riiklikku iseseisvust. Need võitlused on olnud pidevad ja ohvriterikkad, kuid kõigist raskusist on eesti rahvas, olles kantud lootusist paremale tulevikule, üle saanud. Viimaseaja suurimaks võitluseks ja raskemaks jõukatseks oli Vabadussõda, mille tulemusist olenes kogu eesti rahva saatus. See sõda lõppes võidukalt, hoolimata sellest, et vastased olid oma jõududel suure ülekaalus. Eesti rahvas, olles juhitud erakordselt tublidest juhtidest ja olles kantud püüdest iseseisvusele, mida põlvest põlve sajandite vältel on iga eestlane kandnud oma hinges, murdis vastaste vastupanu ja sundis neid respektierima eesti rahva õigusi. Rasketes heitlustes meie sõjavägi sammus ühelt võidult teisele. Võidutahe ja sangarlikkus pani aluse Vabadussõja vaimule. See vaim on jäänud püsima ka pärast Vabadussõja lõppemist. Tänu sellele vaimule on meie sõjavägi ja kogu rahvas ka tänapäeval läbi imbunud võidutahtest. Meie kõik teame ja tunneme oma hinges, et kui peaks saatus nõudma meilt uusi võitlusi, siis olgu need võitlused nii rasked kui tahes, me peame need võitma, sest teisiti ei saa ja ei tohi. Võidupüha meie pühitseme 23. juunil, s. o. päeval, millal võideti Vabadussõjas Võnnu lahing. See ajalooline võit tiivustagu meid ka tulevikus.

Võidupüha õhtul süüdatakse üle kogu Eesti traditsioonilised võidutuled. Võidutuled on sümboliks neile võitudele, mis meie rahvas on saavutanud nii lahinguväljadel kui ka vaimupõllul ja majanduslikul alal. Kõrgele leekivate võidutulede juures tuletame meelde neid paljusid tundmatuid ja tuntud sangareid, kes oma elu on jätnud võitluses eesti rahva ühiste eesmärkide eest. Ühtlasi aga kinnitagu lõomavad võidutuled meie usku vaba Eesti iluõasse tulevikku ja süvendagu võitlus- ning võidutahet oma riikliku iseseisvuse säilitamiseks ja kinnitamiseks.

# Eesti välispoliitika põhijooni Vabadussõjas.

Kindralmajor A. Traksmaa.

## 1. Välispoliitiliste tegurite tähtsusest Vabadussõjas.

Vabadussõja käiku sellasena nagu teda tunneme, mõjustasid paljud asjaolud, millele hulgas välispoliitilised tegurid etendasid kaaluvat osa.

Eesti edukas võitlus Vabadussõjas osutus võimalikuks kõigepealt seetõttu, et meie vastaste sõjaline võimsus oli purustatud ja hävitatud Maailmasõjas ja sellele järgneva revolutsiooni sündmusis. Demokraatlike liitriikide võidu tulemusena Maailmasõjas pääses pärast seda üldiselt kehtivusele kõikide rahvaste enesemääramise põhimõte, mille teostamisel võisime meiegi loota tunnustust ja abi neilt suurriikidelt. Üldine välispoliitiline seisukord 1917—1919. aastail kujunes seega Eesti iseseisvuse teostamisele soodsamaks, kui ta seda oli olnud kunagi varemalt mitme sajandi kestusel.

Üldist rahvusvahelist seisukorda meie rahvas, oma juhtivate tegelaste algatusel ja eestvõttel, kasutas ka välispoliitiliselt ära suure julgusega, otsustavusega ja osavusega Eesti rahvuslike eesmärkide huvides, et meie vabaduse ja iseseisvuse mõtet viia lõplikule võidule. Tähtsamate ülesannetena selle suure ajaloolise korraldamise teostamisel oli Eesti välissuhete korraldamine teiste rahvaste ja riikidega ühenduses tunnustuse ja toetuse hankimisega välisriikidelt meie iseseisvuse püüetele.

## Eesti välispoliitika põhisuund. Täieline erapooletus Eesti suveräänsuse aluseks.

Eesti iseseisvuse manifestis 24. veebr. 1918 leidub järgmine lõik:

„Kõigi naaberriikide ja rahvaste vastu tahab Eesti Vabariik täielikku poliitilist erapooletust pidada ja loodab ühtlasi kindlasti, et tema erapooletus nende poolt niisama ka täieliku erapooletusega vastatakse.“

Hetkel, millal need põhimõtted meie tolleaegse kõrgema riigivõimu — Päästekomitee — poolt teatavaks tehti Eestimaa rahvastele, oli puhkenud uuesti sõda N. Venemaa ja Saksa keisririigi vahel ning Eestit ähvardas uus oht — saksa vägede invasioon. Ainult lühikest aega enne viimaste tulekut

olime suutnud oma maa vabastada laostunud vene enamlike vägede võimusest, kelle langemist kaheldamatult soodustas ja kiirustas saksa relvastatud jõudude lähene mine.

Eesti riikliku iseseisvuse uuestisünd teostus järelikult sel teel, et meie suure aktiivsusega, julgusega ja kindlusega kasutamine ära vene imperialistlike jõudude kokkuvarisemise oma rahvuslikes huvides, kusjuures suveräänse Eesti kandvaks välispoliitiliseks põhimõtteks sai esimesest hetkest alates täielise erapooletuse ehk neutraliteedi kehtimapanek kõikide rahvaste ja riikide suhtes. Millist tähtsust omas see välispoliitiline suund tol ajal Eestile?

Üldine rahvusvaheline seisukord oli 1918. a. alguseks kujunenud äärmiselt raskeks ja keerukaks.

Kodanlikud riigid olid lõhestatud kahte suurde vaenuleeri verises Maailmasõjas, mille lõppu ja tulemusi ei olnud veel ette näha. Ida-Euroopas aga oli tõusmas uus, senitundmatu suurvõim — Nõukogude Vene. Säärases olustikus oli Eesti asunud, veel enne oma iseseisvuse ametlikku väljakuulutamist, hankima sellele tunnustust ja töotust teiste riikide poolt. Eriliste saadikute lähetamisega pöördui selleks kõikide rahvaste ja riikide poole, kes meie iseseisvusest võisid olla huvitatud, hoolimata sellest, missugusesse poliitilisse rühmitusse nad kuulusid. Saadikud lähetati teatavasti Inglismaale, Prantsusmaale, Itaaliasse, Skandinaaviasse, Saksamaale, Šveitsi ja ka N. Venesse. Ajalooliselt meie neutraliteedipoliitika tähendab seega kõigepealt Eesti täiesti ühetaolist sõbralikku suhtumist kõikidesse välisriikidesse, eeldusega, et „kõik riigid tunnustavad, et nende huvides on nõus olla sellega, et Eesti tunnustab oma rippumatust,“ nagu tähendati Eesti poliitilise olukorra kohta „Memorandumis“, mille meie saadikud pidid andma üle vastavate riikide valitsustele. Meiepoolse sõbraliku neutraliteedi poliitika loodeti järelikult kõige hõlpsamini saavutada meie kui suveräänse riigi tunnustamist teiste riikide poolt ja samasugust erapooletut käitumist meie suhtes. Erapooletu väikeriigina loodeti eriti, et meid ei kistaks uuesti puhkenud N. Vene—Saksa vahelisse



relvastatud konflikt, mis pärast sama Päästekomitee käsus nr. 1 kuulutatakse, et „Eesti sõjavägi ega ükski Eesti kodanik ei tohi vene-saksa sõjast milgi viisil osa võtta.“

Eesti rahvusvahelise erapooletuse rikkusid esimesena saksa riigiväed, okupeerides meie maa. Eesti rahvusvägedel oli keelatud neile relvadega vastu astuda. Oli lootusi, et saksa vägede maaletulek ei tähenda veel meie iseseisvuse lõppu, vaid osutub võimalikuks nendega ühel või teisel viisil töötada koos.

Saksa okupatsioonivõimude karmid korraldused hävitasid aga varsti kõik need lootused, mõjustades ühtlasi kauaks ajaks Eesti-Saksa vahelisi suhteid. Kuna samal ajal N. Vene keeldus andmast oma tunnustust Eesti iseseisvusele, siis muutus meie välispoliitika 1918. aasta jooksul järjest rohkem liitriikidesõbralikuks, kes võitlesid tol ajal Saksamaa ja ka N. Vene vastu.

Saksamaa kokkuvarisemine Maailmasõjas tõi endaga kaasa ka ta relvastatud ülevõimu langemise Ida-Euroopas, sellega seoses sündmusi kasutas Eesti jällegi suure aktiivsusega, julgusega ja kindlusega, et end vabastada Saksa okupatsioonivägedest, neist viimastest köidikuist, mis ohjeldasid veel meie vabadust ja iseseisvust. Astudes kindlalt välja saksa okupatsioonivägede vastu, osutas Eesti samal ajal oma suhtumises okupatsioonivõimudesse suurt tasakaalukust ja asjalikku korrektsust. Tänu sellele õnnestus meil oma suhteid okupatsioonivõimudega ja Saksa riigiga korraldada meile soodsa kokkuleppe teel, mis sõlmiti Riias 19. nov. 1918. a. Riia lepinguga Saksamaa tunnustas tegelikult Eesti iseseisvust de facto kuni rahukonverentsini, kus ta lubas ühtlasi mitte esineda meie enesemääramise vastu. Ka korraldati selle lepinguga Eesti-Saksa majanduslikud vahekorrad.

Eeltoodust selgub, et oma aktiivse, tasakaaluka ja tugevale realiteeditundele rajatud välispoliitikaga oli Eesti juba 1918. aasta kestusel saavutanud häid tulemusi: kõik lähtsamad Lääne-Euroopa riigid, nende hulgas ka Saksamaa, olid andnud meile oma de facto tunnustuse ning liitriikidelt ja Soomest oli loota koguni toetust meie iseseisvusvõitluses. Kõige selle juures ei olnud meie ise end sidunud mingite kohustustega ega vastulubadustega ei ühegi riigi ega riikide grupi suhtes, vaid olime säilitanud täielise vabaduse ja sõltumatuse oma tegevuses tulevikus.

## Eesti de jure taotlused Lääne-Euroopas.

N. Vene kallaletung Narvale 28. nov. 1918. a. ei olnud sisuliselt muud kui Eesti neutraliteedi rikkumine, millele Aj. Valitsus otsustas astuda vastu relvastatud jõuga. Otse vaenlase kallaletungi eel, 27. nov. 1918, oli Ajutine valitsus oma deklaratsioonis Maanõukogule veel kord rõhutanud oma erapooletuse- ja rahupoliitikat, tähendades: „Eesti on erapooletu ja vaba-kauplemise maa... Eesti rahvas tahab kõigi rahvastega rahu elada ning heas läbikäimises olla, tema ei tungi teiste peale, ei ihka võõraid maid ja rahvaid oma külge liita —“

Asudes nende põhimõtete kaitsmiseks agressiooni vastu organiseerima Eesti enda rahvuslikke jõude, võttis Ajutine Valitsus ühtlasi välispoliitiliselt tarvitusele energilisi abinõusid, et saada Lääne-Euroopast ühelt poolt de jure tunnustust meie iseseisvusele, teisalt aga hankida sealt võimalikult laialdast toetust ja abi relvastatud jõudude, pikamaajalise laenu või sõjamaterjalide näol.

Siit peale meie välispoliitika rakendus otseselt Vabadussõja teenistusse, alguses peamiselt selleks, et kõvendada meie relvastatud vastupanu ja hiljem selleks, et poliitiliselt võimalikult täielikult ära kasutada relvastatud jõudude saavutusi lahinguväljal.

Eesti de jure taotlused 1919. aastal Pariisis, Londonis ja Roomas, eelkõige aga Pariisis, moodustavad huvitava peatüki meie Vabadussõjast diplomaatilisel rindel. Võitlust juhtis teatavasti meie esimene välisminister J. Poska erilise rahukonverentsile lähetatud saatkonna eesotsas. Selles võitluses meie tõsiseimaks ja ohtlikemaks vastaseks osutus mitte N. Venemaa, keda Pariisis tol ajal ei tunnustanud veel keegi, vaid vene valged. Omades laialdast mõju ja toetust eriti Prantsusmaal, vene valged, ühise suure jagamatu Venemaa ülesehitajaina, surusid edukalt kõrvale kõik endise Venemaa vähemusrahvuste püüded leida liitriikide juures tunnustust oma enesemääramise püüetele. Lootuses vene valgete võidule oli Prantsusmaa pärast Maailmasõja lõppu kujunenud liitriikide peres selle voolu esindajaks, kes vene ja kogu Ida-Euroopa küsimuse lahendamist nägi eelkõige interventsiooni teostamises N. Vene võimu kukutamiseks. Eesti ja teiste vähemusrahvuste saatuse lõplikku otsustamist taheti teha sõltuvaks sellest, kuidas laheneb vene küsimus. Nii tähendati meile Balti komisjoni istungil 28. 05. 19.: „Balti riikide iseseisvuse küsimust ei saa otsustada eral-

di teistest vene küsimustest ja ilma Venemaa nõusolekuta. Venemaa oli meie liitlane ja mitte vaenlane, kellele võib tingimusi ette panna.“ Neile väidetele vastas meie esindaja A. Piip muuseas: „Meie tahame, et meie õigusi kohe tunnustataks. Ma ei näe mingit põhjust, miks siin vene nõusolekut tarvis on. Eesti ei tunnusta enda üle ühegi vene valitsuse võimu ega tunnusta ühelgi neist olevat õigust Eesti eest rääkida ja nõusolekut avaldada. Meie rahvas on iseseisev meie kodanike otsustava tahtmise järele, mis veel hiljuti avaldatud, ja seepärast ei või mingit juttu olla vene valitsuse ootamisest. (Minu sõrendus. A. T.) Näeme, et Eesti välispoliitilise võitluse peatumaks Vabadussõja ajal osutus küsimus: kas kõigepealt meile sõbralikud liitriigid tunnustavad lõplikult Eesti rahva (ja ka teiste endise Venemaa vähemusrahvuste) suveräänsed õigust enesemääramiseks või mitte.

Sündmuste käigust teame, et Vabadussõja ajal seda tunnustust ei saavutatudki, hoolimata sellest, et meie relvastatud jõudude võidukas tegevus oma iseseisvuse kaitsmisel aitas tõhusalt kaasa Ida-Euroopa üldise olustiku kujunemisele liitriikidele soovitavas suunas.

Viivitades Eesti iseseisvuse rahvusvahelise kindlustamisega, püüdsid liitriigid, eriti aga Prantsusmaa, meid tõmmata lõplikult kaasa oma interventsioonipoliitikaga N. Venemaa vastu. Erilise kokkuleppe alusel formeeriti Eesti pinnal teatavasti vene valgete Põhja Korpus, keda meie Sõjavägede Ülemjuhatus kasutas oma toetusväena vastavalt meie strateegilistele kaitsekavadele. Liitriikide toetusel nimetatud väekoondis muutus aga varsti iseseisvaks ning Loodearmee asus korraldama iseseisvaid operatsioone Petrogradi vallutamiseks. Liitriikide nõudmisel toetas Eesti neid kallalētunge osaliselt senikaua, kuni leiti, et see on meile sõjaliselt kasulik ja poliitiliselt vastuvõetav. 1919. a. sügiseks kujunes aga, lõpuks, olukord sääraseks, et Loodearmee sõjaline toetamine ei andnud meile enam mingeid operatiivseid paremusi, välispoliitiliselt muutus aga koguni kahjulikuks ja ohtlikuks Eesti rahvuslikele huvidele. Selle seisukorra tekitasid ühelt poolt liitriikide traditsiooniline viivitamine meie iseseisvuse tunnustamisega ja teisalt Loodearmee juhatuse vaenlik ja pahatahtlik suhtumine Eestisse üldse, hoolimata sellest, et liitriikide sõjaväeesindajate surve all moodustatud Loode-Vene valitsus tunnustas vormi-

liselt Eesti iseseisvuse. Nähes ära, et vene valged ja nende mõjustusel ka liitriigid ei nõustu tunnustama Eestit de jure, tähendas J. Poska juba juulis 1919, et selle tunnustuse saavutamiseks tuleb käia uusi teid.

### Esimene de jure tunnustus rahu kaudu N. Venega.

Need uued teed selgusidki varsti, kui J. Poska septembri algul võttis vastu N. Vene ettepaneku rahuläbirääkimiste alustamiseks N. Venega. Enne selle küsimuse otsustamist kaaluti Vabariigi Valitsuses põhjalikult sõja ja rahu probleeme ühenduses üldise seisukorraga Euroopas, eriti aga seoses liitriikide suhtumisega meie iseseisvuse tunnustamisse. Selgitanud üksikasjalikult kõiki tegureid rahutegemise poolt ja vastu, olenevalt sellest, kas jääb võitjaks N. Vene või vene valged või ei kumbki neist, jõuti lõpuks otsusele, et oleks soovitav lõpetada sõda N. Venega.

Tolleaegses olustikus, kus terve kodanlik maailm eotsas kõikvõimsate liitriikidega oli kas vaenu- või otse sõjajalal N. Venega, Eesti otsustas astuda selle riigiga rahuläbirääkimisse, tähendas suurt pööret, mis käis risti vastu üldiseks kujunenud arusaamistele. Meie rahukavad kutsusid liitriikides ja P. A. Ühendriikides Eesti vastu välja terve pahameeletormi, mis väljendus arvukais hoiatusis meie aadressil ajakirjanduses ja samalaadseis ametlikes nootides. Alguses oli rahuläbirääkimiste vastu N. Venega ka Inglismaa. Nii teatas Briti sõjaväeline esindus Balti riikides 17. sept. 1919: „Briti Majesteedi Valitsus palub, et Eesti Valitsus ei astuks mingisugusi samme rahu suhtes enamlastega. Briti Majesteedi Valitsus kahjateks iga niisugust sammude, ja usub, et Eesti Valitsus saab oma välispoliitikat ajama nii kui senini ainult osana üldisest plaanist kokkukõlas liitlaste valitsustega.“

Eesti seisukohad ühenduses rahuläbirääkimiste alustamisega formuleerib J. Poska oma pikemas vastuses 21. sept. 1919, kus muuseas tähendatakse: „Eesti Valitsus on alati püüdnud oma välispoliitikas teotseda kooskõlas liitlaste soovidega ja tahtega. Õnnetuseks peab tunnistama, et see ülesanne temale pole sugugi kerge. Mõnikord see näis koguni võimatuna seetõttu, et Eesti Valitsusel on puudunud täppis informatsioon liitriikide kavatsusist ja ka sellest, missugused ülesanded kuuluvad seejuures Eestile.

Mis puutub eriti N. Vene rahuettepanekusse, siis oli Eesti Valitsusel võimatu neid



Pilte koolinoorsoo  
kevadistelt sõja-  
listelt õppustelt  
Tallinnas 1939.



*Ülal:*

*Algab rünnak.*

*Keskel:*

*Kaitse organiseerimine.*

*All:*

*Tutvumine soomusosadega.*



*Paraad õppuste lõpu puhul Tallinnas Vabadusväljakul.*

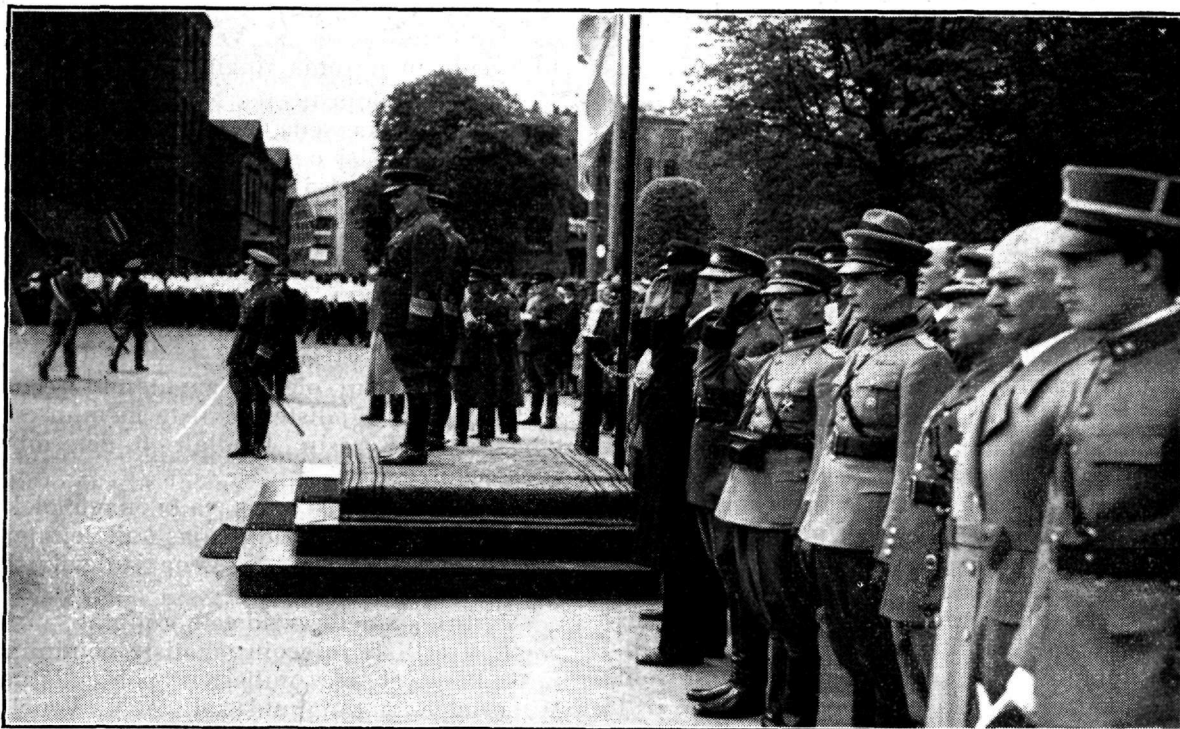
lükata tagasi kaalumata. Pealegi Eesti Valitsus ei ole teotsenud üksinda, vaid ta teatas Tšitšerini ettepanekust viivitamatult liitlastele ja astus kohe ühendusse teiste riikidega, kellele Venemaa oli teinud samasugused ettepanekud.

On selge, et parimaks abinõuks vabane da N. Vene kallaletungidest oleks enamliku valitsuse kukutamine ja asendamine uue valitsusega, kes tunnustaks meie iseseisvust. Kuid õnnetuseks need vene jõud, kes selle ülesande endale võtnud, ei ole nõus tunnustama Eesti iseseisvust, võttes sellega meie rahvalt igasuguse tahtmise neid toetada.“

Nagu selgub J. Poska vastusest, ei lasknud Eesti end vähimalgi määral segada temale tehtud hoiatusist, vaid jätkas kavalikult ettevalmistusi rahuläbirääkimisteks, mis iseloomustab vahest kujukamalt kui kõik muu meie vabadussõja-aegse välispoliitika suurt iseseisvust ja sõltumatust kõigist meie rahvuslikele huvidele võõraist välismõjudest. Hoolimata sellest, et tuginesime oma vabadusvõitluses liitriikidele, meie ei lask-

nud end kasutada mingi tööriistana tol ajal mõllavas ideoloogilises võitluses kodanliku maailma ja enamlaste vahel, vaid kasutasime ise osavalt ja kindlalt seda võitlust oma seisukorra kergendamiseks agressiivseks muutunud N. Venemaa vastu. Niipea aga kui avanes võimalus rahuliku koostöö algatamiseks N. Venega meie iseseisvuse tunnustamise alusel, asus Eesti sellele teele. Püüdes seejuures saavutada õiglast ja püsivat rahu oma idanaabriga, otsustas Vabariigi Valitsus, et rahu N. Venega tuleb teha liitriikide toetusel koos teiste Balti riikidega. Eesti välispoliitika oli seega mitte ainult realistlik vaid ka täiesti lojaalne ja sirgjooneline. Meie ei läinud otsima rahu ja koostööd N. Venega iga hinnaga eest, andes end selle suurriigi meelevalle alla, nagu seda tol ajal mõnel pool kardeti. Eesti püüdeks oli saada sellele sammule meile sõbralike liitriikide heakskiitu ning tõmmata endaga kaasa ka teisi Balti riike — Soomet, Lätit ja Leedut, kellele N. Vene oli teinud ka rahuettepaneku. Balti riikide koostööd ja koguni liidu saavutamist ühiste rahuläbirääkimiste kaudu N. Venega hindas eriti kõr-





*Sõjavägede Ülemjuhataja koos Haridusministriga võtavad vastu paraadi. Paremäl on näha väliskülalisi.*

gelt meie välisminister J. Poska, kes selle mõtte elluviimisega püüdis omalt poolt teha kõik mis võimalik.

Toetudes Eesti rahva ja ta relvastatud jõudude vankumatule vastupanule rindel ja seljatagä, asusid meie riigimehed 1919. a. teisel poolel valmistama ette ja lahendama väga delikaatset ja rasket ülesannet, milleks oli rahutegemine N. Venega. Esimesena kodanlikest riikidest võttis Eesti endale missiooni leida võimalusi sõjaseisukorra lõpetamiseks ja rahuliku koostööpoliitika algatamiseks enamliku ja kodanliku maailma vahel. Eesti rahualgatuse vajalikkust ja selle suurt tähtsust tulevikus tunnustas esimesena ja andis oma õnnistuse kaasa Inglismaa. Oma kirjas 28. sept. 1919 meie välisministrile Briti Baltikomisjoni liige oma valitsuse nimel tunnustab, et Inglismaal puudub õigus ühel või teisel viisil piirata Balti riikide algatust, võttes arvesse, et ta ei saa neid riike küllaldaselt toetada ei rahaliselt ega ka sõjamaterjalidega. Seepärast ta jätab Balti riikide valitsustele täielise vabaduse ise ot-

sustada selle üle, kuidas ja missuguste abinõudega kõige paremini tagada oma rahvuslikku iseolemist. Kirjas tähendatakse sõnasõnalt: „Ka võivad nad täiesti vabalt otsustada, kas nad peavad või mitte sõlmima mingeid lepinguid N. Vene valitsusega. Samalaadse informatsiooni inglise valitsuse seisukohtadest andis meie esindajale Londonis, A. Piibule, ka selle riigi idapoliitika tegelik juht J. D. Gregory. Viimane tähendas avameelselt, et meil ei maksa oma lootusi panna ei liitlaste aktiivsele toetusele ega vene valgete edule, vaid peame rahuasja võtma otsustavalt käsile. Igavesti sõidida meie ju ei või. Ja Briti seisukohalt rahuteinud Eesti on ikkagi parem kui sõjas enamlusega kokku varisenud Eesti.

Lõplikud otsused rahuküsimuses valmisid Eestis novembris 1919, millal hakkas selguma vene valgete täieline jõuetus end panna maksma relvade jõuga. Samal ajal selgitasid üksikasjalikumad läbirääkimised Litvinoviga Tartus ja Tallinnas, et N. Vene rahusoove võib võtta tõsiselt. Oktoobrikuus toimusid ühtlasi korduvalt nõupidamised Balti riikide pea- ja välisministrite vahel, et

koordineerida nende seisukohti rahuküsimuses N. Venega. Jõuti teatavate ühiste põhimõteteliste seisukohtadeni, kuid niihästi Soome kui Läti ja Leedu, igaüks oma erimotiividel, ei leidnud siiski võimalikuks astuda meiega ühiselt rahuläbirääkimisse N. Venega. Säärases üldises olustikus otsustas Vabariigi Valitsus 19. novembril 1919 alustada rahuläbirääkimisi N. Venega hiljemalt 1. detsembril. Kindel tähtaeg otsustati anda teada pärast seda, kui Soome, Läti ja Leedu valitsustele oldi teatatud, et meie soovime minna rahuläbirääkimistele nendega koos; kui nad aga keelduvad kaasa tulemast, siis asume rahuläbirääkimistele ka ilma nendeta.

Vabariigi Valitsuse otsus 19. nov. 1919 näitab vaieldamatult, et Eesti võitles Vabadussõjas ainult selleks, et end kaitsta kallaletungijate vastu ja mitte mõnesuguste valutamise või ideoloogilise agressiooni tagamõtetega, nagu seda veel praegugi püütakse mõnikord seletada N. Vene poolt. Eesti rahva ja ta juhtivate riigimeeste julgust, otsustavust, enesekindlust ja täielikku poliitilist sõltumatust see samm illustreerib niisama kujukalt kui aasta enne seda — 27. nov. 1918 Ajutise Valitsuse otsus astuda relvadega vastu kallaletungijale. Rahutegemiseks endise vastasega õige momendi valik evib suurt tähtsust. Hilinimine siin on niisama kardetav kui liigselt varajane algatus. Rahutegemisel N. Venega tabati see õige moment, kusjuures üldine poliitiline olustik kasutati meie rahvuslikes huvides ära samasuguse kindlusega ja osavusega, nagu see oli sündinud varemaltki.

### Diplomaatiline võitlus õiglase ja kindla rahu eest.

Nõustudes tegema meiega rahu Eesti iseisvuse tunnustamise alusel, N. Vene tahtis aga meile peale suruda tingimusi, mis oleksid tõsiselt ohustanud meie rahvuslikku olemasolu, andes meid tegelikult oma idanaabri meelevalla alla. Oma rahvuslike ja majanduslike huvide kaitsemiseks tuli Eestil seega veel viimisel hetkel — rahukonverentsi laua taga — teha väga suuri pingutusi. Eriti raskeks meile kujunes seisukord seetõttu, et N. Vene oma poliitilisi nõudmisi Tartus toetas kahe armee massiliste kallaletungidega rindel, mis pidi meid sundima järeleandmisele vastase soovide kohaselt. Sümptomaatiline on juba see, et N. Vene rahusaatkond Tartusse tulles lootis jõuda kokkuleppele mõne päeva jooksul. Seejuures pidi rahuleping, nagu selgus hiljem, kujunema võimalikult lühi-

keseks ja üldsõnaliseks, sest kõik üksikasjad taheti korraldada hiljem erilepetega. Kõik see jätab mulje, et N. Vene peagu tahtis dikteerida meile oma tingimused.

Väga iseloomustavaks N. Vene vaadetele tuleb lugeda ka seda, et alustades meiega rahuläbirääkimisi nad tõstsid esikohale sõjaliste garantiide küsimuse, nõudes meilt Loodearmee desarmeerimist ja — ühepoolset — kindlustust tuleviku suhtes selle kohta, et meie ei luba oma territooriumil tekkida mingeid muid relvastatud jõude peale oma rahvuslike vägede. „Meie ei lähe välja ühelegi kokkuleppele Teiega enne, kui oleme saavutanud reaalseid tulemusi sõjaliste tagatiste küsimuses,“ tähendas L. Krassin kindlalt 6. detsembri koosolekul.

N. Vene püüdis seega väita, nagu oleksime meie olnud Vabadussõjas kallaletungijad ja nagu kardaks N. Vene tulevikuski kallaletunge meie poolt.

Vastuseks neile väidetele rõhutati meie poolt, et eriliste julgeolu tagatiste nõudmine Eesti käest ei ole millegagi põhjendatud. Mitte meie ei tunginud kallale N. Venele, vaid ümberpöörduvalt, N. Vene tungis kallale meile. Ka tuleviku suhtes ei saa meie väikeriigina iialgi kujuneda ohtlikuks suurele Venemaale. Küll aga võib Venemaa saada kardetavaks meile. Sellega oleksime meie ennem õigustatud nõudma sõjalise julgeolu tagatise N. Venelt kui tema meilt. On arusaadav, et kui rahuleping alla kirjutatakse, siis mõlemad pooled on kohustatud selle järele valvama, et nende territooriumil ei tekiks relvastatud jõude, kes seda rahu rikuks. Rahutingimuste täitmine peab seega olema kindlustatud mõlemalt poolt ja nende tagatiste kohta olime nõus kõnelema pärast seda, kui oldi lepitud kokku muudes tähtsamais küsimustes, eeskätt aga piiriküsimustes.

Eesti ja N. Vene rahuläbirääkimistel keskseks probleemiks kujuneski piiriküsimus, millele õiglase ja mõlemaid pooli rahuldava lahenduse leidmine osutus väga keerukaks ja raskeks ülesandeks. On üldiselt tuntud, mida nõudis meilt sellel alal N. Vene oma esimeses ettepanekus 8. det. 1919 ja millega meie sellele vastasime. Kaotada suur osa Virumaast ja Petserimaa tähendas Eesti rahvusliku terviku lõhkikärastamist ja sellega lõppu Eesti riiklikule iseisvusele — seda teadsime kõik. Väga iseloomulik N. Vene esindiate käitumisele meie suhtes järgnevail läbirääkimistel on kindral Kostjaevi üleolev ja terav märkus: „N. Venel jätkub 3—4 diviisi juurdetoomi-



sest eesti rindele, et piiriküsimust otsustada sõjaliste abinõudega.“ Meie rahusaatkonna liige, Sõjavägede Staabi Ülem kindralmajor J. Soots, tähendas selle peale kindlalt: „Meie oleme siiski saavutanud seda, mida soovisime, sest oleme visanud teie väed välja meie territooriumilt. Teie aga ei ole saavutanud seda, mida püüdsite, sest ei ole suutnud meid hävitada. Usun, et meie väed ka edaspidi kaitsevad eesti piire sama kindlalt kui seniajani.“

Tartus ehitusel olev rahuhoone tugines seega eelkõige eesti relvade määramatule vastupanule rindel. Sedamööda kuidas Narva all varisesid kokku vaenlase massilised kallaletungid, andsid N. Vene diplomaadid Tartus järele meie õiglastele nõudmistele. Diplomaatia töötas siin mõlemal poolel tihedalt käsikäes sõjaväega, seades oma sammud vastavalt oma relvade saavutistele. Eestis meie rahva viimseid jõupingutusi juhtis ühelt poolt Vabariigi Valitsus ja Rahusaatkond, teisalt Sõjavägede Ülemjuhataja ja 1. Diviisi juhatus, teotesdes täielises üksmeeles ja omavahelises arusaamises. Suure osavusega ja vääramatu kindlusega kaitses meie Rahusaatkond Tartus Eesti minimaalnõudeid kõigis küsimustes, näidates üles samasugust püsivust ja visadust, nagu seda tegi eesti juht ja sõdur Narva all. Iga päev informeeris kindralmajor J. Soots Tartust Sõjavägede Ülemjuhatajat rahuläbirääkimiste käigust, eriti aga N. Vene nõudmistest, millele vastavalt kindral J. Laidoner võttis tarvitusele uusi sõjaväelisi abinõusid vastavalt kujunenud olukorrale. Korduvalt sõitsid Rahusaatkonna esimees ja liikmed Tallinnasse, et pidada nõu Vabariigi Valitsusega ja Sõjavägede Ülemjuhatajaga, kellega koos otsustatigi kõik tähtsamad küsimused. Eesti jõupingutused Narva all ja Tartus olid seega hästi juhitud ja koordineeritud, millega tagati nende maksimaalset efektiivsust. Võitlus viidi mõlemal poolel äärmise pinevuseni ning Eesti-N. Vene vaheline rahuhoone võidi viia katuse alla vahest siis, kui punaväe 7. Armeed ülem kandis ette oma ülemusele, et temale alluv väekoondis on niivõrd purustatud, et ta ei ole enam suuteline mitte ainult kallaletungiks, vaid isegi kaitsekski.

Peab tunnustama, et meie rahulepingu sõlmimisel N. Venega etendas oma osa ka maailma suurpoliitiline moment ja seda meile soodsas suunas. N. Vene vajab rahu ja soovis seda saavutada võimalikult kiirelt, mitte ainult meiega, vaid ka liitriikidega, eelkõige aga Inglismaaga.

Teades, missuguse huviga Suur-Briti jälgis meie rahuläbirääkimisi N. Venega, viimane pidi omalt poolt näitama kodanlikule maailmale, et rahu enamlastega ja koguni võrdlemisi soodne rahu, on võimalik. See asjaolu ühes meie kindla vastupanuga rindel oligi, mis sundis N. Venet järeleandmisele.

### Kokkuvõte.

1. Ajalooliselt Eesti suveräänsuse ja iseseisvuse aluseks on Eesti täielise erapooletuse ja sõbraliku koostöö poliitika kõikide rahvastega ja riikidega, kes meisse suhtuvad samalaadselt.

2. Vabadussõda osutus Eesti neutraliteedi kaitsmiseks nende rahvaste ja riikide vastu, kes seda ei respekteerinud.

3. Välispoliitiliselt Eesti Vabadussõda on meile 1918.—19. aastail üldiselt soodsaks kujunenud rahvusvahelise seisukorra julge ja otsustav ärakasutamine Eesti rahvuslikes huvides, eesmärgiga purustada lõplikult need jõud, kes veel ähvardasid meie iseseisvust.

4. Vabadussõja kestusel meie vaenlased püüdsid lämmatada Eesti vabadust ja iseseisvust relvastatud jõuga. Meile sõbralike suurriikide poolt püüti aga Eestit teha rahvusvaheliste kombinatsioonide objektiks, mis ohustas samuti meie rippumatust. Kõigile neile püüetele astus Eesti rahvas vastu vääramatu kindlusega, kaitses oma suveräänsel enesemääramise õigust diplomaatilisel teel välisriikides ja relvastatud jõuga rindel. Rajades oma välispoliitilised taotlused algusest peale rahuliku ja sõbraliku koostöö saavutamisele kõikide rahvaste ja riikidega, Eesti rakendas ka Vabadussõja selle poliitika teenistusse, mille tulemuseks oli õiglase ja kindla rahu aluste rajamine mitte ainult Eesti ja N. Vene vahel, vaid enamliku ja kodanliku maailma vahel üldse.



# Propaganda – rahu ja sõja relvadest võimsaim.\*)

W. K. Latvala.

Pärast seda kui ühingu esimees prof. E. F. Hirvisalo oli avanud koosoleku, andis abiesimees dr. A. Vartiõvara ülevaate ühingu asutamisest ja ühingu esimesist sammet. Ülevaatest selgus muuseas ka, et on ellu kutsutud seksioone saunaküsimuste uurimiseks. Senini on asutatud neli seksiooni. Teaduslik seksioon uurib prof. Hirvisalo juhatusel sauna, silmas pidades arstiteadust ja hügieeni. Tehnilise seksiooni ülesandeks on uurida sauna ehituslikku külge ja sellega ühenduses olevaid seiku. Selle seksiooni esimees on arhitekt Salervo. Ajalooline seksioon, mille juhatajaks on inspektor A. Vartia, uurib sauna arengut, korjab sellekohast kirjandust ja muud materjali. Propaganda seksioon magister H. J. Viherjuure juhatusel hoolitseb saunaküsimuse tutvustamise eest nii kodu- kui ka välismaal.

Õpetaja Eero Salola luges Tahko 1912. a. kirjutatud veste „Leilivõistlused 1956. a. olümpiaadil“.

Lõpüks kõneles prof. Hirvisalo Soome saunast. Ta jutustas, kuidas muistsed soomlased loitsude\*\*) abil otsisid mitmetele tõbedele parandust saunast. Rahva instinkt oli leidnud oivalise tervisvahendi, mille tulemusi nüüdisaegne teadus täielikult tunnustab. Vahe on vaid selles, et varemini peeti paranemist just loitsude teeneks, kuna nüüdisaegne teadus peab seda Soome sauna eriliste omaduste teeneks. Prof. Hirvisalo esitas ka huvitavaid andmeid suitsusauna praeguse levimise ja mõju kohta. Eltekanetele järgnenud keskustelus nenditi, et arvamised suitsusauna ja n. n. puhtasauna ning mõningate hilisemate teisendite tähendusest Soome sauna arengus olid tublisti lahkuminevad. Vahetati veel arvamisi sauna õige ehitusviisi üle. Ühes küsimuses olid siiski täiesti ühel meelel — Soome saun on üks meie rahvusliku kultuuri nurgakive ja meie rahva füüsilise tubliduse tähtsaim edendaja. Seepärast tuleb see ka asetada lalle kuuluvale kohale Soomes. Kuid tähtis on määritleda, milline on õige Soome saun, nõnda et selle paremused tuleksid esile.

Näeme siis, et sõna saun sisaldab järgmisi erinevaid külgi: saun arstiteaduse ja hügieeniliselt seisukohalt vaadatuna, saun

ehitusena, saun ajalooliselt, saun propagandavahendina, saun maagilise tegurina jne.

Kui juba nii lihtsed sõnad põhjustavad kõige mitmesugusemaid kujutlusassotsiatsioone, kui palju keerulisemaks muutub asi siis, kui on tegemist tõesti komplitseeritud mõistega. Näiteks mõiste propaganda mõjustusvahendid on üks selliseid. Professor Lumley oma teoses „Propaganda hädaoht“ toob üle viiekümne uurija määratlused selle kohta, mis on propaganda, ja formuleerib siis oma määratluse.

Ja ometi ütleb selle Ohio ülikooli sotsioloogia professori käsitluse kohta ta ametvõend Yale ülikooli professor Leonard W. Doob oma teoses „Propaganda“:

„Profesori Lumley teos näitab eriti selgesti seda segadust, kuhu mõtleja satub, kui ta pole võimeline mõistma alateadlikult tehtud propaganda tähendust ühiskonnas. Ta püüab tappa lendavat madu — propagandat“.

Teaduse selgus nõuab alati silmas pidada: 1) selge võrdkujud, 2) selge mõte ja 3) etikett (sümbol, sõna, nimi) kõneall olevale asjale või esemele.

Kui jätame arvestamata esimest nõuet, normi, põhjeneb meil mõte sõnadele, mille puudub tugipunkt. Siit peale algab segadus. Vabadus sulab kokku sõnaga demokraatia ja need koos sõnaga ühevõrdsus, need omakorda sõnaga õigus — ja siis sünnib selliseid propaganda väljenduskoletisi, nagu näiteks: „Ei teist juhti, ei loojat kui kõikvõimas rahvas.“ Suured sõnad ju küll ei aja suud lõhki, kuid ei või jätta arvestamata seda, et kaasajal suured sõnad kõigest hoolimata mõjutavad masse. Kui rahvussotsialism Saksamaal kõneleb rassipuhtusest, hurraatavad miljonid. Kui Venemaal kõneldakse plaanimajandusest, usub mass, et see on niisama hea kui paradiis maapeal. Ja nii edasi.

Kuid propagandas tarvitavad mõistend peaksid ometi teataval määral olema arusaadavad. Huvi pärast toon siinjuures mõned tsitaadid, millest küll põrmugi ei või aru saada.

\*) Algas vt. „Sõdur“ nr. 22/23.

\*\*) Toimetuse märged: loits on J. Aaviku poolt soome keele alusel loodud vaste ja tähendab nõidussõna, nõidus.

*Kindralmajor*

*Aleksander Pulk VR I/2*

*30 aastat ohvitserikutses.*

29. (16.) juunil s. a. täilub 1. Diviisi ülema kindralmajor Aleksander Pulga VR I/2 ohvitseriks ülendamisest 30 aastat.

Juubilar on pärit Tartust, sündinud 29. 09. 1886. Alghariduse omandas Tartu linnakoolis, mille lõpetamise järele õiendas Pihkva junkrukooli juures II järgu vabatahtliku katsed. Sõjalise ettevalmistuse sai Tiflisi sõjakoolis 1906—1909 ja vanematele sõjaväelastele 1923/1924. õppeaastal korraldatud informatsioonikursustel. Ohvitseriks nooremleitnandi auastmes ülandati 29./16. juunil 1909.

Maailmasõjas võitles 64. Kaasani Jala- väepolgus nooremohvitserina ja hiljem rooduülemana sakslaste vastu sõja algpäevist kuni 07. 01. 15., millal langes sõjavangi.

Eesti Vabadussõjast võttis osa 1. Jala- väerügemendi pataljoniülemana, sama rügemendi ülema abina ja oktoobrist 1919 peale rügemendiülemana, millisele ametikohale jäi ka rahu ajal ligi 14 aastat. 1. Diviisi ülemaks määrati 01. 09. 36. Kindralmajoriks ülandati veebruaris 1937.

Vabadussõjas ülesnäidatud teenete eest on kindralmajor Pulgale annetatud I liigi 2. järgu Vabaduse Rist ja normaaltalu. Peale selle evib ta Kotkaristi II ja III klassi



teenetemärke, Kaitseliidu Valgeristi III klassi märki, Läti Kolmetähe ordu III klassi aumärki, Poola Polonia Restituta ordu III klassi aumärki ja Rootsi Kuningliku Mõõga- ordu komanderi II klassi aumärki.

Soovime tõsisele töömehele tema juubelpäeva puhul tervist, julgust ja jõudu oma viljaka tegevuse jätkamiseks senise edugal

Keegi vene filosoof on ütelnud:

„Ajalugu on igaviku ja aja omavahelise tegevuse tulemus: see on igaviku vahetpidamatu purskumine aega“.

Ühe Helsingi ajalehe muusikaarvustaja ütles Parsifali esituse kohta:

„Selles muusikas puhkab hing mõõtmata aega ja kosub, lunastub. Sügav sümbolika, helisev filosoofia muutub oma loomulikkuses pingutuseta kuulaja seesmiseks omaduseks, avardavaks kapitaliks“.

Sellased näited kuuluvad muidugi ka stiiliõpetuse alla, aga igatahes näitavad nad selgesti, kui vähe võidakse ütelda hulga sõnadega.

Kuid olgu nüüd küllalt sõnadest sõnade üle. Pidagem vaid meeles, et sõnade

abiluuakse isiklikke arvamisi, mis natukehaaval muutuvad avalikuks arvamiseks.

Avalikku arvamist võidakse ümber töötada mitmel viisil. Vaatleme näiteks, kuidas ette valmistati Ameerikas avalikku arvamist Maailmasõja ajal. Sõda oli kestnud juba 2,5 aastat, kui Ameerika kaasa löi. Ja mr. Greel oli see, kelle asjaks jäi propagandaküsimuse korraldamine.

Mr. Greel kutsus ellu uudistebüroo, kust välja saadeti üle 6000 artikli; samuti kutsus ta ellu kõnemeeste organisatsiooni, kuhu kuulus 74 000 nn. neljaminuti-kõnelejat, kes pidasid vähemalt 755 190 kõnet umbes 300 miljonile kuulajale, nagu statistilised andmed näitavad. Skaudid levitasid presidendi



kõnesid igasse kodusse. Kaks korda kuus ilmuvaid väljaandeid saadeti 600 000 õpetajale, 200 000 udupilti saadeti kinodele ja loengupidajaile.

1438 mitmesugust pilti valmistati üleskutsete, kuulutuste, karrikatuuride jne. tarvis. Tööstused, kirikud, seltsid ja koolid mobiliseeriti teadetevõrguks.

Kuid see mr. Greeli võimas propaganda-aparaat oli vaid murdosa tervest aparaadist. Sõjapropagandat tegi veel McAdoo Vabaduslaenude võimas müügiorganisatsioon, Hooveri laiaulatuslik maailma söötmise organisatsioon, Punase Risti, YMCA, Päästearmee ja Kolumbuse rüütlite organisatsioonid, kõnelemata lugematuist vabatahtlikest, kaitseorganisatsioonest ja liitlaste erilisest organisatsioonest.

Kunagi pole propagandal olnud sellist osa kui Maailmasõja ajal 1914—1918. a. Samal ajal kui liitlased pommitasid saksa vägesid teraspommidega, pommitasid propagandaosakonnad samu vägesid ja tagalat sõnadega — argumentidega.

Kahe esimese aasta kestel mõlemad pooled tarvitasid esmajoones seda sõjapropaganda ala, mida siin nimetan hirmupropagandaks. See tarvitab mitmeid vorme, millest koleduspropaganda on iseloomustav. Kirjeldatakse vaenlase hirmutöid ja sel teel tehakse suhtumine vaenlasele vihameelseks.

Aga juba 1917. a. tunnustati propaganda tõhusaks pealetungirelvaks sõjas vaenlase vastu. Selle tähelepaneku tegid esimesena liitlased. Inglismaal oli oma Grewe House, mille juhiks oli Maailmasõja kõige meisterlikum propageerija lord Northcliff. Prantsusmaal mitteametlik Alliance Francaise alustas seda tööd, mida hiljem juhtis kuulus Maison de la Presse.

Liitlaste propageerijate siht oli ms. kõigutada vaenlaste usku oma sõjaväesse ja valmistada teed revolutsioonile.

Pildi sellest, mis sündis saksa sõjaväes, saame Saksa armee sõjaaegseist määrusist. 1918. a. kestel olid pealetungid nii elavakui ka trükisõna rindel nii ägedad, et armeejuhitud püüdsid teha kõike nende pealetungide tagasitõrjumiseks. Seda näitavad sõjaväele antud karmid määrused — loovutada viibimata kõik nende kätte sattunud propagandamaterjalid ohvitseridele. Kes määruste kohaselt ei toiminud, sattus karistuse alla. Iga sõjamees aga, kes loovutas esimese eksemplari vaenlase propaganda lendlehest, sai selle eest 3 Rm. ja iga järgmise eest 30 p. Saksa sõdurid loovutasid maikuu 1918. a. lendlehti 84 000 eks., juunikuus 120 000 eks. ja juulikuus 300 000 eks. Sep-

tembris loovutati kümnes armees 803 700 eks. liitlaste propaganda lendlehti. Kui kokku arvata kõigi 14 armee osa läanerindel, saame juba miljonisse ulatuva arvu.

Sellaste miljonites eksemplarides levitud lendlehtede mõju selgub järgnevatest näidetest:

Süddeutsche Monatshefte, aprillis 1924. a. nimetab, et liitlaste propageerijad said Saksa rahva juhtimise enda kätte mõne viimase kuu kestel. Sügisel 1918. a. Saksa rahva enamus usaldas enam Woodrow Wilsonit kui oma juhte.

Üks liitlastele vangid langenuid saksa suurtükiväeleitnant, keda ülekuulamisprotokollis kirjeldatakse kui „Ludendorffi austajat“, ütles propaganda ja selle mõju kohta:

„Võin kõnelda rindesõdurina, et mu ümber sõjaväljal oli propaganda mõju hävitav. Need väikesed lendlehed mõjutasid kujutlusvõimet nii, nagu oleksid nad sisaldanud täit tõde, ja et see, mis meie oma juhid ütlesid, oli vale. Mäletan ühte sellist, mille lugemise järel mul oli tahe endale kuuli pähe lasta. Ma kunagi ei lasknud oma alamail neid lugeda, kuid raske oli seda takistada, sest neid lehti oli palju ja kõikjal.“

Kölnische Zeitung kirjutab 31. oktoobril 1918. a.:

„Suuremat hävitustööd tegi meie vaenlaste paberisõda. Nad levitasid meie hulka iga päev sadu tuhandeid haruldaselt hästi koostatud ja kirjutatud lendlehti.“

Ühes saksa hilisemas propagandalehes üteldakse.

„Lendlehtede propaganda alal meie vaenlased võitsid meid. . . Meie vaenlane pole meid võitnud mees mehe vastu ega tääk täägi vastu võideldes sõjaväljal. Ei. Meie käsivarre on halvanud paberile trükitud vilets tekst.“

13. juunil 1918 märgati veovagumite küljes Limburgis suurel hulgal tekste, nagu:

„Wir kämpfen nicht für Deutschlands Ehr', wir kämpfen für die Millionäre.“ Nii kaugele oli vaenlase propaganda ajanud oma juured sõdurite meeltesse.

Kunagi pole kokku võetud, kui palju saksa sõdureid siirdus väejooksikuina vaenlase poole propaganda lehekeste mõjul. Umbkaudu oli sellaseid väejooksikuid 40—50 000 meest.

Lendur E. C. Parsons Lafayette Flying Squadron'ist teatas, et pärast seda kui tema õhulaevastik oli pildunud saksa liinile lendlehti, milles üles kutsuti alla andma ja lubati väejooksikuid kohelda hästi, saabus järgmisel päeval juba üksi nende sektori kohal ülejäooksikuid umbes 50 meest.

Ülejooksmine arenes juba niivõrd tõsi-seks, et 23. juunil 1918 Ludendorff andis järgmise määruse: „Igaüks, kes siirdub vaenlase ridadesse, lastakse tema tagasi-pöördumisel maha. Tema varandus konfis-keeritakse. Ta kaotab kõik oma õigused. Tema lähemad omaksed kaotavad abisaa-mise õiguse. On asjatu loota karistusest pääsemist teatud aja möödumisel. Luden-dorff.“

3. oktoobril Hindenburg ja üks major saabusid Badeni printsi Maxi juurde selgi-tama Saksa armee lootusetut seisukorda. Siis von Kuhlmann nentis, et Saksa võidu-loomused olid kokku varisenud eriti armees ja tagalas valitseva meeoleu tõttu. Vaenlase propaganda oli hüpnotiseerinud Saksamaa, nagu madu hüpnotiseerib jänese.

10. novembril, tähendab päev enne vahe-rahu, lord Northcliffi auks korraldatud lõu-nasöögil Pariisis esitatakse järgmine kok-kuvöte sõjapropaganda tegijate tööst:

„Me oleme propageerimisel kasutanud mitmeid abinõusid üha suureneva jõuga. Meie lendlehti ja muid väljaandeid on levi-tatud miljoneid eksemplare nädalas. See, et teataval määral oleme kiirustanud lõpp-otsust, johtub sellest, et meie read koosne-vad asjatundjast ja entusiastidest ja meie ridades on algusest peale valitsenud otstar-bekohane keskendus, mis oleneb täielikult üksmeelest. Meie sõda on olnud veretu ja maksnud vähe. Oleksime pidanud seda alustama juba sõja varajasemas astmes“.

„Timesi“ kirjasaatja artiklis 19. oktoob-rist 1919, milles kirjeldatakse Ludendorffi ülistavaid sõnu inglise propageerijate töö kohta, üteldakse m. s.: „Kui me ka ei paneks erilist rõhku kindral Ludendorffi sõnadele, eesduktas omeli britlaste propaganda väga palju liitriikide võitu. Propaganda tõenäo-liselt lühendas sõda ühe aasta võrra ja tä-hendas määratute rahaväärtuste ja vähe-malt miljoni inimhinge päästmist.“

Neist väljendusist näeme, kui otsustaval määral propaganda kaasa aitas Saksa keis-riiigi hävingule.

Kuid pärast seda on propaganda teinud hiigelsamme. Selleks on kaasa aidanud mitmed asjaolud, kõige enam ehk siiski lü-hilaine-raadio võrratu areng.

Venemaal, Saksamaal ja Itaalias propa-ganda, nii poliitiline kui ka igasugune teine, on riigi eraõigus. Need riigid on kasutanud propagandat nii valdaval määral, et käsi-tada võib seda ainult see, kes ise oma sil-maga seda on näinud. Aga nagu juba al-gul nentisime, kõikides reisteski maades on propaganda saavutanud õitsengu. Oleme

lugematute propagandavoolude objektiks. Me usume propagandasse peaaesjalikult see-pärast, et meie ei tea, et see, mis me näeme või kuuleme, on propaganda.

Propageeriija toetub peagu alati meie tun-nete. Ta tarvitab sellaseid sõnu, mis sun-nivad meid muutma oma arvamist, ilma et täpselt kaaluksimegi propageerijalt ettetoo-dud asjaolusid. Ta annab meie meelt är-ritavaid, meid vihastavaid ja meid marru ajavaid nimetusi neile asjadele, inimestele, kommetele, toimingule ja uskumustele, milliste hülgamist ta meilt tahab.

Sellane laimav nimetus oli kord nn. sõna „ketser“.

Igaüks, kes kaldus kõrvale harjutud kombest, üldse igaüks, kes ei propageeri-nud traditsioonilisi asju ehk *status quo* säilitamist, oli hädaohus sattuda tuleriidale ketserina. Ketser oli sõna, mis tähendas paha, ilma et keegi oleks vaeva näinud väi-detud paha selgitamisega. Niisugune „paha“ sõna sõja ajal oli „spioon“ ehk salakuulaja. Maailmasõja lõppaastail oli kindlaim viis saata mõni, võib-olla ka täiesti süütu isik, rahva viha alla, nimetades teda avalikult spiooniks.

Nüüdisaegsete propageerijate pahad sõ-nad on „fašism“, „kommunism“, „marks-lane“, „vabamürlane“, „juut“ jne.

Kuid propageeriija ei tarvita ainult pahu sõnu.

Ka häid asju ja suurepäraseid aateid tä-hendavad ebaselged sõnad, nagu: tõde, vendlus, ühevõrdsus, areng, lojaalsus, põhi-seadus jne. on eriti head. Tarvitame neid alati selles mõttes, et kui heaks kiidetakse niisugune sõna, kiidame kergesti heaks ühtlasi ka propageeritava asja.

Mõlemal juhul otsitakse tuge sõnadest, mille tähendus on väga ebaselge, kuid sel-lest hoolimata väga mõjuv. Need on niisu-gused abstraktsed sõnad, millel pole olemas mingisuguseid tegelikke võrdekujusid ja millest pole võimalik saada kõigil ühtviisi aru. Selle asemel aga on neil sõnul võime vahetada oma tähendust ja neile antakse üha uusi ja uusi tähendusi, mis ärritavad meie meeli ja segavad mõllemist.

Propageeriija võib valida sõnu, mis kar-juvad, kõnelevad või sosistavad. Ühed sõnad on nagu pidurüüs, teised esinevad tööriietuses. Sellaste sõnade abil, millest ühed panevad meid imetlusest hõiskama, teised äratavad kahtlusi, propageeriija mär-kamatult pöörab meie arvamise soodseks asjale, mis meid varem üldse ei huvitanud, või mille vastu tundsiime isegi vastikust.

Propageerija sihiks on teha propageeritavast asi, mille taga on Jumal ise, ja tõestada, sageli pooliku tõe kaudu, et vastaspoolle valitseb „kurat“. „Pahade“ sõnade otstarve tarvitades neid mingi rahva, rassi või rühma kohta, on — teha need „kuratlikuks“.

Sel kombel võidakse tarvitada sõnu meie arvamide muutmiseks. Kuid mitte üksi sõnu, vaid ka sümbolid (kirikurist, riigilipp jne.) ja peopäevad, mida me austame, kõlbavad propageerijale.

Pooliku tõe avaldamine, tõest mööda hiilimine, uute tüliasjade lavastamine vanade unustamiseks jne. on muidu hukkamõistetavad, kuid propagandaks väga tõhusad abinõud. Teha tõeline ebatõeliseks või vastupidi, teha lihtsast rahvamehest hiiglane, keskpärasest poksijast maailma-meister ja mõttetust rünnakust püha ristisõda õiguse eest — seesuguste silmamõnada jätetempudega tuleb tegelda propageerijal.

Propageerija ei pane kuigi suurt rõhku sellele, kuidas muuta üksiku inimese arvamist — tema tegeleb vaid suurte massidega. Masside liikumine viib ta sihile. Ta üürib koosolekusaale, staadione, paneb tuhandeid inimesi marssima paraadides, ja et mõjutada neid tuhandeid, tarvitab ta värve, muusikat, kunsti, liikumist ja dramaatilisi lavastusvõtteid. Ta peab tundma massipsühholoogiat, sest ta peab oskama saada tuge massidelt, keda ühendavad sellased sidemed nagu: rahvus, usk, rass, ümbrus või kutse. Ta kasutab meie hirmu, viha, eelarvamisi, erakondlikkust, arvamisi ja ideaale.

Propaganda liitub alati võitlusega. Propaganda on ühenduses uudistega, sest uudised on suuremalt jaolt võitluste kirjeldused. Inimese igavene võitlus loodusjõududega on läte, kust uudised harilikult saavad oma alguse, ning inimeste püüded seletada loodusejõude on ka võitlus, mis on kestnud juba aastasadu.

Võidakse väita, et uudised põhjustavad propaganda ja vastupidi.

Kõik asjatundjad on üksmeelsed selles, et „Maailmasõjas oli propagandal kuninga osa“. Nad on ka sõjakogemuste põhjal jõudnud üksmeelsele otsusele, et propagandat peab korraldama asjatundja käsi, et vältida saatuslikke vigu. Diplomaadid pole võimelised korraldama seda sõjaväelise stra-

teegia osa. Propaganda alale tuleb välja koolitada asjatundjaid. Kuna sõjapropagandat rahu ajal pole vaja, pole ka selle tarvis koole, tuleb hoolitseda selle eest, et need mehed, kes rahu ajal elukutseliselt ümber töötavad avalikku arvamist, sündigu see siis poliitilisel või kaubanduslikul alal, samuti ka ajakirjanikud ja reklaamijad, hoolega end ette valmistaksid rahu ajal tarvitama seda jõulist relva, silmas pidades riigikaitse seisukohti.

Nüüdismaailma rahu- ja sõjarelvadest võimsaimat ei leia me majanduslikust kaitsevalmisolekust, ei rahast, relvastatud meestest, motoriseeritud kahuritest, soomus- ja veealustelaevade, niisama vähe kui lennukite arvust; selle moodustab relvaliik, mille laskemoon on sõna d. Relvastatud ja majandusliku riigikaitsega ei tehta midagi, nii tähtsad kui nad ka on, kui vaenlase propaganda on teinud mehed ükskõikseks oma maa kaitsmise vastu.

Meie maa võimalused relvastumise ja majanduslikul alal on piiratud, aga koolitatud ja keskendatud propagandarindel väikseimigi maa võib osutada suurriigiks, sest ainult osavalt korraldatud propaganda abil saadakse suuremad relvastatud ja majanduslikud jõud enda poolele.

Nii väikese rahva, nagu oleme meie, võrratult suureks kasuks on nüüd ja tulevikus see, et tema propagandat usutakse paremini kui vastasena esineva suurema rahva propagandat — täiesti samuti kui me usume väikest poissi, kes on sattunud taplusse suuremaga. Eelduseks on muidugi see, et väikegi oskab hoida oma asju.

Propaganda valgustustöö on seega tarvilik. Mitte ainult seepärast, et oskaksime seda tarvitada, vaid ka seepärast, et sellega tuttavad olles end võiksime kaitsta võõra propaganda vastu. Propaganda on sageli nagu nägematu mürggaas ja kui meil puuduvad teadmised selle gaasi omaduste kohta, me ei või olla ka ettevaatlikud selle suhtes ega ka leiutada kaitseabinõusid.

Meie riigikaitse on korras alles siis, kui relvastatud ja majanduslikkude tegurite hulka on tulnud ka sihikindel ja keskendatud töö sõna kasutamisevõimaluste uurimiseks ja rakendamiseks.

Sest propaganda vastu on võimalik võidelda ainult vastupropagandaga.





# VABADUSE RISTI XI PÄEV.

Kolonelleitnant O. Kurvits.

Vabaduse Risti XI päev korraldati käesoleval aastal Virumaal, Jõhvis — 4. Üksiku Jalaväepataljoni asukohas, Kohtla-Järvel ja Orul. Osavõtjate arvult oli tänavune kokkutulek rekordiline, milleks kindlasti kaasa mõjus soov tutvuda meie põlevkivitööstuse rajooniga, tööstusega ja Vabariigi Presidendi suveresidentsiga Orul, Pühajõe looduslikult ilusal suudmel. Osavõtjate üldarv ulatas 960-ni, neist oli 140 Vab. Risti kavaleride poegi.

Rongide saabumine Narva ja Tapa suunast ning vastuvõtt teostus Jõhvi jaamas varajasel hommikutunnil. 1. Diviisi orkestri saatel siirduti läbi auvärava kohe 4. Üksiku Jalaväepataljoni õuele, kus ülesrivistatud kavalerite tervitas Vabaduse Risti Keskjuhatuses esimees kindral J. Soots, tehes ühtlasi teatavaks, et Vabariigi President ei saa Orul Vabaduse Risti vendi isiklikult vastu võtta ja et ka Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri sõit päevale on takistatud. Tema ettepanekul hüüti Vabariigi Presidendile ja Sõjavägede Ülemjuhatajale kolmekordne mürisev elagu, samuti ka 1. Diviisi ülemale kindral A. Pulgale, kelle üldkorraldusel toimus kavaleride kohapealne vastuvõtt. Selle järele ütlesid tervitusi Sõjaminister kindral P. Lill, Viru maavanem K. Pajos ja Jõhvi linnavanem Danilevski.

Selle järele pakutiataljoni söögisaalides hommikueinet, mille valmistamisel olid olnud tegevad kohaliku naiskodukaitse virgad käed.

Kell 0900 asuti jälle rongile, et sõita Kohtla-Järvele, tutvuma Esimese Eesti Põlevkivitööstusega. Rong sõiduks kujunes haruldaselt pikaks, nii et seda vedama pandi kaks vedurit. Kohtla-Järve jaamas olid kavalerid vastu võtmas tööstuse juhid, eesotsas direktor ins. M. Raua, ins. Määrsepa ja keemik Lutsuga. Tööstusega tutvumiseks jaotati osavõtjad paarikümnesse gruppi, kellele vastavad juhid näitasid ja selgitasid paari tunni jooksul põlevkivist mitmesuguste õlide saamise protsessi, samuti ka muid Kohtla-Järve vaatamisväärsusi. Suurt huvi tunti allmaakaevanduse vastu, kuid sinna laskumine pidi kahjuks ära jääma, kuna see oleks nõudnud liialt palju aega. Muidu köitis paljude tähelepanu tööstuse poolt ehitusel olev hiigelsuur koolimaja, mis töötavat saada meie üheks moodsai-

maks. Väliselt jätab koolihoone väga hea ja imposantse mulje ja võiks kindlasti olla uhkuseks meie pealinnalegi. Ka suur supelbassein, millesse ka kalad elama pandud, oli huviobjektiks, samuti Kohtla-Järve lahingus langenud kangelaste mälestussammas, mis püstitatud sinna Tallinna spordiselts „Kalevi“ korraldusel. Sammast ümbritseb ilus park. Ka järjest tõusvaid tuhamägesid vaadeldi huviga. Üldiseks kõneaineks oli aga põlevkivi suitsuga küllastatud õhk, mis vist kõigile oli raskelthingatav.

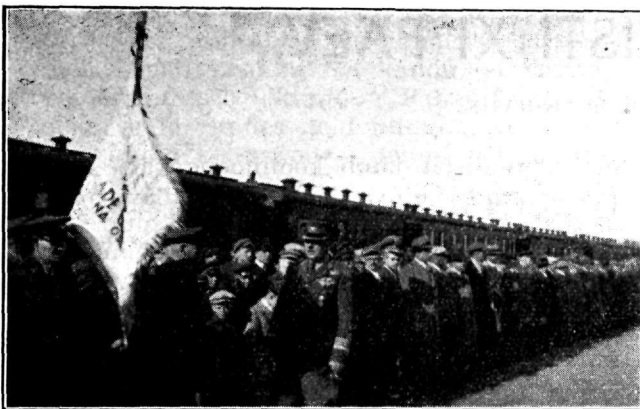
Tagasisõit Jõhvi teostus kell 1210. Saatmas oli (ka vastu võtmas) tööstuse tuletõrje orkester ja rohkesti kohapealseid elanikke. Lahkuti lehvivate rätikute ja vastastikuste hüüete saatel.

Jõudes Jõhvi, sammuti rivikorras kohe Jõhvi Vabadussõjas langenud mälestussamba juurde, mille jalale asetas lühikese kõne järele Vabaduse Risti Vendade Keskjuhatus nimel pärja kindral J. Soots. Ta tuletas ühtlasi meelde aasta jooksul surnud kavalerid, lugedes ette nende nimed.

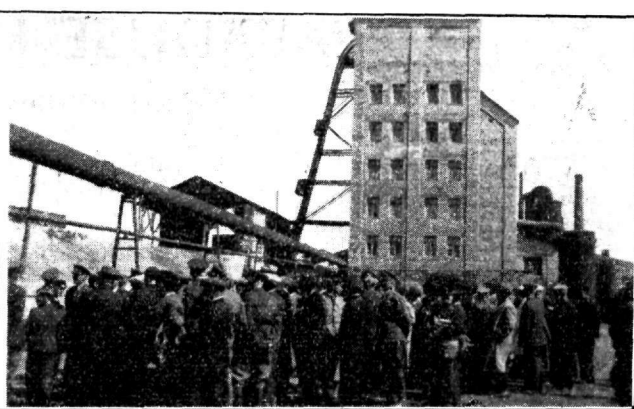
Järgnes lõunasöök, mis päeva esimese poole intensiivse täitmise järele mailses ülihästi.

Väikese vaheaja järele alustati kahes ešelonis autobustel sõitu lahinguväljale Kõrve kõrtsi juures, kus 8. dets. 1918 langes st.-kapten H. Jürgenson, kelle langemiskohale on püstitatud vastav mälestusmärk. Major Paurman esines ülevaatega Vabadussõja algpäevade taandumislahinguist, peatudes üksikasjalisemalt Kõrve lahinguga ühenduses olevate sündmuste juures. Kindral A. Traksmaa täiendas ettekannet isiklikkude mälestuste esiletoomisega, kuna ta sellest lahingust on võtnud osa rooduülemana. Muuseas jutustas ta ka st.-kapten H. Jürgensoni surmasaamisest, tõstes esile tema julgust ja surmapõlgavust. Ettekannete lõppedes otsustati saata tervitustelegramm Vabariigi Presidendile.

Siis sõideti umbes 6 km kaugusel asuvasse Orule, samuti bussidel ja kahes ešelonis. Oru üllatas kõiki oma haruldase loodusiluga ja kunstimaitselise korraldamisega korraldustööga, mis seal teostatud mõne viimase aasta jooksul. Juba värske mereõhk tundus täielise vastandina Kohtla-Järve tööstuspiirkonna suitsule ja tolmule. Jalutati gruppides juhtide saatel ja omal



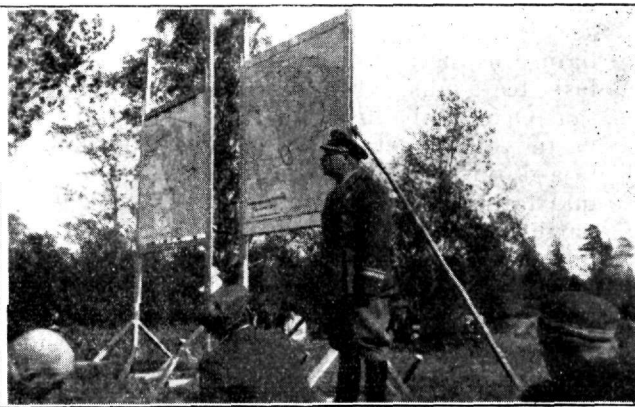
*Jõhvi jaamas (esiplaanil VV Tallinna osakond).*



*Riiklikus põlevkivitööstuses Kohtla-Järvel.*



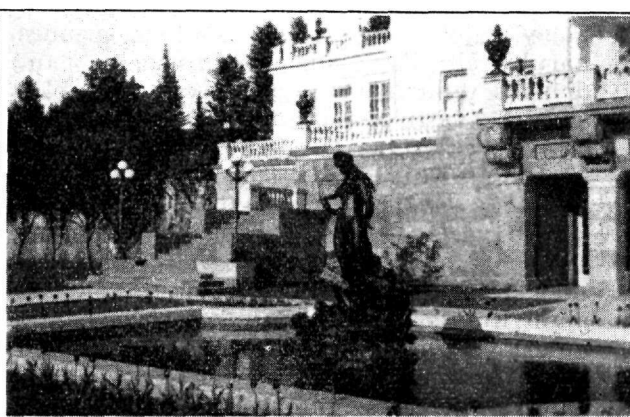
*Ettekannet kuulamas.*



*Major Paurmanni ettekanne lahingust Kõrve kõrtsi juures.*



*Pärja asetamine Vabadussõjas langenute ausingale Jõhvis.*



*Vaade Oru lossi aiast.*

käel suuremates või väiksemates salkades või ka üksikult pargis ja mererannas ning vaadeldi kunstipäraseid ehitusi. Samuti nauditi täie mõnutundega lossi ja paviljoni rõdult ülitoredat ja haaravat väljavaadet merele ja Pühajõe kõrgeile ürgoru kaldaille. Käidi ka hobusetallideski ja vaadati maneeži ning imetleti lõpmatuid lillvälju. Kahjuks võis seda ajapuudusel kõike teha vaid pealiskaudselt, rutates, ilma et võimalust oleks leidunud süvenemiseks. Kuid ülevaade kõigest saadi ja see rahuldab kõiki ülimal määral. Kahtlemata kujunes selle tõttu Orule sõit ja seal viibimine Vabaduse

Risti päeva ilusamaks ja huviküllasemaks osaks, mis jättis ilusaid mälestusi.

Saanud heita üldpilgu kõigele, oligi aeg käes osavõtjail koguneda Pühajõe teisele, lossi vastas asuvale kaldale, kus juba ootasid pikad lauad karastavate jookide ja võimalibadega, mida kõike lasti hea maitseada.

Aeg möödus lennates. Tuli jälle asuda omnibustele ja sõita Jõhvi, kus oli õhtusöök. Avaldati tänu- ja kiidusõnu korraldajaile ning — algas ärasõit, et asuda jälle oma igapäevase töö juurde, paljudel keelel aga küsimus — kus kohtame järgneval aastal?

---

## Betoonmürsud, nende ehitus, omadused ja kasutamine.

Kapten A. Nõmm.

Juba Maailmasõjas, eriti selle lõpul, kasutati välikindlustistes suurel määral betooni ja raudbetooni. Praegusajal valmistatakse paljudes riikides betoonist ja raudbetoonist püsivkindlustisi. Oleme kuulnud prantsuse Maginot-liinist ja saksa Siegfriedi kindlustuste võõndist Ajalehtedest oleme viimasel ajal lugenud teateid piirikindlustustöödest Belgias, Hollandis, N. Venes jne. Mitmesuguste masinate tarvitusele võtmine fortifikatsioonitööde teostamise alal lubab oletada, et tulevikus kasutatakse betooni ja raudbetooni veel suuremal määral kui seni. Sõjakirjanduses võib leida väiteid, et masinate kasutamisel lähemas tulevikus kulub võimsate betoon- ja raudbetoonehitiste püstitamiseks vaid mõni tund. Seega sellaseid kindlustisi võib esineda isegi manöövrise olukorras ja nende purustamiseks on vaja vastavaid abinõusid. Järelikult praegusaja ja tuleviku lahingus suurtükiväel tuleb sageli täita mitmesuguste betoonehitiste purustamise ülesandeid.

Tekib küsimus, kuidas seda teha, missuguseid suurtükke ja mürske on selleks vaja.

### I.

Uurides välisriikide suurtükivägede laske-eeskirju selgub, et betoon- ja raudbetoonehitiste purustamist käsitletakse ainult prantsuse eeskirjas. 1936. a. ilmunud eeskirja<sup>1)</sup> § 163 ütleb kokkuvõttes järgmist. Mürsu tungimine betooni või raudbetooni on mitmesugune, olenevalt betooni

kvaliteedist. Kõigil teistel ühesugustel tingimustel see on märksa väiksem kui mürsu maasse tungimine. Betoonisse tungimine on peamiselt mürsu elavjõust, mis kohetamispunktis langeb pinna-ühikule. Seejärel betooni pihta laskmisel on vaja suuri algiirusi ja suure kaaluga mürske, s. o. suurekaliibrilisi mürske. Teisest küljest on vaja, et mürsk suudaks tungida betooni, ilma et ta murduks või puruneks. See asjaolu sunnib betoonehitiste tulistamisel kasutama poolsoomusgranaate, mis evivad paksu peasa karastatud terasest ja viivitusega põhjasüütajat. Sama eeskirja § 196 kirjeldab betoongranaati järgmiselt. Betoongranaadil on õhemad seinad ja suurem lõhkelaeng kui soomusgranaadil. Pole ilmingimata vajalik, et betoonmürsu peasa oleks valatud ühes tükis mürsukanuga nagu soomusgranaadil, vaid ta võib evida ka otsmikku, mis on kruvitud mürsu peasa külge.

N. Vene 1934. a. ilmunud suurtükiväe laske-eeskiri<sup>2)</sup> ei käsitle betoonehitiste purustamist, kuid § 208 kirjeldatakse betoonehitiste avastamist järgmiselt. Rajoone või punkte, kus arvatakse olevat betoonehitisi, tulistatakse 122-mm või 152-mm haubitsa

<sup>1)</sup> Frantsuzskoje nastavlenie po strelbe artillerii (1936). Moskva, 1938. Lk. 105.

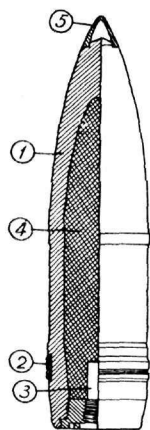
<sup>2)</sup> Nastavlenie artillerii RKKA. Pravila strelbõ voiskovoi artillerii. 1934. Moskva, 1935. Lehek. 150—151.



patareiga või üksiku suurtükiga viitsüütajaga varustatud hariliku granaadiga väikseima laenguga. Betooni olemasolu selgub mürsulõhkemiste kuju või betooni nähtavale tuleku järgi. Eeskiri ütleb, et betooni avastamiseks kulub palju laskemoona ja aega. Eeskirjast ei selgu aga, missuguste mürskudega ja kuidas purustatakse avastatud betoonehitisi.

Viimaseil aastail ilmunud N. Vene raamatuis selgitatakse juba üksikasjalisemalt betoonmürskude vajadust ja nende konstruktsiooni. Kokkuvõtlikult punaväe vaated on järgmised.

RKKA suurtükiväe akadeemia 1934. ja 1935. a. ilmunud õpperaamatuis<sup>3)</sup> avaldatud mürskude liigitelus betoonmürsud on asetatud suurtükiväe põhimürskude, s. o. granaadi, šrapnelli, g-mürsu ja soomusmürsu hulka. Betoonmürske on vaja põhjusel, et tavaline fuggassgranaat ei anna rahuldavat tegevust betoon- ja raudbetoonehitiste tulistamisel. Seejuures Jefimov väidab, et betoonmürske on vaja 152-mm ja suuremaliibrilistele haubitsatele, kahuritele ja müüsritele. 152-mm haubitsa laskemoona kirjeldamisel betoonmürsk on asetatud fuggass- ja killutegevusega granaadi järgi, s. o. kolmandale kohale. Kahurite ja 200-mm ning suuremaliibrilistele haubitsate laskemoona nimetamisel betoonmürsk on asetatud aga esimesele kohale ning nähtavasti loetakse nende suurtükkide tähtsaimaks mürsuks. 1938. a. ilmunud raamatuis<sup>4)</sup> punaväe autorid väidavad, et praegusajal betoonmürsud evivad väga suurt tähtsust ning nad tungivad diviisi ja korpuse suurtükiväkke.



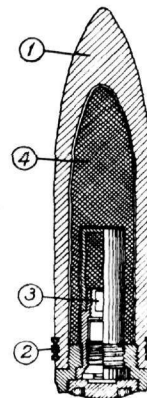
Joon. 1.  
RKKA betoonmürsk.  
1. Mürsukann.  
2. Juhtvöö.  
3. Süütaja.  
4. Lõhkelaeng.  
5. Otsmik.

Betoonmürsu ehitus Jefimovi andmetel — vaata joon. 1. Seal nähtub, et betoonmürsk evib otsmikku, tugevat peosa, pakse seinu, põhjasüütajat ja võrdlemisi väikest lõhkelaengut. Mürsu üldpikkus on 4,8—5 kaliibrit, kuna peosa pikkus on 2,0—2,5 kal. ja koonilise tagaosa — umbes 0,8 kal. Seinte paksus on harilikult  $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{8}$  kaliibrit. Süütajat saab seada kahe-sugusele tegevusele — normaal- ja viiltegevusele. Vnukov väidab aga, et betoonmürsk võib olla ka ilma otsmikuta.<sup>5)</sup>

Joon. nr. 2 on toodud Skoda relvavabriku betoonmürsk, mis oma ehituselt sarnaneb eestoodud punaväe betoonmürsule, kuid on otsmikuta.

Betoonmürsud valmistatakse kõrgekvaliteedilisest terasest, mida pärast ümbertöötamist karastatakse termiliselt.

Saksa major Fr. W. Deutsch väidab oma relvaõpetuse raamatus,<sup>6)</sup> et tugevate kindlustiste ja betoonehitiste purustamiseks rasked haubitsad ja müüsrid peaksid evima erilisi raskeid granaate, millel on kõvendatud mürsupea, soomuspeakate, tugevad seinad ja põhjasüütaja, mida saab seada lühikesele ja pikale viivitusele. Enne laadimist põhjasüütaja seatakse sellasele viivitusele, et süütamine



Joon. 2.  
Skoda relvavabriku betoonmürsk.  
1. Mürsukann.  
2. Juhtvöö.  
3. Süütaja.  
4. Lõhkelaeng.

teostub vaid siis, kui mürsk on küllaldaselt märgisse tunginud. Toodust selgub, et betoon-ehitiste purustamiseks sakslased tarvitavad samasuguse ehitusega mürske, nagu seda on vene betoonmürsud.

## II.

Mürskude betooniläbimise võime kindlaksmääramiseks sakslased teostasid 1908—1910. a. katseid 150-mm haubitsa ja 210-mm müüstri mürskudega.<sup>7)</sup> 150-mm haubitsa maksimaalne algkiirus oli katsete ajal 280 m/sek., kuna mürsk kaalus 42 kg ja sisaldas 5,5—6 kg või 8,2 kg lõhkeainet. 210-mm müüstri maksi-

<sup>3)</sup> M. G. Jefimov. Teorija projektirovanija artilleriiskih snarjadov. Tšast I. Obštšie svedenija o snarjadah. Leningrad, 1935. Lk. 86, 89, 107—109.

— V. J. Ignatenko i R. V. Pavlov. Teorija projektirovanija artilleriiskih snarjadov i aviobomb. Vopusk I. Leningrad, 1934. Lk. 6—8, 68—76.

<sup>4)</sup> S. N. Kapustin. Utšebnik po artillerii dlja pehotnõh i kavaleriiskih utšilištš RKKA. Moskva, 1938. Lk. 57—58.

— V. Vnukov. Artillerija. Tretje ispravlennoje izdanie. Moskva, 1938. Lk. 22—25.

— Artillerija. 2-e ispravlennoje i dopolnennoje izdanie. Moskva, 1938. Lk. 83.

<sup>5)</sup> M. Boreiša. Sovremennõje ognepripasõ voiskovoi artillerii. Moskva, 1936. a. Lk. 79.

<sup>6)</sup> Major, dipl.-ing. Fr. W. Deutsch. Waffenlehre. Zweite, völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Berlin, 1939. Lk. 84, 90, 91.

<sup>7)</sup> Generalleutnant H. Schirmer. Das Gerät der schweren Artillerie vor, in und nach dem Weltkrieg. Berlin, 1937. Lk. 51, 58 ja 105—106.

maalne algiirus oli 340 m/sek ja mürsu kaal — 120 kg. Katselaskmistel selgus järgmist. Haubitsa täisotsaga ja põhjasüütajaga granaat ei suutnud läbida 50 cm paksust betooni ja raudbetooni katet. Müüsi kõvendatud täisotsaga granaat, mis oli varustatud 0,5 sek. viivitusega põhjasüütajaga ja mille lõhkelaeng oli 18 kg, tungis 5500 m kaugusel asuvasse 1,8 m paksusesse betoonkattesse 45 cm sügavusse. Veidi halvema kvaliteediga betoonisse see mürsk tungis 80 cm sügavusse, kusjuures trehtri ülemise osa läbimõõt oli 1,9 m. 1 m paksusest betoonkattest see mürsk löi puhtalt läbi. Katselaskmistel põhjal sakslased jõudsid otsusele, et hea kohtamisnurga juures (mürsk ei tohi libiseda ega rikošeteeruda) ja õige viivitusega süütajaga varustatud 210-mm müüsi kõvendatud peaga mürsk evib kindlat tegevust 1 m paksuse betoonkatte vastu.

Üksikasjalikke andmeid oma betoonmürskude läbilöögi jõu kohta venelased pole avaldanud. Suurtükiväe akadeemia õppejõud M. G. Jefimov toob oma raamatus järgmisi üldandmeid betoonmürskude tegevuse kohta.<sup>8)</sup> 150-mm haubitsa betoonmürskudega purustatakse väli-betoonehitisi, millede katte paksus on kuni 1,0 m. Tugevama konstruktsiooniga betoonist ja raudbetoonist permanentfortifikatsiooni ehitiste purustamiseks on vaja võimsamaid suurtükke — ülemjuhatause varu suurtükiväe koosseisu kuuluvaid 203—400-mm haubitsaid või müüseid.

Müüsi te betoonmürskude betooni läbimise võime kohta võib tuua veel järgmisi andmeid. Prantsuse suurtükiväe laske-eeskirja § 163 ütleb, et 220-mm müüsi betoon- ja poolsoomusgranaat, mille lõppkiirus on 200 m/sek. ja kohtamisnurk 90°, tungib 50 cm sügavusse 2 m paksusesse raudbetoonplaadisse. Seejuures mürsu lõhkemine (kildude ja gaaside tegevus) tekitab betoonis purustuse kuni 1 m sügavuseni ja peale selle veel pragusid, mis ulatuvad raudbetooni plaadi teise ehk alumise küljeni.

### III.

Mürskude betoonisse tungimise kohta leidub sõjakirjanduses võrdlemisi palju valemiteid. Nende üksikasjaline käsitlemine ei mahu käesoleva raamidesse. Asjast huvitatud isikud võivad neid leida vasta-vaist allikaist.<sup>9)</sup> Mürskude betooni läbimist käsitleti ka 1936. a. „Sõduris“ nr. 47—48, kus on avaldatud belgia kapteni De Greef'i valem ja venelase A. Melik-Kasparov'i valem 1931. a. ilmunud raamatu and-

metel. Viimase kohta vaja märkida, et sama raamatu 1935. a. väljaandes<sup>10)</sup> see valem puudub arvatavasti põhjusel, et ta pole küllalt täpne. Üldiselt võib nende valemite kohta ütelda, et enamikus nad käsitlevad kas tavalisi peasüütajaga varustatud granaate või neis pole arvestatud kõiki tegureid. Seepärast valemite järgi ei saa täiesti täpseid andmeid mürskude betoonisse tungimise kohta. Üldiseks iseloomustuseks võib saksa ins.-dr. Heidinger'i valemite põhjal tuua järgmisi andmeid kaasaja mürskude betooniläbistamise võime kohta.<sup>11)</sup>

Pragusaja tugeva ehitusega mürsud (betoon- või soomusmürsud) suudavad oma löögi- ja lõhkejõuga läbi lüüa järgmise paksusega raudbetoonist ja betoonist katteid või seinu:

Mürsu kaal kg	Betooni paksus cm	Mürsu lõppkiirus — m/sek.				
		200	250	300	350	400
A. Raudbetoon ehitisi.						
50		60	69	77	87	97
100		74	84	97	108	121
300		110	128	144	160	179
B. Kõrgeväärtuslik betoonehitisi.						
50		73	84	94	104	116
100		91	103	119	132	146
300		136	157	177	196	216
D. Harilik betoonehitisi.						
50		82	95	105	120	131
100		103	120	135	149	165
300		155	180	202	221	248

Seejuures vaja meenutada, et 50 kg kaalul 150—155-mm suurtüki mürsk, 100 kg — 203—220-mm mürsk ja 300 kg — umbes 305-mm mürsk. Raudbetooni vastupidavus löögile ja pihustamisele on võetud 3000 cmkg/cm<sup>3</sup>. Kõrgeväärtuslikuks betooniks on arvatud betoon, milles on 250—300 kg tsementi valmisbetooni kantmeetri kohta ja mille vastupidavus löögile ja pihustamisele on 3000 cmkg/cm<sup>3</sup>. Hariliku betooni all on mõeldud betooni, mille segu vahekord on 1:8 kuni 1:10 ja mille vastupidavus on 2000 cmkg/cm<sup>3</sup>. Kõigil juhtudel mürsu kohtamisnurk on 90°.

<sup>8)</sup> M. G. Jefimov. Teorija projektirovanija artilleriiskih snarjadov. Tšast I. Lk. 108.

<sup>9)</sup> V. J. Ignatenko i G. V. Pavlov. Teorija projektirovanija artilleriiskih snarjadov i aviobomb. Lk. 70—76.

— Wehrtechnische Monatshefte 1937. a. juuni- ja juulikuu nr. Lk. 265—274 ja 315—327.

<sup>10)</sup> A. Melik-Kasparov. J. Kirillov-Gubetskii. Spravotšnik voiskovogo artillerista. Tšast pervaja. Izdanie pätoje pererabotannoje. Moskva, 1935.

<sup>11)</sup> Wehrtechnische Monatshefte. 1937. Nr. 7. Lk. 323.

Tabelist nähtub, et betooni läbistamise suurussõltub suurel määral mürsu lõppkiirusest, mis on proportsionaalne algkiirusele. Moodsete 150—155-mm haubitsate algkiirus ulatub kuni 635 m/sek, samakaliibrilistel kahuritel — kuni 900 m/sek ning 203—220-mm haubitsatel ja müüsritel — kuni 600 m/sek.<sup>12)</sup> Seetõttu Heidinger väidab, et moodsete suurtükkide mürskude lõppkiirus betoon- ja raudbetoonehitiste purustamisel võib olla 350—400 m/sek.

Maastikuvoltidesse peidetud ja flankeerivalt tulistavate betoonehitiste katte purustamiseks on vaja võimalikult suurt kohtamisnurka. Suurt kohtamis- ehk langenusnurka on võimalik saada vaid suure tõstenurgaga laskmisel. Vaadeldes sellelt seisukohalt moodsete suurtükke, näeme järgmist: P. A. Ühendriikide 155-mm haubitsa maksimaalne tõstenurk on +60° ja 155-mm kahuril — +65°.<sup>13)</sup> Skoda 149,7-mm haubitsa maksimaalne tõstenurk on +70°. 203—220-mm haubitsate ja müüsrite tõstenurk ulatub +65° kuni +75°. Peale selle moodseil raskehaubitsail ja müüsritel on tavaliselt 6—8 laengut, mis võimaldavad saada peagu igal kaugusel suure kumerusega lendjoont. Ka laskeulatus on moodsetel suurtükkidel küllaldane.

Toodust selgub, et valemite andmetel moodsete suurtükkide betoon- soomusmürsud läbistavad raudbetooni järgmiselt:

- 150—155-mm ehk 50 kg raskune mürsk — umbes 1 m,
- 203—220-mm ehk 100 kg raskune mürsk — umbes 1,2 m,
- 305-mm ehk 300 kg raskune mürsk — umbes 1,8 m.

Betooni nad läbistavad märksa rohkem.

Tekib küsimus, kui võrd need valemite andmed on kokkukõlas mürskude tegeliku läbilöögijõuga ning kui paksude katetega ja seintega ehitatakse praegusajal raudbetoonist kindlustisi. Kuna kõik riigid hoiavad oma andmeid suures saladuses, siis sellele küsimusele saab umbkaudset vastust vaid end. Tšehhoslovakkia kindlustiste kohta avaldatud andmeist. Saksa kolonel Biermann väidab,<sup>14)</sup> et oma tugevuselt tšehhi kindlustised jagunevad 4 liiki: kerged, keskmised, rasked ja väga tugevad kaitseehitised. Kerged varjendid peavad kaitsma mürskukildude vastu. Keskmise tugevusega kaitseehitised peavad pakkuma kaitset keskmiste või meie mõiste järgi raskete

(150—155-mm kaliibriliste) mürskude vastu. Kahjuks autor ei avalda kergete ja keskmiste kaitseehitiste seinte ja katete paksusi. Rasked varjendid pakuvad kaitset kuni 300-mm mürskude vastu, milleks nende seina ja katted on kuni 2,5 m paksusest raudbetoonist. Nn. väga tugevad ehitised pakuvad kaitset ka kõige suurema kaliibriliste mürskude vastu. Nende katted ja seina on 3,5 m paksusest raudbetoonist, kusjuures seinte ees on veel eriline kaitsekiht.

Võrreldes 300-mm mürsuvastase tšehhi kaitseehitise paksust eestoodud tabeli andmetega selgub, et see on 0,7 m ehk 40% võrra paksem tabelis toodud 400 m/sek. lõppkiirusega mürsu andmetest. Raske on ütelda, kas see 40% on võetud tagavaraks või arvestatakse mürsu läbilöögijõudu niivõrd suuremana.

#### IV.

Järgnevalt kerkib küsimus, kuidas teostub betoonmürskudega laskmine ja kuipalju mürske kulub ühe tabamise saamiseks. Betoon- ja raudbetoonehitisi suurtükivägi tulistab kas otsesihitamisega või kaudsesihitamisega. Esimesel juhul püütakse tabada kaitseehitise seina, kuna kaudsesihitamisega laskmisel harilikult püütakse saavutada pihtamuskaitseehitise katte ehk lae pihta. Normaalseks laskeviisiks tuleb lugeda kaudsesihitamisega laskmist, sest praegusajal lahingväljal on niivõrd palju igasuguste relvade tuld, et suurtükil pole võimalik kaitseehitise purustamiseks pikemaks ajaks lahtisele tulesituatsioonile asuda.

Kõige rohkem andmeid ja uusi mõtteid betoonist varjendite ja kuulipildujapesade tulistamise kohta leidub saksa kirjanduses. Seepärast vaatleme üksikasjalisemalt, kuidas Saksa suurtükivägi täidab neid ülesandeid.

Suurtükiväe laske-eeskirjast ega käsi- raamatuist ei selgu, missuguste mürskudega sakslased purustavad betoonist ja raudbetoonist ehitisi. Kol. Böttcher ütleb oma laskeülesannete kogus<sup>15)</sup> betoonist kuulipildujapesade tulistamise kohta, et üksikasjalikke juhiseid (arvatavasti ka mürsu liigi kohta) leidub igat liiki suurtükkide lasketabelites, mida vaja põhjalikult uurida.

<sup>12)</sup> Sõjateadlane nr. 2 — 1938. a. Lk. 338—340.

<sup>13)</sup> Polkovnik J. M. Kirillov-Gubetskii. Sovremennaja artillerija. Tretje ispravl. izd. Moskva, 1937. Lk. 228, 229, 252, 253.

<sup>14)</sup> Vierteljahreshefte für Pioniere. Veebruarikuu nr. 1939. Lk. 34.

<sup>15)</sup> Oberst K. Böttcher. Artilleristische Schießaufgaben. Dreissig Beispiele zur Erläuterung der Schießvorschrift. München, 1939. a. Lk. 108.



Selles raamatus avaldatud 3 näite järgi sakslased teostavad betoonist kuuliplidujapesade tulistamist järgmiselt.

Betoonehitiste purustamist teostatakse võimalikult suuremakaliibriliste suurtükki-dega. Iga märgi tulistamiseks määratakse harilikult 1 suurtükk, nn. töösuurtükk (Arbeitsgeschütz), mis tavaliselt asetatakse erilisele tulepositsioonile nii, et laskmine teostub telgvaatlusega. Alati püütakse tulistada telgvaatlusega seepärast, et siis on hõlbus suuna eellaskmist teha ja kesklendjoon märki viia. Võib esineda ka juhtumeid, kus suurtükk jääb endisele tulepositsioonile ja vaatluspunkt paigutatakse ümber nii, et saadakse telgvaatlus. Igal üksikjuhul valitakse lihtsem ümberpaigunemise viis. Üldiselt soovitatakse aga suurtüki paigutamist erilisele tulepositsioonile, sest betoonehitise tulistamine kestab kaua ja sel ajal vastase kõlamööteühikul on hõlbus suurtüki asukohta kindlaks määrata.

Mürsk läbib betooni vaid siis, kui kohtamisnurk on vähemalt 500 tuhandikku. Seepärast olenevalt olukorrast tulistatakse kas ehitise katet (väiksema laenguga) või seinu (suurima laenguga).

Tehakse täppis suuna- ja kauguse-eellaskmine hetksüütajaga granaadiga ja pärast seda minnakse üle turmtulele viitsüütajaga varustatud mürsuga (betoon- või soomusgranaadiga).

L a s k e m o o n a k u l u iseloomustab järgmine näide<sup>16)</sup>. Vaja purustada betoonvarjend, mille pikkus, laius ja kõrgus on 4 m. Haubitsat on võimalik asetada tulepositsioonile 3000 m kaugusele märgist. Seejuures langenuk ja hajumus on järgmine:

Laengu nr.	Lange-nurk tuhand.	50 % hajumise suurus — m		
		pikkuses	laiuses	kõrguses
2	451	29	3	14
5	177	21	2	4

Kui kesklendjoon läbib märki, siis varjendi katte (horisontaalse tasapinna) tõenäone pihtavuse protsent on järgmine:

$$\begin{aligned} \text{— laeng nr. 2: pikkuses} &= 4:29 = 0,14 = 7\% \\ \text{laiuses} &= 4:3 = 1,33 = 63\% \end{aligned}$$

$$7.63$$

$$\text{tõenäone pihtavus} = \frac{7.63}{100} = 4,4\%$$

$$100$$

$$\begin{aligned} \text{— laeng nr. 5: pikkuses} &= 4:21 = 0,19 = 10\% \\ \text{laiuses} &= 4:2 = 2 = 82\% \end{aligned}$$

$$10.82$$

$$\text{tõenäone pihtavus} = \frac{10.82}{100} = 8,2\%$$

$$100$$

Seega varjendi kattes ühe tabamuse saavutamiseks, kui kesklendjoon on märgis, vaja laenguga nr. 2 lasta umbes 23 lasku või laenguga nr. 5 — umbes 12 lasku. Kesklendjoone märki viimiseks ehk täpseks eellaskmiseks kulub telgvaatlusega laskmisel umbes 10—12 lasku.

Varjendi seinu (vertikaalse tasapinna) tõenäone pihtavuse protsent on kesklendjoone märgis olles järgmine:

$$\begin{aligned} \text{— laeng nr. 2: pikkuses} &= 4:14 = 0,28 = 15\% \\ \text{laiuses} &= 4:3 = 1,33 = 63\% \end{aligned}$$

$$15.63$$

$$\text{tõenäone pihtavus} = \frac{15.63}{100} = 9,5\%$$

$$100$$

$$\begin{aligned} \text{— laeng nr. 5: pikkuses} &= 4:4 = 1,0 = 50\% \\ \text{laiuses} &= 4:2 = 2,0 = 82\% \end{aligned}$$

$$50.82$$

$$\text{tõenäone pihtavus} = \frac{50.82}{100} = 41\%$$

$$100$$

Seega ühe tabamuse saavutamiseks varjendi seinu pihta kulub laenguga nr. 2 laskmisel umbes 10 mürsku ja laenguga nr. 5 — umbes 2—3 mürsku.

Neist andmeist nähtub, et laenguga nr. 5 laskmisel pihtavuse % on märksa suurem kui laeng nr. 2 tarvitamisel. Varjendi seinu on hõlpsam tabada kui katet. Suurtükk vaja asetada varjatud tulepositsioonile märgile võimalikult lähemale, sest sellega on võimalik:

— vähendada hajumist ning suurendada tõenäost pihtavuse protsenti;

— suurendada mürsu lõppkiirust ning läbilöögi jõudu.

Betoonkatte või -seinu läbistamine sõltub:

— betooni paksusest ja kvaliteedist,

— mürsu kaliibrist ja läbilöögi jõust.

Kuigi suurtükiväel pole alati võimalik betoonehitisi täielikult purustada, siiski ta laskmine laostab ehk paralüüsib kaitsehitise meeskonda. Peale selle jalavägi ja pionerid saavad mürskudel betoonehitistesse tekitatud lehtreid ja pragusid soodsail juhitudel kasutada selleks, et vastast lähidamaa-võitlusvahenditega rivist välja lüüa.

## V.

Kõigest eestoodust selgub, et betoonmürsk on üks noorimaid mürske. Ta on niivõrd uudne, et ta omadusi püütakse hoida saladuses ja suurtükiväe laskeeeskirjades ei käsitleta teda üldse või seda tehakse

<sup>16)</sup> Oberst Böttcher. Artilleristische Schießaufgaben. Lk. 108—110.

väga pealiskaudselt. Kaasaja moodseist suurtükkidest laskmisel betoonmürsud evivad suurt lõppkiirust, elavjõudu ja läbilöögi võimet. 150—155-mm betoonmürsk läbib

umbes 1 m paksuse raudbetooni, 203—220-mm mürsk — 1,2—1,5 m ja 305-mm mürsk kuni 2 m. Seda arvestatakse püsivkindlustiste ehitamisel.

## Juhiseid noorsõduri lahinguliseks väljaõppeks.

Leitnant J. Paul.

Käesoleval aastal kehtima hakanud uus Jalaväe õppekava (JÕ-39) annab iga üksiku õppeaine suhtes ainult raamkava ja ulatuse. Õppeaine järkjärguliste osaliste eesmärkide ja ulatuse määramise, samuti ka õppemeetodite valiku ja õppuste tegeliku teostamise suhtes on jäetud suur vabadus tegelikele õppetöö teostajaile (pataljoni-, kompani- ja rühmaülemale). Õpetajad pole seotud edaspidi enam iga õppeaine suhtes varem kindlaks määratud teemadega (nagu seda nägi ette ÜÕ-4), vaid võivad olenevalt olukorrast (mille tingivad õpilased, kaader, õppeväljad ja õppeabinõud) määrata neid iseseisvalt, pidades silmas vaid üldist eesmärki ja õppeaine ulatust. See vabadus kohustab aga õpetajaid veelgi rohkem süvenema õppeainesse ja leidma kõige otstarbekamaid meetodeid aine käsitlemiseks.

Pikemat aega noorsõduri väljaõppega tegelnud kaader on omandanud küllaldaselt kogemusi, et teostada õppusi edukalt. Halvem on aga olukord neil, kes on teotsenud sellel alal vähem aega ja kes oma vähestele kogemustele lisaks peavad otsima abi vastavatest käsiraamatutest (eriti üksikute õppuste meetodilise külje käsitlemiseks). Halb on nimelt see, et sellaseid käsiraamatuid eesti keeles on vähe. Kuna sageli ühe õppeaine juures kasutatav materjal tuleb koguda mitmest allikast (määrustikud, eeskirjad, käsiraamatud jne.), siis vajaliku materjali hankimisel väljaõppe alal vähe kogemusi omav isik seisab sageli raskuste ees. Seda pahet saab vähendada vaid vastava ala kirjanduse täiendamiseega.

Juba eelmises „Sõduris“ (nr. 22—23) hakkas ilmuma illustreeritud käsiraamat „Üksikvõitleja lahinguline ettevalmistus meetodis vale-õige,“ mille autor toob rea väljavõtteid vastavast saksakeelsest raamatust ümbertöötatuna meie oludele, ja mis pakub väärtuslikku abi väljaõppe töös.

Käesoleva artikli pealkirja all ilmuv kirjutiste sari püüab veelgi laiemas ulatuses abistada väljaõppega tegelevaid isikuid,

tuues juhiseid üksikvõitleja lahinguliseks ettevalmistamiseks.

Üksikvõitleja lahingulise ettevalmistuse alal käsitletakse:

- 1) õppeaine üksikasjalist ulatust,
- 2) õppuste organiseerimist ja
- 3) õppuste läbiviimist.

Selle juures õppeainet ennast selles ulatuses, mis eestikeelses kirjanduses üksikasjalikult käsitletud, ei puudutata, vaid juhatatakse kätte ainult need allikad (ühes vastava õppeaine kohase sisu loeteluga), kus vastav materjal olemas. Kuid ka sellel alal esinevaid tühikuid püüab käesolev kirjutus täita.

Kirjutise koostamisel on arvestatud ka välisriikide vastavas kirjanduses toodud mõtteid.

### 1. Orienteerumine maastikul.

#### Õppeaine ulatus.

Orienteerumine koosneb ilmakaarte kindlaksmääramisest ja oma asukoha kindlaksmääramisest kaardil või tuntud maastikupunkti (asula, teerist, jne.) suhtes.

Lahingus üksikvõitleja-sõdur (v. a. sidevaatleja ja käskjalg) teotseb enamasti oma üksuse koosseisus vahetu ülema juhtimisel selle otseses läheduses, ja temal vaevalt tuleb teha tegemist kaardiga. Seepärast pole ka tarvis temale õpetada orienteerimist kaardi järgi (mis on seotud kaarditundmise oskusega). Seda tähtsam on aga, et iga üksikvõitleja tunneks hästi lihtsaid orienteerumismõtteid. Viimased hõlbustavad tunduvalt tema teotsemist maastikul lahingulolukorras (suunahoidmine, sidepidamine jne.).

Orienteerumist maastikul tuleb harjutada nii päeval kui ka öösel. Orienteerumise alal kuulub läbitöötamisele:

a) päeval:

- 1) orienteerumise mõiste ja vajadus,
- 2) ilmakaarte tundmine,

- 3) ilmakaarte määramine ligikaudselt
  - päikese asendi järgi,
  - päikese ja taskukella abil,
  - päikesevarda (tunnipaku) abil,
  - kohalikkude (maastiku) esemete abil (kirikud, surnuaiad, puud, kivid, kändud jne.),
- 4) ilmakaarte määramine kompassi (bussooli) abil,
- 5) oma asukoha määramine tuntud koha (asula, teerist, jne.) suhtes ja
- 6) liikumine orienteeritud suunas.

b) öösi:

- 1) ilmakaarte määramine ligikaudselt
  - tähtede (põhjanaela) järgi,
  - kuu järgi.
- 2) ilmakaarte määramine kompassi (bussooli) abil ja
- 3) liikumine orienteeritud suunas.

#### Õppeainet käsitlevat kirjandust:

1. A. Gromilov. Üksikvõitleja taktikaline väljaõpe. I osa. Tallinn, 1928, lk. 57—64, 85—88.

Käsitletakse orienteerumist nii päeval kui ka öösel peaaegu kogu aine ulatuses.

2. A. Traksmann, J. Lukas, M. Haber. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja küisekoolidele. Tallinn, 1933. Lk. 221—225.

Käsitletakse orienteerumist kompassi järele ja ilmakaarte määramist ligikaudselt kompassita.

3. Villem Ugandi. Sõjatopograafia. Tallinn, 1938. Lk. 81—90.

Käsitletakse orienteerumise mõistet, ilmakaarte määramist ligikaudselt ja orienteerumist kompassi ja bussooli abil (ühes viimaste materjalosa kirjeldustega).

#### Õppuste organiseerimine.

Orienteerumisõppustega tuleb alata hiljemalt teisel väljaõppe nädalal. Pärast esimest orienteerumisõppust (päevast ja öiset), kui noorsõdur on tutvunud orienteerumisvõtetega, tuleb õpitud teadmisi sellel alal süvendada järgnevate maastikuõppuste juures. Selleks alati leida aega õppetunni alguses.

Esimestel orienteerumisõppustel moodustab õppegrupi normaalselt jagu, kusjuures tegelikult õpetajaks on jaoülem. Soovitav on, et õppegrupp oleks veelgi väiksem, ja juhul kui jaoülemal on alalisest kaadrist abi (abiline), tuleb õppust teostada pooljao-suurustes gruppides.

Päevaseks õppuseks valida keskpäevane aeg ja päikesepaisteline ilm. Öiseks õppuseks selge kuupaisteline öö.

Päevase õppuse kohana tuleb eelistada lahtist maastikku, kus aga esineb ka metsatukki, maju jne. Maastikul tuleb aegsasti välja valida õppuse koht, nii et seal oleks võimalik selgitada orienteerumist kohalikkude esemete järele. On soovitatav, kui on lähedal surnuaed ja kui linnast paistavad kirikud. Ei ole ka kerge leida iseloomustavalt sammaldanud puud ja kive ja hästinähtavate puusüüetega kände orienteerumiseks. Esimest öist orienteerumisõppust võib teostada kasarmu otseses läheduses.

Õppeabinõudeks on:

- kompassid (soovitav vähemalt 3 tk. jao peale),
- taskukellad (soovitav vähemalt 3 tk. jao peale),
- joonlaud,
- papist 50—75 cm läbimõõduga ketas, millele on joonestatud ilmakaared (nimetused juures) ja
- öisel õppusel lisaks veel 3 elektrilaternat (värviliste filtritega).

#### Õppuste läbiviimine.

Õppuste kestel tuleb rakendada võimalikult laialdaselt küsimus-kostmise meetodit nii orienteerumise mõiste ja vajaduse, kui ka üksikute orienteerumisvõtete selgitamisel. Selle meetodi edukat kasutamist tagab see, et õppegrupil juba varem on olemas eraelust kaasa toodud ained ilmakaartest ja võib-olla ka orienteerumisest.

Õppeaine üksikute osade läbivõtmise järjekord on iga õpetaja enda valida. Soovitav on selgitada algul orienteerumise mõiste ja vajadus, siis õpetada kätte ilmakaared ja nende leidmine kompassita, ja alles lõpuks tutvustada kompassi ja õpetada seda kasutama.

Soovitav on õpilasi rakendada tegevusse kiirülesannete (küsimuste) lahendamisega. Näiteks võib seda korraldada järgmiselt:

Papist ketas, millele joonestatud ilmakaarte suunad (nimetused juures) asetada maha või teiba otsa ja orienteerida. Jätta 1—2 õpilast ketta juurde, kuna ülejäänutega asuda kettast ca 10 m kaugusele, kellele anda lahendada alljärgnevasisulisi ülesandeid:

- 1) Kus on põhi? ida? kirre? loode?
- 2) Kus suunas on punase katusega maja? üksiku puuga küngas?
- 3) Missuguses suunas liiguvad pilved?
- 4) Kust poolt on tuul?

5) Kus suunas paistab päike kell 0600? 0900? 1500? 1800? „2400“?

6) Kus suunas on N asula? M küla? kasarmud?

Üks õpilastest vastab küsimusele ilma kaare nimetamisega. Nõuda kiiret vastust. Ketta juures seisvad õpilased kontrollivad vastust, teatades tulemusest: „Õige!“ „Vale!“ Parandada vead. Vahetada õpilasi ketta juures.

Enda asukoha määramine tuntud koha suhtes õpetada kätte samuti küsimis-kostmise meetodi varal. Näiteks:

- 1) Näidake, kus on kasarmud (peavad olema nähtavad)?
- 2) Mis suunas nad on meist?
- 3) Kui kaugel on kasarmud (umbes)?
- 4) Mis suunas oleme meie kasarmutest? nimetada ilmakaar?

„Tähendab meie asume kasarmust . . . . suunas . . . . m kaugusel“.

Analoogiliselt tuleb õpilastel väljendada oma asukoht teiste tuntud kohtade suhtes.

Esimeses orienteerumise õppetunnis tutvustada ka üksikvõitlejat võtetega, kuidas liikuda teatud kindlas suunas. Pärast seda anda ühele õpilasele ülesanne liikuda teatud ilmakaare suunas õppegrupi ees. Õpilane määrab ülesande saamisel kompassi abil suuna ja nimetab sellel esemed, mille järele ta suuna hoiab.

Kuna selle harjutuse juures ei ole võimalik kogu õppegruppi tegevusse rakendada, siis on soovitatav seda õppust teostada õppusele minnes ja õppuselt tulles järjekorras läbi kõigi õpilastega.

Õine õppus orienteerumiseks on soovitatav viia läbi varsti pärast päevast õppust, kusjuures kasutada sama õppemeetodit.

(Järgneb.)

## Intendantuuriteenistuse korraldamise põhimõtteid Leedu sõjaväes ametlike vaadete kohaselt.

Kapten J. Vint.

Leedu sõjaväge (armeed) hooldavate teenistuste ülesanded, töömeetodid ja koostöö alused on reglementeeritud väekoondiste eeskirjas<sup>1</sup>). Et meil sellelaadne eeskiri puudub, siis on huvitav tutvuda meie naaberriigi Leedu sellekohaste ametlike vaadete intendantuuriteenistuse alal ja pealegi kui need käsitlevad väikeriigi olustikku.

Üldiselt teenistuste ülesandeks armee huvides on:

- tagada igas olustikus materjalsete ja muude vajaduste rahuldamist;
- säilitada elavjõudu;
- toota ja säilitada vajalikku vara ja
- organiseerida varustamist ja äravedu (evakuatsiooni).

Tööiseloolest liigitellakse teenistusi üldiselt kolme liiki ja need oleksid:

- varustamise- ja äraveoteenistused;
- transporditeenistused ja
- korrasteenistused.

Varustamise ja äraveoteenistuste liiki kuuluvad: võitlusvahendite-, intendantuuri-, tehniline-, inseneri-, side-, avio-,

sanitaar-, veterinaar-, remondi-, meteoroloogia- ja välipostiteenistus.

Intendantuuriteenistuse funktsioonidesse kuulub sõjaväe varustamine toiduainetega, söödaga, söögikeedupuudega, köögiinventariga, väliköökidega, rõivastisega, rakmetega, magamisriietega, seebiga, hobuveokitega, hoburakmetega, kantseleitarvetega, muusikatarvetega ja -riistadega, palgaga ja muude rahaliste tasudega, mis ette nähtud vastavates õigussätetes.

Teenistuste juhtimine ja varustamise süsteem üldiselt tugineb prantsuse eeskujule mõnesuguste eranditega. Vastavalt sellele Leedu sõjavägede üldjuhtimise doktriini kohaselt teenistused alluvad vahetult juhile ja viimane on nende kokukõlastatud tegevuse ja otstarbeka ning ratsionaalse kasutamise eest täiel määral vastutav.

Juhi kohuseks on aegsasti informeerida teenistusi oma kavatsusist (nii palju kui lu-

<sup>1</sup>) Kariuomenés junginiu statutas, II dalis, tarnybos; Kaunas, 1937. (sõjaväe üksuste statuut, II osa — teenistused).



bab seda saladuste säilitamise printsiip), et sellega anda teenistustele võimalust paremini ette valmistada oma organite tööd. Väejuhi ja teenistuste juhtide vahel peab valitsema pidev side ja teenistuste juhid peavad alati leidma võimalust väejuhiga isiklikuks kokkusaamiseks eriti siis, kui operatiiv-taktikaline olustik on muutunud ja neil puuduvad andmed väejuhi vastavast otsusest.

Teenistuste kasutamisel on aluseks väejuhi otsuse kohaselt reaalsele võimalustele rajatud teenistuste tegevuse- ja kasutamise kava. Selle koostajaks on väejuhi staabi vastav osa- või jaoskond (diviisi staabis tavaliselt III jaoskond). Viimane peab alati põhjalikult tundma teenistuste olustikku tagavarade ja vahendite suhtes ning evima teenistustega pidevat sidet. Mainitud kava alusel valmib juhi käsk teenistuste kasutamiseks.

Teenistuse juhi ülesandeks on organiseerida tema korraldamisel oleva teenistuse tööd juhi käskude ja korralduste ning sõjaväes kehtivate eeskirjade ja instruksioonide kohaselt. Väejuhi käskude ja korralduste täpsa täitmise järgi valvab väejuhi staabi sama osa- või jaoskond, kes koostab teenistuste tegevuse ja kasutamise kava ning väejuhi käsu (resp. operatiivkäsu vastava paragrahvi või op. ksk. II osa).

Kõrgema astme teenistuse juhil on õigus oma erialasse puutuvais küsimusis anda töötäitmise tehnilisi korraldusi ja juhtnõore alama astme teenistuse juhile. Samuti on tal õigus kontrollida alama astme teenistuse tööd ja nõuda viimaselt aruandeid. Kõrgemaastme teenistuse juhi erialased korraldused on alama astme teenistuse juhile kohalikud ja neid tuleb täita kui ülema käske, kui nad ei ole vastuolus selle väejuhi kavatsustega ja korraldustega, kelle koosseisu mainitud teenistus kuulub.

Armee ulatuses korraldab intendantuuri-teenistust armee intendant. Viimane esitab armee juhatusetele oma ettepanekud kõigis neis küsimusis, mis haaravad intendantuuri-teenistuse organeid, tagavarasid, varustamist ja äravedu, ladude ja tootmiskäitiste töölerakendamist. Armee juhatuselt antud direktiivide ja juhtnõore kohaselt armee intendant korraldab intendantuuri-teenistuse tegevust nii sõjateatril kui tagalas.<sup>2)</sup>

Väekoondises intendantuuri-teenistuse korraldajaks on väekoondise intendant. Ta teostab seda väekoondise juhi otsuse, armee kehtivate eeskirjade ja instruksioonide kohaselt.

Väekoondise intendant oma ülesannete

täitmiseks evib vastavaid sooritusorganeid. Eeskiri neid kõiki täpselt ei loetle, vaid mainitakse, et need määritletakse vastavate koosseisudega, tabelitega ja juhi käskudega. Sama nõue kehtib ka tagavarade ja vahendite kohta.

Eeskirjas mainitakse väekoondise intendantuuri-teenistuse sooritusorganitena järgmisi asutisi:

a) väekoondise intendantuuri l a d u. Selle ülesandeks on vastu võtta väekoondise varustuspunktis<sup>3)</sup> armee üldsõjatagavaradest nõutud intendantilist varustist ja seda välja anda vastavalt väeosade nõudmistele ning erijuhtudel intendantide korraldusel teostada varustise juurdevedu väeosadele; peale selle kuulub lao ülesannetesse kohalike tagavarade (eriti sööda) kogumine, toiduainete ja muude intendantilise varustise tagavarade säilitamine.

Kui väekoondise intendantuuri laol tuleb teostada ainete juurdevedu väekoondise varustuspunktidesse või säilitada varustist laos, siis säärestel juhtudel väekoondise juhatus peab täiendavalt lähetama lao käsutusse vajalikud veo- vahendid ja tarvilikul määral tööjõudu. Normaalselt väekoondise laos paigalisi tagavarasid ei säilitata.

b) Väekoondise välitapamaja ü h e s k a r j a g a; selle asutise ülesandeks on vastu võtta kõrgemalt astmelt lähetatud tapaloomi või hankida neid kohapealt ja varustada väekoondise koosseisu kuuluvaid väeosi värske lihaga.

Liha juurdeveoks välitapamaja

<sup>2)</sup> Üheaegselt mob. väljakuulutamise ja Vabariigi President määrab armee (sõjavägede) juhataja korraldusse osa riigi territooriumist, mis hõlmab tarviliku maa-ala armee ja tema vahetute varustusorganite paiknemiseks. Seda osa riigiterritooriumist nimetatakse sõjateatriks, kuna ülejäänud riigiterritoorium moodustaks üldise tagala. Sõjateatril armee juhataja vastava seaduse alusel evib erilist haldusõigust ja tema käsud ja korraldused on kohalikud sõjateatri piirkonnas olevatele omavaldusorganitele ja kohalikele elanikele.

<sup>3)</sup> Kohta, kus kõrgemaastme varustis antakse üle madalamale astmele, nimetatakse varustuspunktiks. Nii nimetatakse neid tavaliselt diviisi, rügemendi jne varustuspunktideks, vastavalt sellele, missugust üksust nad varustavad. Varustuspunkte organiseeritakse intendantilise varustise, võitlusvahendite (jalaväe ja suurtükiväe) jne. väljaandmiseks. Meie mõiste kohaselt — EP ja LP. Varustuspunkt, kuhu kõrgemaste veab varustise juurde raudteel ja kus see antakse alamale astmele üle vahetult vagunist, nimetatakse varustus- ja m a k s.

koosseisus nähakse ette mootorveokite (lihaveoautod) rühm, mille abil toimetatakse iga päev väeosadele või nende allüksustele värske liha järgmiseks päevaks. Lihaveoautodelt antakse liha üle kas väeosa majandusvoorile või allüksuste väliköökidele.

- c) Peale eespoolmainitud asutiste võidakse väekoondisele anda juurde välileivatehaseid, pesutöökodasid jne. Nende asutiste kasutamise suhtes rõhutatakse, et nende asutiste ümberpaigutamine ja seejärgi uuesti tööle rakendamine nõuab palju aega, mis pärast on vajalik nende asutiste maksimaalse töövõime huvides võimalikult kestvam kohalpüsimine ning vastavalt sellele nende paiknemiskaugus eesrindest.

Nagu eestoodust selgub, on Leedu väekoondise intendantuuri orgaanilises koosseisus intendantuuri (resp. toitlusladu) ja välitapamaja, kuna teised asutised puuduvad ja neid antakse väekoondisele juurde tarviduse järgi.

Mis puutub muusse intendandilisse varustisse, nagu näiteks rõivad, jalatsid, magamisriided, voodipesu, laagritarbed, veokid, väliköögid, hoburakmed ja hobuvoorivarustus jne., siis neid tavaliselt väekoondises paigalistes ladudes ei säilitata, vaid neid nõutakse tarviduse järgi tagalast armee üldsõjatagavaradest. Ka väeosadel on keelatud eelmainitud varustist säilitada üle ettenähtud normide. Varustise nõudmised üldiselt esitatakse komando järjekorras.

Rõivastise, voodipesu ja teiste kraami-varustise artiklite vahetamine uute vastu toimub tükk-tüki vastu; kaotuse korral nõutakse vastavat tõendist.

Väeosade tagavarad jagunevad organisatsioonilisteks ja lisatagavaradeks.

Organisatsiooniliste tagavarade mihus ja kogus määratakse koosseisudega, tabelitega ja vägede juhatuse käskkirjadega.

Organisatsiooniliste tagavarade täiendamine äratarvitamise või kaotuse korral tavaliselt toimub väeosa ettekande põhjal.

Lisatagavarade saamiseks peab väeosa esitama komando järjekorras motiveeritud nõudmise. Viimaste rahuldamine toimub kõrgema astme väejuhatusel.

Lisatagavarade saamiseks kulub tavaliselt rohkem aega kui organisatsiooniliste tagavarade täiendamiseks, mis pärast lisatagavarade nõudmised tuleb esitada aegsasti.

Lisatagavarade täiendamise eesmärgil

kõrgem väejuhatus võib anda neid alama astme tagavaradest krediidina (laenu-na); viimased kaetakse kõrgema astme vastavatest tagavaradest.

Organisatsioonilised ja lisatagavarad nende ülesannete iseloomu järgi jagunevad normaals- ja varutagavaradeks. Varutagavarade kasutamist võib piirata kõrgema astme väejuhatus. Normaaltagavarade kasutamist korraldab selle väeosa või väekoondise juhatus, kellele need tagavarad kuuluvad.

Paiknemise iseloomult tagavarad jagunevad liikuvateks ja paigalisteks tagavaradeks.

Liikuvad tagavarad veetakse väeosa vahetus tagalas. Olustikust tingituna võivad väeosad evida ka paigalisi tagavarasid, mis veokitelt on maha laaditud, ja moodustavad ajutisi paigalisi ladusid. Paigalised tagavarad säilitatakse eesrindest kaugemal ja paigutatakse tagala sügavusse.

Esijärgu osades tarviduse korral säilitatakse suuremaid tagavarasid ja osa neist mahapandult ainult siis, kui operatiivvolustik on stabiilne või kui vastase tulest või tegevusest sõltuvalt ei ole võimalik ajaldi teostada juurdevedu.

Väekoondistes diviisist alates ja samuti väeosades kohalike tagavarade kogumine võib toimuda ainult jooksva päeva vajaduste piirides. Suuremal määral koguda võib ainult kõrgema väejuhatusel loal või käsul.

Tagavarad nende kuuluvuselt sõjaväes üldiselt jagunevad:

- väeosa tagavaradeks;
- väekoondise intendantuuri ladude tagavaradeks (liikuvad);
- sõjaväe intendantuuri teenistuse üldtagavaradeks.

Väeosas on normaalselt

- üks päevane annus (jooksev) toiduaineid inimestele (osa sellest on inimeste käes ja osa — väliköögi juures toiduvalmistamiseks) ja üks annus sööta hobustele;
- üks kantav varutoiduannus inimestel ja üks veetav või sadulas kantav varusööda-annus hobustele;
- üks varutoidu- ja söödaannus väeosa majandusvoorile varujaos.

Kantava varutoiduannuse kasutamist (äratarvitamist) võib teostada allüksuse ülemal laol ainult juhul, kui mingil teisel teel pole võimalik meestele kätte toimetada toitu, kuid mitte varem kui 20 tundi pärast viimast soojatoidu väljajagamist. Väeosa vooris veetavate varutoidu- ja söödaannuste tarvitamine võib toimuda ainult väekoondise ülema loal.

Kantav või veetav varusöödaannus (kaerad) säilitatakse hobuse juures ja seda võib ära tarvitada väeosa- või allüksuseülema loal. Heintevaruannus veetakse väeosa majandusvoori varuaineterühmas.

Äratarvitatud varuannused tuleb esimesel võimalikul juhul asendada. Varuannuste paigutamise üldist korda muudetakse juhtumeil, kui on näha, et väeosa majandusvooriosad ei suuda üles tõsta tarvilikku kogust toiduaineid ja sööta.

Väeosa majandusvoori juurdeveeosa koosneb kahest rühmast, kusjuures iga rühm suudab üles tõsta ühe päevase annuse toiduaineid (lihata) ja sööta (heinteta).

Väeosa majandusvoori juurdeveeorühmadest koormisega rühm vedades juurde allüksuste veokitele (väliköökidele) oma koormise annab selle tavaliselt üle õhtuti, kuna viimased annavad oma tagavarad üle köökidele ja meestele hommikuti. Seega juurdevedu oleks järgmine: väeosa majandusvoori juurdevee osast üks rühm täiendab end väekoondise EP-s ja teine rühm annab koormist üle väeosa EP-s; seega väeosas on alaliselt üks päevane annus toiduaineid ja sööta ratastel.

Olustikust sõltuvalt võib juurdevedu toimuda ka teisiti kui eespool mainitud. Nii näiteks: väekoondis oma veovahenditega *toimetab toiduained* ja sööda väeosa EP-sse või väeosa majandusvoori juurdevee rühmade tegevust juhib väeosa ise.

Varustuskorra määritleb üldiselt väekoondise juhatus. Kuid iga väeosa ülema või eraldi teotseva allüksuse ülema kohuseks on omal algatusel leida vajalikud vahendid inimeste toitlustamiseks ja hobuste söötmiseks.

Varustise juurdevedu tavaliselt reguleerib väekoondise juhatus, määrates kindlaks väekoondise EP asukoha, varustise väljaandmise aja väeosadele ja vooriosadele liikumise teed. Väekoondise EP organiseerijaks määratakse EP ülem, kelle ülesandeks on korraldada varustise väljaandmist ja reguleerida väeosade vooride liiklemist (juurde- ja ärasõitu) EP-s.

Kindlustatud rinde kaitsel, kui on ette näha tugevat vastase suurtükiväetuld väekoondise tagalasse, või kui on ette näha juurdeveo lakkamist, peavad väeosad moodustama enesele ajutisi toiduainete tagavarasid.

Kui olustikust sõltuvalt pole võimalik organiseerida toitlusvarustise varustamist nii nagu üldiselt eespool mainitud, siis väekoondise juhatus võib korraldada seda ka teisiti; kasutades seejuures esmajärjekorras

ära kohalikke tagavarasid kas ostu või rekvisitsiooni teel.

Kartulid, juur- ja aedvili, heinad, põhk ja söögikeedupuud soetatakse väeosade poolt tavaliselt koha pealt ja ainult erijuhtumeil veetakse neid juurde kõrgema astme väejuhatuse tagavaradest.

Kohalike tagavarade kasutamisel kehtib nõue, et rinde kõikumisel ei tohi jätta vastase valdusse kohalikke tagavarasid, vaid need tuleb ära vedada kaugemale tagalasse või kohapeal ära hävitada eeldusel, et vastane ei saaks neid kasutada.

Varustamise organiseerimine sõltub vägede operatiiv-taktilisest olustikust; operatiivsest seisukohast võivad väeosad pidada lahinguid püsides paigal, liikudes järjest edasi või liikudes tagasi. Peale selle võivad esineda väeosade ümberpaigutamised ühelt rindelt teisele või ühest lõigust teise. Vastavalt sellele kujuneb ka vägede varustamine.

Kaitseolustikus tagavarad ja varustusorganid paigutatakse tagalasse, nii et vägede varustamine oleks tagatud ka olustiku ootamatul muutusel. Positsioonisõja olustiku tagavarad peetakse nende tarvitamiskoha läheduses. Pealetungi operatsioonides tagavarad ja varustusorganid nihutatakse ettepoole ja väeosadele või allüksustele võimalikult lähedale.

Taandumise eel tulevad voorid ja varustusorganid tõmmata aegsasti tahapoole, et teed oleksid vabad ja vooriosad ei takistaks vägede liiklemist. Taanduvate osade varustamiseks asetatakse kindlaksmääratud punktidesse varustis maha, kust need selle läbimisel kätte saavad.

Võttes kokku kõike eestoodud mainiksin lühidalt veel neid iseärasusi, mis esinevad Leedu intendantuuriteenistuse alal.

1. Intendantuuriteenistuse sooritusorganist on Leedu diviisis normaalselt ainult toitlusladu ja välitapamaja ühes karjaga.

2. Paigalised tagavarad asuvad keskasutise (sõjaväe) ladudes, kuna väekoondises (diviisis) ja väeosas (rügemen-dis) säilitatakse normaalselt ainult välitagavarad (liikuvad tagavarad).

3. Toitlusvarustise välitagavaradest on väeosas normaalselt 4 annust; neist:

- allüksustes — 2 annust (1 päevane annus ja 1 kantav varuannus);
- väeosa majandusvooris — 2 annust (1 päevane ja 1 veetav varuannus).

4. Väeosa majandusveeosa koosneb 2 rühmast ehk kahest ešelonist, mis võimaldab väeosal pidada 1 päevase annuse alaliselt ratastel.

## Sõduri kohtlemine ja väljaõpe. \*)

Šveitsi majori Frido Barth'i sulest on ilmunud raamat, mis on mõeldud käsitamiseks Šveitsi sõjaväe nooremale juhtkonnale ja eriti allohvitseridele. Kuna see teos oma sisult peaks huvitama ka meie nooremad juhtkonda, siis anname allpool sellest lühikese ülevaate.

Oma sisult raamat jaguneb viide peatükki.

1. peatükis, mis moodustab sissejuhatuse, autor seab üles järgmised põhimõtted:

— Nii sõjavägi kui ka kogu rahvas peab olema läbi imbunud tahtest oma riiki kaitsta ja evima kokkukuuluvuse tunnet. Seepärast kõik sõjaväelased peavad püüdma nii teenistuses kui ka väljaspool teenistust riigikaitsetaht ja kokkukuuluvustunnet oma võimete piires süvendada ja tugevdada.

— Sõjaväe väärtus oleneb suurimal määral sõjaväe kõigil teenistusametel teenivate juhtide tublidusest. Hoolimata lühikesest sõjaväeteenistuse kestusest suudab sõdur kõigist raskustest lahingus üle saada siis, kui teda juhivad tublid juhid.

— Sõjaväe löögivalmus pole mõeldav, kui puudub distsipliin ja kohusetunne. Kuna riigi julgeolek sõltub otseselt sõjaväe löögivalmusest, siis tuleb igal sõduril ja juhil alati meelles pidada distsipliini ja kohusetunde vajalikkuse tähtsust.

— Arusaamine distsipliinist kui auküsimusest peab imbuma iga sõduri verre ja lihha.

— Vastastikune usaldus alluvate ja juhtide vahel on põhialuseks ehtsale sõjaväedistsipliinile. Et saavutada usaldust, peab iga juht olema nii tegudes kui sõnades loomulik ja mitte püüdma peita oma teadmatust ja oskamatumust, mis arvestades noorema juhi väheseid teenistuskogemusi, mõnikord võimalikud on, oma isiku kui teenistuseliselt ülema seisukoha varju. Loomulik käitumine ei ole mingil juhul nõrkuse või otsusevõime puuduse tunnuseks. Tugev tahtjõud ja õiglus tegudes on tähtsa-

maid ja vajalikumaid juhi omadusi. Ainult see juht, kes arvestab alluvat, võib olla kindel selles, et ka tema alluvad teda austavad.

— Mida korrektsem on käitumine, seda rohkem võib teenistuse alal alluvalt nõuda.

— Kuna kaadriväljaõppe kestvus on võrdlemisi lühike, peab iga juht püüdma arendada oma sõjalisi teadmisi ja oskusi ka väljaspool teenistust.

2. peatükis, mille pealkirjaks on „Allohvitser kui juht“, autor käsitleb küsimusi, mida iga allohvitser peab silmas pidama.

1. Allohvitseri seisund sõjaväes. Allohvitser moodustab vahelüli ohvitseri ja meeskonna vahel. Ta evib tihedat kontakti meeskonnaga ja peab seetõttu juhtima, õpetama ja kasvatama oma mehi kui ohvitseri abiline ja usaldusmees.

2. Allohvitser peab tundma oma alluvaid. On väga tähtis, et allohvitser õpiks tundma oma mehi nii ruttu ja põhjalikult kui võimalik. Ei jätku ainult meeste perekonnanime teadmisest. Ainult kestvate jutlemiste varal iga üksiku alluvaga on võimalik aja jooksul tundma õppida alluva päritolu, elukutset enne sõjaväeteenistusse ilmumist, haridust, tegelemisulatust spordi alal jne. Kõigi nende ja veel paljude muude andmete teadmine oma alluvate kohta evib suurt tähtsust väljaõppe teostamisel. Ainult see juht, kes oma alluvaid hästi tunneb, suudab neid otstarbekohaselt kasvatada ja juhtida.

3. Allohvitser peab oma meeste eest hoolitsema. Allohvitseri kohuseks on oma meeste heaolu eest hoolitse da. Ka väljaspool teenistusaega peab allohvitser tarbe korral olema heaks nõuandjaks oma alluvaile.

4. Iseseisvus teotsemisel igas olukorras. Suurt tähtsust omab allohvitseri käitumine ohvitseri juuresolekul. Niipea kui alluvad märkavad, et allohvitser teotseb ohvitseri juuresolekul teisiti kui harilikult, on tema kui juhi autoriteet kadunud. Allohvitser võib oma alluvailt oodata täpset kohusetäitmist ainult siis, kui ta ka ise oma kohuseid igas olukorras täpselt täidab. Ei tarvitse arvata, et

\*) Major F. Barth. Behandlung und Ausbildung des Soldaten.



meeskond ei märka seda, kui allohvitseri ohvitseri juurdetulekul hakkab hoopis midagi muud tegema. Sõdurid märkavad palju rohkem, kui seda harilikult arvatakse. Teesklemine ja tolmu silma raputamine ei tohi sõjaväeteenistuses aset leida.

5. Algatus- ja vastutusrõõm. Seal, kus puudub sellekohane käsk või korraldus, allohvitser peab teotsema omal algatusel, kuid nii, et see oleks kokkukõlas tema ülemalt antud üldkorraldustega. Vastutus- ja algatusrõõm on juhi tähtsamaid omadusi. Need omadused ei tohi aga muutuda omavoliks teotsemisel, mis on lubamatu.

6. Tülitsemine alluvate ees on lubamatu. Mingisuguses olukorras ei tohi ette tulla sellaseid juhte, kus allohvitserid meeskonna ees üksteist sõimavad või omavahel tülitsevad. Kõik ettetulevad lahkarvamused tuleb taktiküllaselt ja vastastikusel arusaamisel lahendada ja igal juhul lõpetada.

7. Kaebuste ettekandmine peab toimuma reeglilisel viisil. Allohvitser ei tohi mingil juhul lubada seda, et tema juuresolekul alluvad arvustavad ja kritiseerivad vanema juhi tegelikke või arvatavaid vigu ja puudusi. Kui allohvitser leiab, et vanem juht on tema enda suhtes toiminud ebaõiglaselt, siis ei tohi ta oma arvamust avaldada meeskonna ees, vaid ta peab sellasel juhul paluma vastavalt juhilt isiklikku kokkusaamist, et siis mehele omasel viisil oma arvamust ette tuua.

Ainult siis, kui kõik juhid, hoolimata nende teenistusastmest, omavahelisel läbikäimisel üksteist respektseerivad ja tarvilise taktiga kohtlevad, võib loota, et ka nende alluvad suhtuvad vajaliku tähelepanuga oma juhtidesse.

8. Käitumine teenistusest vabal ajal. Allohvitserid peavad teenistusest vabal ajal võimalikult läbi käima ainult omavahel. Igal juhul ei tohi allohvitser kunagi alluval lasta maksa või pakkuda mõnd hüvitust, sest sellega muudab ta end sõltuvaks alluvast. Tuleb alati meeles pidada, et sõdurkonnas on levinud arvamus, nagu oleks võimalik mõnesuguse hüvituse pakkumisega võimalik hankida suuremaid või vähemaid kogemusi ja hõlbustusi teenistuse alal. Täiesti lubamatu on laenata alluvailt raha.

9. Tervitamine. Allohvitseri kohuseks on iga sõduri tervitusele vastata nii, nagu see vastavas rivi-eeskirjas on kindlaks määratud.

10. Hea eeskujuna peab olema kohusetruuduses,

käitumises ja kannatlikkuses oma alluvaile elavaks eeskujuks. See mõjub palju paremini kui igasugused manitsused ja õpetused.

3. peatükis, mille pealkirjaks on „Käitumine alluvaiga“, annab autor allohvitseridele juhiseid, mida tuleb silmas pidada käitumisel meeskonnaga.

1. Hea tahte alalhoidmine. Tihti võib märgata, et allohvitserid juba esimestel päevadel, millal noored väeossa ilmuvad, neid kohtlevad, nagu oleks allohvitseri ülesandeks noortel kaotada eeskätt igasugune huvi ja töörõõm sõjaväeteenistuse vastu. Sellane käitumine pole muidugi õige, vaid vastupidi, allohvitserid peavad tegema kõik selleks, et huvi sõjaväeteenistuse vastu alluvail püsiks ja isegi tugevneks.

2. Nõuete järkjärguline suurendamine. Arvestades seda, et noormeeste kehaline arenemine sõjaväeteenistusse astumisel pole veel lõpule jõudnud ja et nad satuvad võõrasse olukorda, on tähtis, et kohe ei esitataks neile raskeid nõudmisi. Ülepingutus annab halbu tulemusi. Ülepingutatud inimene kaotab huvi ja tööõõmu, mis sageli võib põhjustada laiskust ja tähelepanematust.

3. Nõrku mehi tuleb võtta kaitse alla. Allohvitser peab valvama, et nõrgemad ei muutuks tema meeskonnas pilkamise objektiks, mis võib viimaseid muuta täiesti teenistuskõlbmatuteks. Juht peab hoolitsema selle eest, et temale alluvas meeskonnas püsiks seltsimehelikkuse ja ühisesse perre kuuluvuse tunne.

4. Vasturääkimisi ei tohi kunagi lubada. Allohvitser ei tohi ette ruttavalt kõiki vigu kirjutada alluva halva tahte arvele. Eriti algul tuleb allohvitseril suure kannatlikkusega alluvaile üht ja sama selgitada ja ette näidata. Vasturääkimist tuleb aga algusest peale mitte lubada. Paljud sõdurid toovad kaasa tsiviilelus vasturääkimise kombe, see kombe tuleb kohe kaotada.

5. Torisemine pole lubatud. Sõdur harjub kiiresti oma juhi torisemisega ja mõne päeva pärast ei avalda see temas enam mingit mõju.

6. Selged käsud. Iga käsk, olgu see nii lihtne kui tahes, tuleb anda alati rahuliku häälega, viisakas kuid kategoorilises vormis ja see peab alati olema adresseeritud kindlale isikule. Ei tohi imestada, kui näiteks käsk: „Pange uks kinni!“ täitmata

jääb, sest see pole otseselt kellelegi adresseeritud.

7. **Õiglus on alati väga tähtis.** Ka väiksemis asjus peab allohvitser olema alati õiglane. Kuna on raske alati meeles pidada tööjaotust jne., siis on tarvilik, et allohvitser peaks vastavat märkmikku, kuhu ta üles märgib töötäitjad ja täitmisaja, mis võimaldab tööleääramistel õiglaselt toimida. Soosiklus ei sobi iialgi õige toevusega.

8. „**Nõökimist**“ ei tohi olla. Nõökimisega allohvitser teeb eeskätt halba endale. Ei ole raske käsutada mehi jooksmata 20 korda ümber kasarmu või 50 korda lasta endale esineda. Seesugune teguviis võib välja kutsuda distsipliinirikumisi. Kes sellase meetodiga töötab, see ei pruugi imestada, kui ta peatselt kaotab oma alluvate silmis igasuguse autoriteedi.

9. **Takt on tarvilik.** Allohvitser peab hoiduma oma alluvate suhtes pilgete ja teravuste tarvitamisest.

10. **Alluvate puudutamine kätega ja sinatamine.** Allohvitser peab hoiduma alluva puudutamisest kätega, sest sageli võib seesugune puudutamine muutuda tõukamiseks või löögiks. Samuti pole lubatav alluvaid sinatada, sest see mõjub halvustavalt.

11. **Käitumine halva elemendiga ja joodikuiga.** Kui allohvitser pärast põhjalikku tutvumist oma alluvaiga jõuab selgusele, et üks või teine neist on pahatahtlik, siis ta teeb hästi, kui kõigepealt sellise alluvaga nelja silma all räägib ja otseselt ütleb, milles seisneb alluva puudus, ning lõpuks teravalt kuid korrektselt hoiatab tuleviku suhtes. Kui see ei aita, siis läbi rääkides ohvitseriga, tuleb määrata karistus. Allohvitser aga ei tohi kunagi sellase karistusega ähvardada, mida võib-olla süüdlasele ei määrata, sest sellega ta hävitab oma autoriteedi. Allohvitser peab alati teadma, et kõigest sellest, mis alluvuskorda rikub, tuleb hoiduda.

Eriti ettevaatlikult tuleb talitada joobnud alluvaga. Niisugustel juhtudel peab allohvitser toimima rahulikult, sest joobnud inimene sageli ei suuda endale aru anda oma tegudest.

12. **Juhi isik.** Kuna allohvitser töötab peagu kogu aeg katkematus kokkupuutes alluvaiga, siis on tal väga raske alal hoida teatavat distantsi enda ja alluvate vahel. Tuleb alaliselt valvata selle üle, et alluv ei astuks üle sellest piirist, mis teenistuskorraga on ette nähtud ülema ja alluva vahel. On vajalik, et alluv täielikult res-

pekteeiks oma juhti. Vajalise distantsi alalhoidmist ei pruugi püüda saavutada oma üleoleku allakriipsutamiseega. Tasakaalukus, otsustavus ja endausaldus on allohvitseri isiku tähtsamad omadused.

4. peatükis, „Meeskonna väljaõppe alused“, autor annab näpunäiteid õppetöö korraldamiseks.

1. **Õppetunnid.** Põhimõtteliselt ei tohi õppust alustada korratult riidetud õpilastega. Õppetunni algul tuleb lasta õpilasi korraldada oma riideid vastavalt ettenähtud korrale.

Õpetatavat tegevust või toimingut tuleb eeskätt ette näidata. Ajal, millal allohvitser õpetab, tuleb silmas pidada kõiki õpilasi ja ühtlasi tuleb tähele panna, kas kõik tarvilise hoolega õppusest osa võtavad. Tähelepanemist tuleb samuti õppida kui mõnd õppeainet.

2. **Järjekindlus.** Väljaõppe juures evib järjekindlus väga suurt tähtsust. Ei tohi kunagi nõuda selle teadmist, mida pole veel õpetatud. Teisest küljest ei tohi lubada, et juba õpetatud oskusi teisiti täidetaks, kui see on ette nähtud.

3. **Õpitud tegevusest.** Kõiki neid toiminguid, mis on õpetatud täitma vasta-va käskluste järgi, tuleb lugeda endast mõistetavalt juba evituiks. Ei ole lubatav käsklust täiendada oma sõnadega, käsklusega ettenähtud tegevust selgitada ja täiendada.

4. **Silm peab olema harjunud ülevaatuse toimetamisega.** On väga tähtis, et allohvitseri silm oleks harjunud toimetama ülevaatust, nii et ta ei tarvitseks iga meest üksikasjalikult üle vaadata, kuid ometi märkaks ettetulevaid puudusi. See võimaldab aja säästu.

5. **Õppetöö kestusest.** Paremaid tagajärgi annab intensiivne kuid lühike kestusega töö, kuna venitamine ja tuim õpetamine mõjub õppetööle halvavalt. Et intensiivselt töötada, tuleb end hästi ja põhjalikult õppetööks ette valmistada, vastasel korral kujuneb õpetamine õpilaste väsitamiseks.

6. **Sõdurlike esinemine on tähtis.** On tarvilik, et sõdurilt nõutakse alati reeglipärasest esinemist. Õpilasi ei tohi lasta temale esitatud küsimusele vastata enne, kui ta pole veel asunud vastavasse seisangusse. Sõdurliku esinemise harjutamisel kulutatud aeg ei ole kasutult raisatud aeg. Peale kehalise hoiaku tuleb õpilasilt endast mõistetavalt nõuda kõva ja selge häälega kõnelemist. Allohvitser peab püüdma jõu-

da selleni, et alluv talle vastamisel otse silma vaataks ja end absoluutselt ei liigutaks ajal, millal temaga kõneldakse.

Tuleb meeles pidada, et sõdurlik hoiak on tähtsam kui kõik teadmised ja oskused. Sõdurliku hoiakuta mehed pole sõdurid, vaid ümberriietatud eraisikud.

7. **Õppeabinõude korrashoid.** Iga õppetunni järele tuleb kõik kasutatud materjalid ja abinõud ettekirjutatud viisil korraldada. Kaotatud asjad tuleb üles ot-

sida. Riigile kuuluva varustusega tuleb samuti käituda kui isikliku varandusega.

5. peatükis autor käsitleb töö- ja teenistuskorraldust, mis alal antakse mõningaid kasulikke näpunäiteid allohvitseridele kui töö otsestele juhtidele.

Kuna selles peatükis käsitletud aine on rakendatav ainult Šveitsi sõjaväelise korra oludes, siis ei paku see meile erilist huvi. —s.

## Õhukaitsesuurtükiväe tähtsusest, omadustest ja tegevusest.

(Kindral F. Culmann „Coast Artillery Journal“, märts — aprill 1939.)

Maailmasõja statistilistest andmetest selgub, et hävituslennukid moodustasid kõige mõjuvamat katset vastase lennukite vastu, kuna suurtükivägi etendas mingisugust teisejärgulist osa. Prantsuse andmete järgi 1918. a. alla toodud 1067 prantsuse lennukist tulistati 705 tk. alla saksa hävitajate poolt ja 362 suurtükiväe poolt, kuna 540 langesid teadmata põhjusil. Saksa andmete järgi liitlaste lennukid surmasid või haavasid kokku 3096 lendurit, kuna suurtükiväe arvele langes ainult 837 rivist väljlangenut. Neid arvusid ja fakte vaja meenutada, kui asuda tänapäeva hävituslennuväe ja õhukaitsesuurtükiväe vaatlemisele ja võrdlemisele.

Kuigi hävituslennukid evivad suurt tegevusraadiust, mis võib ulatuda kaugemale vastase asetusse, siiski nad ei suuda vastase lennukite liiga kaugel hävitada, sest tagasilennul nad ei saa võidelda. Lendur näeb oma vastast ainult 4—5 km kauguselt. Hävituslennukid kaotavad pärast iga võitlust palju aega orienteerumiseks.

Suurtükivägi näitab oma üleolekut eriti siis, kui ta teotseb rindel asuvate vägede tegevusrajoonis. Kuulamiseadiste ja optilisabinõude abil õhukaitsesuurtükivägi võib määrata umbes 10 km kaugusel asuvate vastase lennukite asukoha. Ta võib oma tule kanda silmapilkselt ühelt märgilt teisele, s. o. palju kiiremini kui hävitajate salgad. Veel rohkem — suurtükiväge saab alati kasutada. Lennuvägi saab õhukontrolli teostada ainult lühikest aega ja piiratud rindel, kuna suurtükivägi võib teotseda kauemat aega ilmastikust sõltumata. Teda

saab kasutada päeval ja öösi, hea ja halva ilmaga.

Hävituslennuvägi on kallis nii inimeselt kui ka materjalilt. 1918. a. prantsuse hävituslennuvägi kaotas 658 lennukit ja 900 lendurit, kelledest vähemalt pooled said surma. Varustamine ja korrashoid on kulukas, sest  $\frac{1}{3}$  maa peal olevaist lennukiteist on harilikult remondis. Hävituslennukid kuluvad kiiresti, sest igal kuul vaja 50% tarvitusel olevaist lennukiteist asendada uutega. Tehnika arengu tõttu nad vananevad kiiresti. Kui vastane ründab kiiremate ja paremate lennukitega, siis pole võimalik õhulahingut pidada, sest nõrgema poole lendur saab surma.

Suurtükivägi saavutab edu aga minimaalsete kaotustega. Materjalosa kulub vähe. Seda tõestab tõsiasi, et Maailmasõjas tarvitatud suurtükke polnud vaja asendada ja paljusid neist kasutatakse praegugi. Lennukite kiiruse ja lagikõrguse kiire areng pole kuigi suurel määral mõjutanud õhukaitsesuurtükiväge ja ta tegevusmeetodeid. Suurtükivägi on pidanud sammu lennukiväe arenguga, sest kui Maailmasõja algul kulus keskmiselt 1000 mürsku ühe lennuki allatulistamiseks, siis 1918. a. kulus selleks ainult 3300 lasku. Tuleb arvata et moodse lennuki allatoomiseks tulevikus jätkub 2000 laskust vastavalt vaatluse, ettevalmistuse ja tule juhtimise viiside ning kahurite, mürskude ja süütajate arengule. Komplitseeritud mehhanismide kasutamisele võtmise tõttu on lihtsustatud suurtüki juures teotsemist, umbes 50% võrra vähendatud laskeandmete ettevalmistuse aega ja tundu-

valt vähendatud andmete kahuritele üleandmise aega.

Kokku võttes võib ütelda, et vaatamata oma nõrgemale hävitusjõule ja piiratud tegevusraadiusele, suurtükivägi on ületanud tehnilised ja taktikalised raskused võrreldes lennuväega ja pakub nüüd oma jalaväele parimat kaitset.

Õhukaitse-suurtükiväe materjalosa hindamiseks vaja tutvuda lennukite lennukõrgustega. Praegusaja moodne lennuvägi teostab strateegilist luuret suurtelt kõrgustelt, kuna lahinguvälja vaatlemist ja vastase pataride avastamist tavaliselt alla 2000 m. Laskemoonaladude, suurtükipataride, raudteejaamade, mahalaadimiskohtade, sadamate jne. pommitamist sooritatakse küllalt mõjuvalt 4000—5000 m kõrguselt. Lahinguvälja kohal enamik lennukeid lendab umbes 2000 m kõrgusel, kuna pilvise ilmaga lennatakse ka madalamal.

Enamikus sõjavägedes on järgmisetüübilisi õhukaitserelvasid järgnevate ülesannete täitmiseks:

1. Kuulipildujad pilvisel ilmal madalamal kui 500 m lendavate lennukite vastu. Harilikult need on 13 mm klp., mis sageli on paarikaupa. Esmajärjekorras kasutatakse neid lennukite vastu ja teises järjekorras vastase tankide vastu.

2. Väikesekaliibrilised kahurid madalamal kui 2000 m lendavate lennukite tulistamiseks. Selleks on 20—25-mm ja 37-mm kahurid. Nad on märksa kallimad kui eestoodud klp. Nende mõjuv laskeulatus on 2000 m, kuid neid saab edukalt kasutada ka 2000—3000 m kõrgusel lendavate lennukite vastu. Kuna  $\frac{2}{3}$  maks. laskekauguse ületamisel hajumus suureneb kiiresti, siis nende vertikaalne laskeulatus peaks olema 4000—5000 m. Viimasel ajal on konstrueeritud ka 47 mm õhukaitsekahureid.

3. 75 mm ja suurema kaliibriga kahurid peavad hävitama lennukeid, mis lendavad 2000—8000 m kõrgusel. Nende maks. vertikaalne laskeulatus peaks olema vähemalt 11000 m.

K a a s a j a õ h u k a i t s e k a h u r i d peavad vastama järgmistele tingimustele:

1. Horisontaalne laskeväli peab olema  $360^\circ$  ja vertikaalne laskeväli —  $90^\circ$ .

2. Laadimine peab teostuma väga kiiresti, milleks on vaja mehhanisme, mis võimaldavad kiiresti teha suuri tõste- ja suunaparandusi.

3. Laskekiirus peab olema nii suur kui vähegi võimalik. Selleks nad peaksid olema automaatsed relvad. Automaatsust on seda hõlpsam saavutada, mida väiksem on

kaliiber. 37-mm automaatne õk-kahur saavutati pärast pikaajalisi töid ja katseid. Keskmisekaliibrilised kahurid peavad evima laadimise mehhanismi, mis võimaldab saavutada laskekiiruse 20—30 lasku minutis.

4. Lennuaja vähendamiseks algkiirus peab olema võimalikult suur — vähemalt 800 m/sek.

5. Omama suurt täpsust —  $\frac{2}{3}$  maksimaalsel laskeulatusel hajumus peab olema väiksem kui 0,5% laskekaugusest.

M ü r s k u d e l e autor esitab järgmised nõuded:

1. Mürsk peab evima hea ballistilise koefitsiendi, milleks tal peab olema hea kuju. Autor ütleb, et mürsu kuju parandamisega on võimalik laskeulatust tõsta veel umbes 15% võrra.

2. Mürsul peab olema suur lõhkelaeng.

3. Tal peab olema ülitundlik süütaja. Väikesekaliibriliste õk-relvade mürsud varustatakse hetksüütajatega, kuna 47-mm ja suurema kaliibriga kahurite mürsud on varustatud kahekordse tegevusega süütajatega.

Praegusaja moodsete väikekaliibriliste õk-kahurite iseloomustamiseks autor avaldab järgmisi andmeid 37-mm automaatse Schneideri ja 47-mm Skoda kahuri kohta:

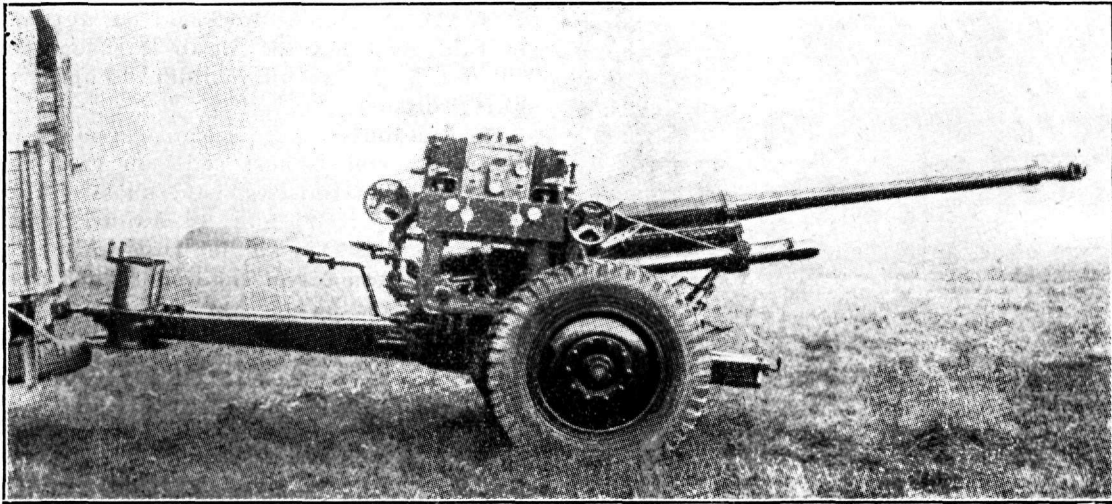
Nimetus	37-mm Schneider	47-mm Skoda
Algkiirus — m/sek. . . . .	800	800
Mürsukaal — kg . . . . .	0,900	1,5
Mürsu lõhkelaengu kaal — kg . . . . .	—	0,130
Padrunikaal — kg . . . . .	1,930	2,950
Maksimaalne gaaside rõhumine kg/cm <sup>2</sup> . . . . .	—	2900
Horisontaalne laskeväli — kraadides . . . . .	360	360
Vertikaalne laskeväli — kraadides . . . . .	0 kuni +85	—7 kuni +85
Horisontaalne laskeulatus — km . . . . .	—	10700
Vertikaalne laskeulatus — km . . . . .	—	7300
Laskekiirus — lasku minutis . . . . .	180—200	—
Rännakukaal — kg . . . . .	1675	1670
Rännaku kiirus mootorveol — km t. . . . .	50	60

37-mm Schneideri õk-kahuri laskemehhanism võimaldab laskmist automaattulega ja üksiklaskudega. Laskmisel alus tugineb 3 toele, kusjuures rattad on alt ära võetud. Rataste läbimõõt on 87 cm ja nad on varustatud 18 cm läbimõõduga õhukummidega. Laskeandmed saadakse erilise kollimaato-



riga varustatud sihiku abil, millega jälgitakse lennukit. Seejuures töötab 4 numbrit, neist I — sihhib suunas, II — määrab lennuki kurssi, III — annab tõstet ja IV — teeb kauguse ja lennuki kiiruse parandusi. Joon. 1 Schneideri 37-mm automaatne õk-kahur.

1 m ja kaal umbes 15 kg, siis soodsates tingimustes laskekiirus on kuni 20 lasku minutis. Raud on varustatud laineriga. Laskmisel ta toetub 4 toele. Kahur on üldiselt heade ballistiliste omadustega, kuid mürsu seinad on liiga paksud ja mürsu lõhkelaeng on väike, mille tõttu lõhkemisel



Joon. 1. Schneideri 37-mm automaatne õk-kahur.

Skoda 47-mm õk-kahur võib ühtlasi olla ka tt-kahuriks. Selleks ta on varustatud soomusmürsuga, mille kaal on 1,65 kg ja sisaldab 15 gr lõhkeainet, kuna padrundi kaal on 3,1 kg. Seega soomusmürsus on 9 korda vähem lõhkeainet kui lennukite tulistamiseks kasutatavas granaadis. Soomusmürsk läbib 30-mm paksuse soomuse. Kahur on varustatud poolautomaatse lukuga, mis võimaldab kuni 25° tõstenurga juures (vastase tankide tulistamisel) lasta umbes 40 lasku minutis, kuna suurte tõstenurkade all laskmisel (lennukite tulistamisel) laskekiirus on 25—30 lasku minutis. Kahuril on kummirehvidega rattad. Lahingukorda seadmisel rattad võetakse alt ära ja alus toetub 4 toele. Kahurit veetakse kas hobu- või mootorjõul.

Moodseid keskmisekaliibrilisi õk-kahureid iseloomustavad järgmised andmed: (vt. tabel kõrval.)

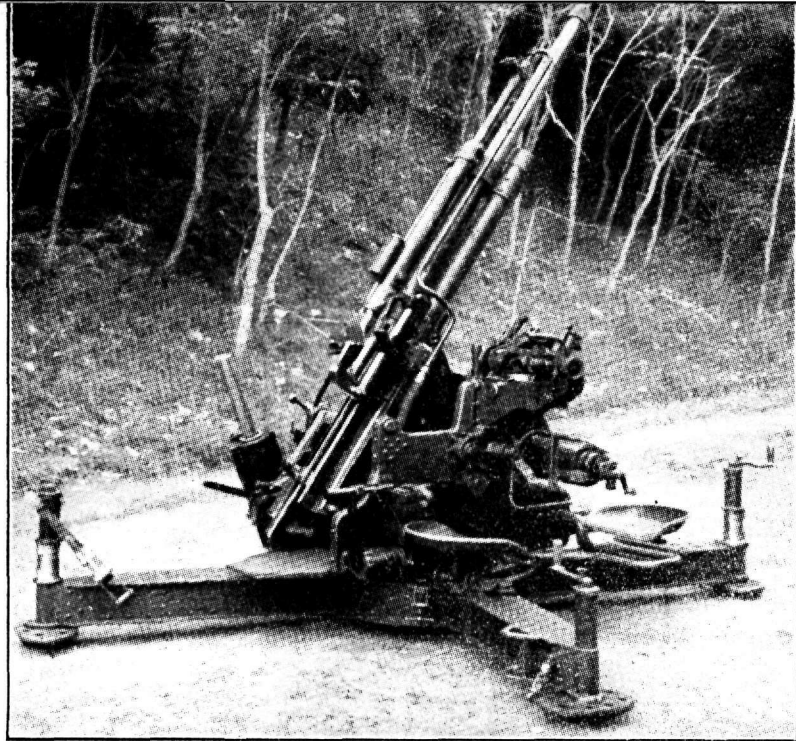
Schneideri 75-mm õk-kahur evib automaatse luku ja süütajaseadja mehhanismi. Tal on 2 liiki raudu: laineriga ja ühest tükkist koosnevaid. Lainerit saab tulepositsioonil mõne minuti vältel vahetada. Laskmiseks kahur asetatakse 3 toele.

Skoda 76,5-mm kahuril on poolautomaatne lukk. Tagasijooksu pikkus on 50 või 90 cm. Kuna padrundi pikkus on umbes

mürsk annab haruldaselt suuri ja raskeid kilde.

Keskmisekaliibriliste õk-kahurite kasutamise kohta autor väidab järgmist. Grupp, milles on 3 patareid à 4 kahurit, suudab hästi kaitsta maa-ala 10×10 km. Need patareid vaja asetada kolmnurga kujuliselt — selle nurkadesse nii, et nad asuvad ükstei-

Nimetus	75-mm Schneider	76,5-mm Skoda 1937. a. mudel
Algkiirus — m/sek. . . . .	800	800
Mürsukaal — kg . . . . .	6,5	8
Mürsu lõhkelaengu kaal — kg . . . . .	0,725	0,634
Padrunikaal — kg . . . . .	—	14,6
Maksimaalne gaaside rõhumine kg/cm <sup>2</sup> . . . . .	—	2900
Horisontaalne laskeväli — kraadides . . . . .	360	360
Vertikaalne laskeväli — kraadides . . . . .	0 kuni +85	—1 kuni +85
Horisontaalne laskeulat — km . . . . .	14500	17200
Vertikaalne laskeulat — km . . . . .	9900	11470
Laskekiirus — lasku minutis . . . . .	30	—
Rännakukaal — kg . . . . .	3470	5370
Lahingukaal — kg . . . . .	2750	3890
Maks. rännakukiirus — km tunnis . . . . .	40—60	60



Joon. 2. Skoda 47-mm õk-kahur.

sest 4—5 km kaugusel. Kaitsvast märgist nad ei või asuda kaugemale kui 3—5 km.

Kuigi väike- ja keskmisekaliibriliste õk-kahurite tehniline ja taktikaline kasutamine sarnaneb teineteisele, siiski enamiku riikide sõjavägedes nad on koondatud eri rügementidesse. Vaatamata õk-kahurite kaliibrile patareis on normaalselt 4 kahurit. Õhukaitse suurtükiväerügement kuulub harilikult korpuse suurtükiväe koosseisu. Õhukaitse suurtükiväerügemente peaks rahu ajal olema  $\frac{2}{3}$  sõja ajal ette nähtud rügementide arvust. Tsentraliseeritud juhtimise saavutamiseks armee juhatuses juures peaks olema eriline õhukaitse suurtükiväe staap.

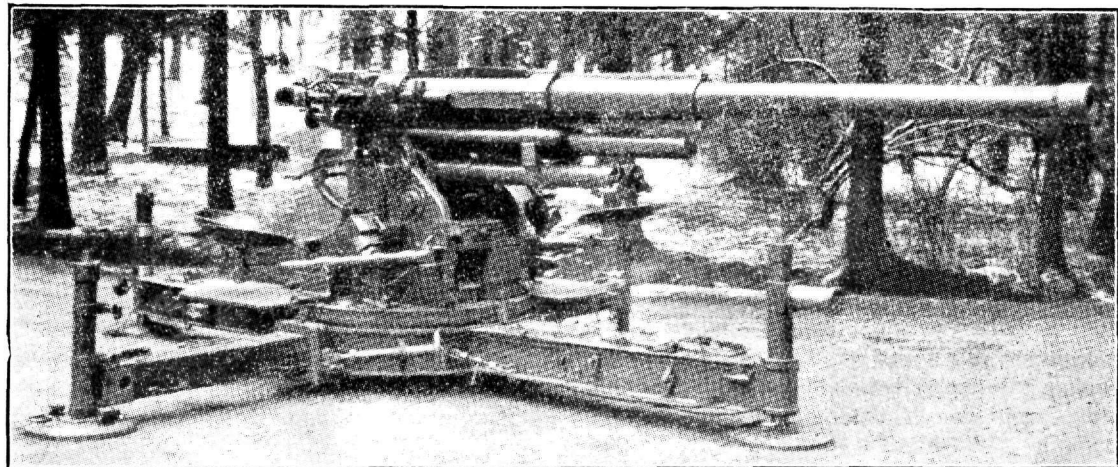
Õk-kahurite arengu suuna kohta autor väidab järgmist. Kahurid peavad suutma tulistada võimalikult rohkem laskusid 2 min. vältel, mis on harilik õk-suurtükiväe tulekestus. Sel ajal vaja maksimaalse kiirusega lasta lõhengute gruppe à 3—6 lasku. Laskekiiruse suurendamiseks on vaja:

1. Automaatseid lukkusi ja automaatset tuld, sest lennuk liigub kiirusega 80—100 m/sek. ja iga kümnendik sekundit evib suurt tähtsust.

2. Laadimise ja laskmise (päästmise) mehhaniseerimist, sest seda on vaja mitte ainult aja säästmiseks, vaid ka siis, kui on raske padrune. 75-mm õk-kahuri padrune kaalub umbes 12 kg ja 76,5-mm — ligi 15 kg. Automaatset laadimist kasutatakse eriti laiaulatuslikult Am. Ühendriikides ja kõikide riikide mereväes, sest ta võimaldab saavutada 20—25 lasku minutis. Seda on vaja ka padrune õigesse kohta asetamiseks.

Praegusaja tööstus võimaldab saavutada algkiirust 800 m/sek. ja gaaside rõhust 3000 kg cm<sup>2</sup> ilma, et täielikult oleks ära kasutatud metallurgia kõiki võimalusi. Ühes algkiiruse suurenemisega kasvab ka raua kuluvus, kuid sellest saadakse üle lainerite kasutamisega. Tarvitatakse voolujoonelisi mürske, mis sisaldavad aga liiga vähe lõhkainet, sest mürsu seinad on paksud. Hea killutegevuse saavutamiseks mürsus peaks olema 20—25% lõhkainet mürsu üldkaalust.

Kuna mürsu tegevuse raadius kasvab mürsu diameetri kuubis, siis paljudes merevägedes on juba aastate eest võetud tarvitusele 90-mm ja isegi 100-mm õk-kahureid. Saksamaal on 88-mm õk-kahur, mille algkiirus on 820 m/sek. ja mis suudab edu-



Joon. 3. Skoda 76,5-mm õk-kahur.

kalt võidelda 8—9 km kõrgusel kiirusega 400 km/t. lendavate lennukitega. Hispaania kodusõjas see õk-kahur osutus väga heaks relvaks. Ameeriklastel on 105-mm õk-kahur, mille vertikaalne laskeulatuse on 12 km, horisontaalne laskeulatuse 19 km ja laskekiirus 25 lasku minutis. See kahur on aga liiga raske. Ta padrune kaalub umbes 25 kg, mis on maksimum, mida meeskond suudab rahuldavalt käsitseda. Tavalise 90-mm õk-kahuri algkiirus peaks olema 850—900 m/sek. ja laskekiirus 25—30 lasku minutis.

Lõpuks autor ütleb, et keemia pole ütelnud oma viimset sõna. Viskelaengu rohude areng võib tõsta laskeulatust ja täpsust. Lõhkeainete parendamine suurendab mürsu killutegevust. Hiljuti leiutatud ultrakiire fotograafia, kus ekspositsiooni aeg on  $\frac{1}{1.000.000}$  sekundit, võimaldab üksikasjalikult uurida mürsu lendu ja arendada mürsu kuju. Süütajate alal loodetakse häid tagajärgi kellamehhanismiga lentsüütajailt.

— m.

## Sõjaväelisi teateid välisriigest.

### **Boforsi uus 47-mm tt-kahur.**

Seni Boforsi relvavabrik valmistas 47-mm tt-kahureid, millede raua pikkus oli 33 kaliibrit ja algkiirus 560 m/sek. Nüüd on valminud uus 47-mm tt-kahur, mis on sellest palju võimsam ja mille tähtsamad andmed on järgmised:

— raua pikkus	40 kaliibrit
— soomusgranaadi kaal	1,65 kg
— algkiirus	750 m/sek.
— laskeulatuse 10° tõstenurga juures	6300 m
— tõstenurk	—10° kuni +18°
— horisontaalne laskeväl	50°
— tulejoone kõrgus	65 cm
— viskelaengu kaal	0,4 kg
— padrunkaal	2,9 kg
— lahingukaal	515 kg
— eeliku kaal ühes 48 lasuga, kaevurtõrriistadega ja ladustusega	440 kg
— laskemoonaveoki kaal 64 lasuga	450 kg
— soomusgranaat läbib 1200 m kaugusel 50 mm paksuse kõvendatud soomusplaadi.	

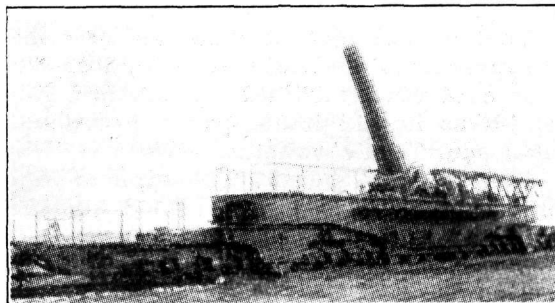
Suudmepiduriga varustatud raud on hõlpsasti vahetatav. Kahur on varustatud kilbiga, harulafetiga ja õhukummidega

raudratastega. Lühikestele kaugustele ta veetakse meeskonnajõul, kuna suurtele kaugustele — mootorveoki järel, veoautol või hobusega. Hobuveo kasutamisel kahur haagitakse eeliku külge. („Militär-Wochenblatt“ nr. 47 — 19.05.39.).

\*

### **Kaasaja hiigelsuurtükide omadusi.**

Praegusaaja suurim kaliibriliseks suurtükiks on prantsuse 520-mm raudteehaubits M-16, mille tähtsamad andmed on järgmised:



— raua pikkus	16 kal.
— mürsukaal	1654 kg
— suurim algkiirus	500 m/sek.
— laskeulatuse	17,5 km
— lahinguk. raudteeplatv.	250 t.
— tõstenurk	+20° kuni +60°

Suurima laskeulatusega kahuriks on prantsuse 210-mm M 23 kahur, mille tähtsamad andmed on järgnevad:

— raua pikkus	110 kaliibrit
— mürsukaal	108 kg
— algkiirus	1450 m/sek.
— laskeulatuse	120 km
— tõstenurk	53°
— lahingukaal raudteeplatv.	240 tonni.

\*

### **RKKA tangitõrjekahuri omadusi.**

Punaväes varustusel oleva tt-kahuri tähtsamad omadused on järgmised:

— kaliiber	45 mm
— algkiirus	760 m/sek.
— tõstenurk	—8° kuni +25°
— horisontaalne laskeväl	60°
— laskeulatuse	5500 m
— lahingukaal	450 kg

Kahur on varustatud soomus- ja brisantgranaatidega, kuid nende kaalu kohta puuduvad andmed. (Dipl.-Ing. Fr. W. Deutsch, Major im Reichsluftfahrtministerium. Waffenlehre. Kurzgefasstes Lehr- und Nachschlagebuch der neuesten Bewaffnung. Zweite, völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Berlin, 1939).

### Retk üle Pihkva järve kevadel 1919. a.

Kapten P. Kangro.

14. ja 15. aprillil 1919 jõudis 5. polk Viru rindelt Lõunarindele ja asus Petseri piirkonda. 17. aprillil 5. polk vahetas Põhja Korpuse koosseisu kuuluva 85. Volõnski polgu ja võttis enda alla 6 km pikkuse rinde, toetudes vasaku tiivaga Pihkva järvele ja parema tiivaga Vedernika külale.

Vastane sel ajal ei väljendanud erilist aktiivsust nimetatud rajoonis, seepärast valitses seal võrdlemisi rahulik olukord. Rindel jätkus harilik luuretegevus ja vahetevahel suurtükitele vahetus.

Aktiivsemad sõdurid ei leppinud aga sellise olukorraga. Nad igatsesid tegevust ja kokkupuuteid vaenlasega. Nii sooritasid 5. polgu 1. roodu sõdurid eesotsas rms. A. Bruuniga haruldaselt julge ja omapärase retke üle Pihkva järve vastase tagalasse, et saada andmeid teisel pool järve asuvaist punaseist ning tuua kaasa „soomust“. Selle retke kohta on säilinud dokument, mille sisu kinnitavad 5. Rakvere jal. polgu 1. roodu nimel kuus sõdurit (H. Paust, E. Tammeri, M. Kalda, A. Margus, A. Tamm ja A. Falk).

Dokumendis üteldakse kokkuvõtlikult:

„Olles liinil Pihkva järve ääres Issadi külas 1919. a. kevadel, sõitis purjekail 8-meheline luursalk rms. A. Bruuni juhatusel vaenlase seljataha, kus pidid asuma moonalaod, kõrgemaid sõjaväejuhte jne. Rooduülemalt saadi luba sõiduks, kuigi kõrgemalt poolt juhiti selle retke hädaohtlikkusele tõsist tähelepanu. Hoolimata kõigist hoiatusist asus luursalk paatidesse, varustas end laskemoona ja relvadega ning sõitis järvele.

Kahe päeva ja ühe öö äraoleku järele jõudis luursalk õnnelikult tagasi. Imestus oli kõikidel suur. Kaasatoodud rikkaliku sõjasaagi hulgas paistis silma suur lukustatud teraskapp, pitsatid, dokumendid, mitmesugused kantseleimaterjalid, püssid, laskemoon, toidumoon, tubaka- ja paberossikastid jne. Sõjasaagina saadud relvad ja laskemoona andis luursalga ülem rooduülemale korraldusse, kuna muu toidu- ja suitsumaterjal oma roodu sõdurite vahel ära jagati. Iseäranis õnnelikud olid suitsumehed...“

Kuidas ülaltähendatud retk sooritati ja missuguste üllatustega tuli luursalgal vaen-

lase tagalas teetseda, selle kohta toome alljärgnevas kirjelduses retke tegeliku initsiaatori ja luursalgaülemä rms. A. Bruuni üksikasjaliku jutustuse.

Ühel sombasel hommikul viibisin parajasti Pihkva järve ääres Issadi külas postil, kui märkasin kauguses paati, mis aina lähenes kaldale. Kauge maa tõttu silm ei seletanud paadisolijate arvu. Samuti jäi arusaamatuks, kellega tuleb teha tegemist.

Pugesin aegsasti ühte kadakapõõsasse ja otsustasin lasta paadil randuda.

Paat randunud, kobisid sõitjad paadist välja ja just sel hetkel väljusin põõsast ning käratasin: „Käed üles!“ Suurema efekti saavutamiseks põmmutasin ka paar pauku pilvedesse. Paadist tulijad, kelledest pooled olid naised, kohkusid silmanähtavalt ja hakkasid nagu ühest suust paluma, et neid ellu jäetaks. Minul muidugi polnud mingit soovi eelmainitud surmata, sest tundsin neis kohe algul kohalikke elanikke, keda olin juba varem tihtipeale kohanud. Üldse oli palve ellujätmise eest Vabadussõjas kujunenud nagu teiseks Meie Isa palveks.

Mind hakkas kohe huvitama üks kinniseotud silmadega mees, kelle niigi kehva välimust täiendasid veel sinised plekid ja muhud näol. See mees kirus enamlasti põrgupõhja ja töötas neile verist kättemaksu. Aimasin, et on tegemist mõne enamlaste ohvriga, kes kuidagi on pääsenud põgenema. Nagu hiljem selgus, osutus minu oletus õigeks. Kaaslased päästsid tema järve teiselt kaldalt punaste käest. Retkele võeti naised kaasa selleks, et punaste kätte langedes oleks saadud retke tõelisest eesmärgist kõrvale põigelda, andes sellele väliselt lõbusõidu ilme.

Punaste küsisist päästetud mehelt sain jutus teada, et enamlastel olevat seal, kust tema põgenes, suured aidad täis ajakohast kraami, nagu paberosse, tubakat ja veel mõndagi, mis sel ajal pani sõduri suu vett jooksma. Tähtsaim oli, et punastel polevat ladude kaitsjaid rohkem kui üks 20-ne meheline vahtkond. Aga mis oli üks punaste vahtkond paarile tublile eesti rahaväe sõdurile — ainult paar tabavat lasku...

Olin vaimustatud neist teateist ja asusin silmapilk kava väljatöötamisele, punastele



paha „nalja“ tegemiseks. Rääkisin oma kavast ka rms. Alt'ile, Grimming'ile ja teistele, kellest said minu kavatsuse in-nukad pooldajad. Nii kogusin 8 kaaslast ja peale selle muretsesin veel 2 purjekat kohalikele elanikele, kes suhtusid meile üldiselt heatahtlikult, ehkki sealsete elanike enamiku meeleolu oli venelased.

Igaks juhuks otsustasin teejuhiks kaasa võtta ka sellele retkele ahvatleja põgeniku, kes algul siiski polnud retke suhtes optimistlik, kuna arvas mehi selleks olevat liiga vähe. Kui ma aga juhtisin tähelepanu tema vigastatud näole, oli teejuht retkele jalamaid kindlustatud.

Järgmisel hommikul vara sõitsime purjekatega järvele, et külastada punaseid. Relvadest võtsime kaasa püsse, käsigranaate ja ühe kergekuulipilduja. Meeleolu oli kõigil ärev ja äraootavat laadi.

Vahepeal olime jõudnud kalda lähedal asuva saare juurde, kus asusid meie partisaanid. Tegime seal väikese peatuse ja teatasime teoksil olevast retkest selleks, et tagasitulekul ei avataks meile omade poolt tuld.

Saarelt lahkunud, sõitsin mina kolme kaaslasega ees, kuna ülejäänud järgnesid teisel purjekal. Varsti silmasime eemal üht

väikest saart, mis meie teada pidi olema punaste valduses. Et saada selleks kinnitust, asetasin purjeka ninna ühe puuhälu, mis pidi meenutama kuulipildujat. Tõeline kuulipilduja asus seekord meile järgnevas purjekas. Jäime ootama punaste tuleavast. Punased aga vastu ootusi ei andnud enestest elumärki. Pidasime seda algul puhtkavaluseks. Kui aga nägime üksikuid saareelanikke meid uudishimutsemas, siis järeldasime, et punased on saarelt juba lahkunud emakese Volga poole.

Randusime ja pärisime elanikele teateid punasteist. Meile vastati, et punased ainult tulnud ja kohe jälle lahkunud. Selle peale jätsime meilegi saareelanikud rahule ning jätkasime oma ekspeditsiooni.

Päev oli juba veerenud õhtule, kui silmasime kauguses Pihkva järve teise kalda äärmiseid piirjooni. Oli kätte jõudnud hädaohtlik algus. Mul põksus süda kiiremini kui harilikult ja pea kubises arvutuist mõttesälvatusist.

Randumine möödus segamatult ja relvi ning laskemoona kaasa võttes lahkusime paatide juurest. Ootamatute üllatuste vältimiseks jätsime purjekate juurde vähe.

Mõnesaja meetri kaugusel lähtekohast kohtasime üht noormeest ja sundisime teda surmaahvardusega avaldama andmeid enamlastist. Selle eraisiku seletused rahuldasiid meid täiel määral ja ühtlasi ka rahustasid kord juba nii pingule kippunud meeli. Lasksin noormehe viia purjekate juurde, sest vabanedes ta oleks võinud liiga vara levitada teadet meie kohalviibimisest. Ise ühes ülejäänutega koostasid noormehelt saadud teadete põhjal tegevuskava punaste hävitamiseks.

Noormehe pihtimuse järele pidi asuma meile kõige ligemal kohaliku komissari elukorter. Arusaadavalt otsustasime alata komissariga, sest sõna „komissar“ nagu ise juhatus millelegi magusale. Seda võis märgata ka meeste näoilmes ja askeldustes. Igaks oli kindel, et komissari juurest võib saada midagi tähtsat.

Täis niisugust lootust suunasime samud komissari elukoha poole. Väljas valitses pilkane pimedus ja seepärast olime tee otsimisel vahete-vahel sunnitud kasutama taskulambi abi. Väheste aja pärast jõudsid komissari elumaja juurde. Maja tänavapoolne külg oli valgustatud. Uulitsa poolt aknast silmasime kaht komissari ja naist istumas teelauas. Hakkasime otsima maja ust. Esiküljelt seda leidmata, ronisin kätatult üle hoovivärava ja avasin viimase riivist. Nüüd järgnesid mehed mulle

## Masinaehituse tehas LAVERNA

Tallinn, Narva mnt. 15, tel. 308-12

### Valmistab:

#### GAASIVARJENDITELE:

Tomson-Madvärk  
Ruumifiltreid T-M-X  
Gaasi- ja killukindlaid uksi ja  
aknaid T-M-G-K  
Igasugust armatuurvarustust

#### G-TEGEVKONDADELE:

G-kaitse kehakatteid T-M-gü  
Igasuguseid degaseerimise abinõusid  
Häiresireene, kandraame jne.  
Igasugust muud g-kaitse varustust nõudmise järele.

#### TULEKAITSEKS:

Mootorpritse, hüdropulte, tulekaitse käärusid, metallist liivakaste, pimendamise vahendeid ja tulekaitse üksikosi.



hoovile. Sealtsamast leidsime ka ukse, mis oli aga lukustatud. Põrutasime püssipärade-ga paar korda tugevasti vastu ust ja majaseina ning jäime ootama ukseavamist. Paari minuti pärast tõmbaski üks naistest ukse praokile ja vaevalt küsinud: „Kes on?“ lükkasime ukse prantsatades lahti ning tormasime tuppa, püssitükud ees. Ülatuseks ei leidnud me enam eest komis-sare, kes olid pidanud targemaks põgene-da. Nende jälitamine osutus mõttetuks va-litseva pimeduse tõttu. Komissaride põge-nemine iseenesest oli lihtne meie hooletuse tõttu, sest jätsime maja tänavpoolse külje valveta.

Toas seina najal seisid kaks laetud vint-püssi, üks vene- ja teine ameerikasüsteemi. Põgenemistuhinas nähtavasti komissarid unustasid püssid ja mõtlesid ainult elude päästmisele. Laualaekast leidsin ka na-gaani ja 50 vintpüssipadrunit. Asitõendi-tena võtsin kaasa kabinetist leitud doku-mentid. Ja see oli ka kõik, mis leidsime, hoolimata põhjalikust puistamisest.

Peltunud retke esimesest ebaõnnestunud etapist, alustasime noruspäi teekonda pu-naste varaaegade poole. Muide võtsime komissari juurest vangidena kaasa kaks naist, kelledest leidsime endile väga hooli-kad ja täpsed teejuhikud. Osalt selle tõttu jõudsimme aegade juurde rutem kui varem lootisime. Läksin rms. Alt'i ja rms. Grim-ming'iga luurele, et selgitada, kuidas oleks võimalik kõige lihtsemalt aidad vallutada. Pea tulime tagasi ja teatasime punaste põgenemisest. Nagu hiljem kuulsime, olid meie käest põgenenud komissarid jutusta-nud aegade valvemeeskonnale meie suure dessandi saabumisest. See ajas punastele hirmu nahka ja nad olidki põgenenud. See kõik näitab kujukalt, kuidas punaste suurel hirmul olid suured silmad. Seda võis aga konstateerida nende juures enamasti alati.

Teate saanud punaste põgenemisest või-sime hooletult alata varaaegade revideeri-misega. Aidad olid täis mitmesugust va-rustust ja toiduaineid nagu liha, võid jne. Peale selle leidus seal rohkesti paberosse ja tubakat. Tühjendasime aidad ja kand-sime kraami kohapealt muretsetud vank-ritele. Kaks meest saatsin ühes proviandiga purjekate juurde.

Mina ühes kahe teise mehega siirdusin kõrvaltänavas asuvasse kantseleisse. Sinna sisse astudes ehmus ruumis olev ametnik niivõrd, et hakkas paluma oma elu eest. Meil muidugi polnud tema surmamiseks põhjust.

Kohe algul köitis meie tähelepanu ruu-mis olev rahakapp. Pärides andmeid selle

sisu kohta, kehtitas ametnik õlgu ja vastas hirmunud näoga, et tal pole sellest aimugi. Kas ta seda tõesti ei teadnud, või simulee-ris ainult teadmatust, see jäi meilegi sala-duseks.

Otsustasime rahakapi avada. Olles kangutanud ja kopsinud rahakapi kallal hulk aega tagajärjetult, katsusime õnne suure ja raske kirjutuslaua kukutamise-ga rahakapile. Seegi oli asjatu. Nihutasime siis rahakapi akna alla ja suure vaevaga upitasime ta aknale, kust lasksimme kukkuda alla tänavale. Seal transporteerisime ta hiljem purjekate juurde. On märkimisvää-rne, et vangistatud ametnik oli meile aga-raitmaks abilliseks rahakapi äraviimisel. Seda aga küll vist surmahirmu mõjul. Oli teine veel niisugune kõhetu mehike!

Sellesama ametniku käest kuulsime, et kantselei kassapidaja elutseb sama maja teisel korral. Otsustasime teda külastada, sest ta asus nii ligidal. Teisele korrale jõudes kloppisime uksele ja käratsedes nõudsimme sisselaskmist. See jäi aga tähe-le panemata. Viimse abinõuna purustasin tänavalt kividega akna. Silmapilkselt il-mus katkise aknaruudu kohale kassapidaja nägu. Kostis pooluline hääl: „Kto tam?“ Pikema jututa avati uks ja me võisime siseneda.

Samal momendil märkasini, et keegi mees on enda peitnud koridori. Astusin kas-sapidaja ukselt tagasi ja põrutasin: „Käed üles!“ Käsk täideti. Kuna mehe rind oli ebaloomulikult pungis, vaatasin, mis seal peitub. Leidsin pakke, mis sisaldasid hul-galiselt 25- ja 50-rublaseid.

Vahepeal kui mina jandasin eespool-mainitud mehega, korraldasid teised kassa-pidaja juures puhta töö. Kassapidaja ju-urest leiti patakas raha ja tähtsaid doku-mente varustuse allalt.

Läheduses pidi puhkusel viibima keegi kõrgem sõjaväelane, kellele mõtlesime sa-muti natuke nalja teha. Sellest tuli siiski loobuda ajanappuse tõttu. Pealegi võisid põgenenud komissarid olla juba toibunud esimesest löögist ning võisid organiseerida meile tõhusa vastulöögi. Iga hilinenud mi-nut võis maksa meie elu.

Seepärast alustasime peagi tagasiteed purjekate poole. Seal olid mõlemad purje-kad kraami nii täis, et meile enestele jät-kus vaevalt ruumi. Nüüd olime ise ühes „soomusega“ purjekail ja tagasisõit võis alata. Kaldale kogutud vahialused pidid sinna jääma nii kauaks, kuna meie olime silmist kadunud. Varem keegi lahkuda ei tohtinud. Vastasel korral oleksime avanud

tule. Nende hirmutuste mõjul mõõdus meie ärasõit vahejuhtumisteta.

Hommikupoole ööd oli järvel vaikne ja seepärast pääsesime edasi ainult sõudes. Pärastpoole hakkasid ka purjed tuult võtma, mis märgatavalt kergendas meie vaeva, sest paadid olid seesoleva „sõjasaagi“ tõttu koormatud.

Jõudsime õhtupoolikul saare lähedale, kus asusid meie partisanid. Umbes pool kilomeetrit kaldast eemal avati meile partisanide poolt püssituli. Vehkisime küll mütsidega ja kaskadega, kuid tagajärjetult. Kuna meie purjekas oli punastelt röövitud rahakapp, mille taha pugedes leidsime tõhusat kaitset kuulide eest, ei saanud meist keegi kuulidest vigastada. Samuti ei juhtunud teises paadis õnnetusi. Lõpuks taipasid partisanid eksitust ja tulistamine vaibus. Maale minnes olime kõik niivõrd ärritatud ja vihased, et tahtsime laskjaid läbi pekka. Kuid peagi tuli leppimine ja siis jagasime kõikidele tubakat ja paberosse, mis sel ajal oli meeliülendav luksus. Kin-

gituste jagamise lõpetanud, asusime ühte paati. Teist paati ja osa saaki maha jättes alustasime sõitu koju Issadi külla. Kaldale lähemale jõudes märkasime, et meid oli kogunenud vastu võtma kogukas hulk oma roodu sõdureid ühes rooduülema ltn. K. Miiliga. Lauldes sõitsime kaldale. Vastutuli-jaile jagasime tubakasaadusi ning hakkasime siis ülejäänud kraami maha laadima. Kõige esmalt tõstsime välja rahakapi. Küllainimesed tõid meile kapi lahtimurdmiseks haamreid, kange ja kirveid. Suure vaeva ja pingutusega muukisime kapi lahti. Sisemusest tulid nähtavale kerenskite pakid. Viimased jagasime asjaosaliste vahel võrdsest ära. Ltn. K. Miil tegi polguülemale meie tagasituleku teatavaks, kusjuures mind kästi ilmuda polgu staapi ühes punastelt võetud dokumentidega. Polguülem noomis mind, et olin üldse asunud säärasele ohtlikule reisile. Kuid lõpuks siiski avaldas kiitust retke hea kordamineku eest ja tundis headmeelt jälleenägemise puhul.

## Juriidilisi küsimusi.

Toim. kolonel jur. E. Leithammel.

**Küsimus.** Kas kaadriallohviter, kes on naisest lahutatud ja kelle laps on kohtuotsusega määratud lahutatud naise kasvatada, ning kes sama otsuse põhjal maksab oma lahutatud naisele lapse elatist, on õigustatud endiselt edasi saama laste-abiraha, või kuulub see väljamaksmisele kaadriallohviteri lahutatud naisele?

**Vastus.** Riigiteenijate laste-abiraha seaduse (RT 1936, 93, 735) § 10 ja Riigiteenijate laste-abiraha seaduse käsitamise juhtnõrde (RT 1937, 73, 616) § 11 eeskirjade järgi maksetakse laste-abiraha, kui abirahaõigusliku lapse vanemad on lahutatud, sellele vanemale, kelle juures laps elab. Kuni sellekohase nõude esitamiseni lahutatud lapsevanemalt, kelle juures laps elab, maksetakse laste-abiraha sellele lapsevanemale, kes on seda õigustatud saama sel korral, kui lapse vanemad ei oleks lahutatud. Kuna eespool mainitud eeskirjad ei korralda teisiti laste-abiraha väljamaksmist selleks juhuks, millal abirahaõigusliku lapsevanem maksab kohtuotsuse põhjal oma lahutatud naisele lapse elatist, siis tuleb asuda seisukohale, et küsimuses tähendatud juhul kaadriallohviter on õigustatud oma lapse pealt määratud laste-abiraha ise kätte

saama seni kuni tema lahutatud naise poolt ei ole esitatud sellekohane laste-abiraha väljamaksu nõue väeosale või asutisele, kus kaadriallohviter on rahalisel varustamisel.

**Küsimus.** Kas eelmises küsimuses tähendatud juhul piirivalves valvuri ametikohal teeniv kaadriallohviter on õigustatud riigi poolt edasi saama korterit natuuras või rahas?

**Vastus** jaatav. Piirivalve kaadriallohviteride ja -sõdurite korteriga varustamise seadluse (RT 1929, 75, 515) § 2 ja 3 järgi ei evi riigilt korteri või selle asemel korteriraha saamise õigust valvuri ametikohal teenivatest perekonnata kaadriallohviterid ja -sõdurid, kusjuures selle seadluse juurde kuuluva korterivarustise tabeli (RT 1938, 59, 571) märkus 3 järgi perekonna all mõistetakse korterivarustiseta abikaasat ja lapsi. Kuna lapse määramine lahutatud naise kasvatada iseenesest ei võta veel kaadriallohviterilt lapse suhtes isa õigust, siis ei ole kahtlust, et antud juhul kaadriallohviter tuleb lugeda perekonnaliseks ning et ta seepärast on õigustatud endiselt edasi saama riigilt korterit või korteriraha.

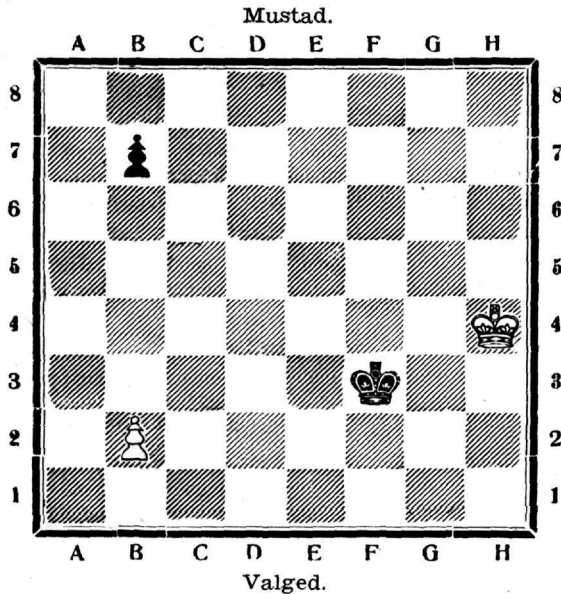
— lu —

# MALE.

Toimetaja K. Rootare.

Ülesanne nr. 17.

Koostanud N. D. Grigorjev.



Valged algavad ja saavutavad viigi. Lahendus järgmises malenurgas.

Ülesande nr. 16 lahendus.

1. Vb7—g7! Vb4—e4+ (V:b6? 2. Vg5 matt)  
 2. Ke3—f3 Ve4—e5 3. b6—b7 Va4—b4 4. b7—b8L  
 Ve5—f5+ 5. Kf3—g2 Vb4:b8 6. Vh8:b8 Vf5—c5  
 7. Vb8:b3 a5—a4 8. g3—g4+ Kh5:h4 9. Vb3—h3  
 matt.

1... Vb4—b5 2. b6—b7 b3—b2 3. b7—b8L  
 Va4—e4+ 4. Ke3—f3 b2—b1L 5. Vh8:h6+  
 Kh5:h6 6. Lb8—h8 matt.

1... Vb4—g4 2. b6—b7 Va4—b4 3. Vg7:g4  
 Kh5:g4 4. Vh8—g8+ Kg4—h3 5. b7—b8L  
 Vb4:b8 6. Vh8:b8 a5—a4 7. Kc3—f3 h6—h5 8. Vb8  
 —b4 ja valged võidavad. Kui 2... Vg4:g7, siis  
 3. b7—b8L Vg7—e7+ 4. Ke3—f3 Va4—b4  
 5. Lb8—d6 Ve7—f7+ 6. Kf3—g2 Vf7—g7  
 7. Vh8:h6+ Kh5—g4 8. Ld6—e6 matt.

## Õiendus.

„Sõduris“ nr. 22—23 lhk. 540 on sattunud trükkiviga. Artiklis „Õpilaste vastuvõtmine Sõjaväe Tehnikakooli“ 2. lõik tuleb lugeda järgmiselt:

Vastu võetakse meeskodanikke, kes ei ole üle 25 a. vanad ja evivad vähemalt Gümnaasiumi, Tallinna Tehnikumi, Tallinna või Tartu Pedagoogiumi täielikku haridust...

Vastutavtoimetaja kolonelleitnant **Johannes Reinola**. Tegevtoimetaja kapten **Martin Nurk**.

A-S. „Ühiselu“ trükk Tallinnas, Pikk 42. 1939.

## Elektri-, raadio- ja jalgratta eri-äri FIRMA „ELRA“

Soovitan oma rikkalikust laost:

Elektri-, lae-, laua- ja öölampe. ● Parimate kodu- ja välismaa raadioaparaatide müük ja vahetus. ● Inglise „PHILIPS“ jalgrattaste ainumüük. ● Fotoaparate ja tarbeid suures valikus. ● Elektri- valgustuse ja jõuseadeid tehakse asjatundlikult ja kiirelt. ● Nõu ja eelarved tasuta.

**FIRMA „ELRA“**

Tallinn, Müüriavahe 7, tel. 420-66.

KUMMI- JA METALL-

## TEMPLID

*A. Targama*

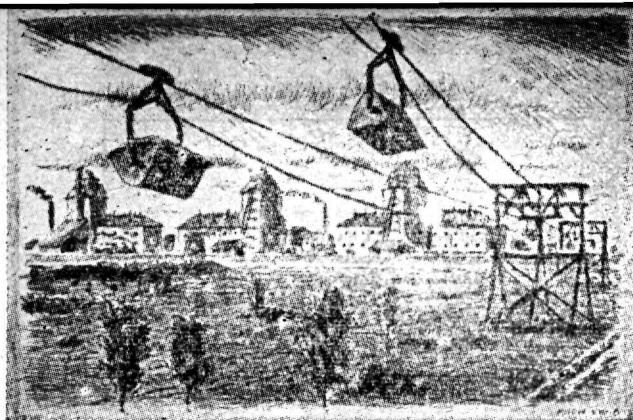
TALLINN, NUNNE 18

(S. Kloostri tänava nurgal)

TELEFON 473-69







*Õlivabrikud Kohtla-Järvel*

## A-S. ESIMENE EESTI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

END. RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

*Põlevkivitoodang 1938. aastal: 588.200 tonni*  
*Toorõlitoodang 1938. aastal: 48.977 „*

JUHATUS JA MÜÜGIBÜROO:

Tallinn, Valli tän. 4-3. Telef. 450-62 ja 450-85. Telegrammid: „Peapõlevkivi“

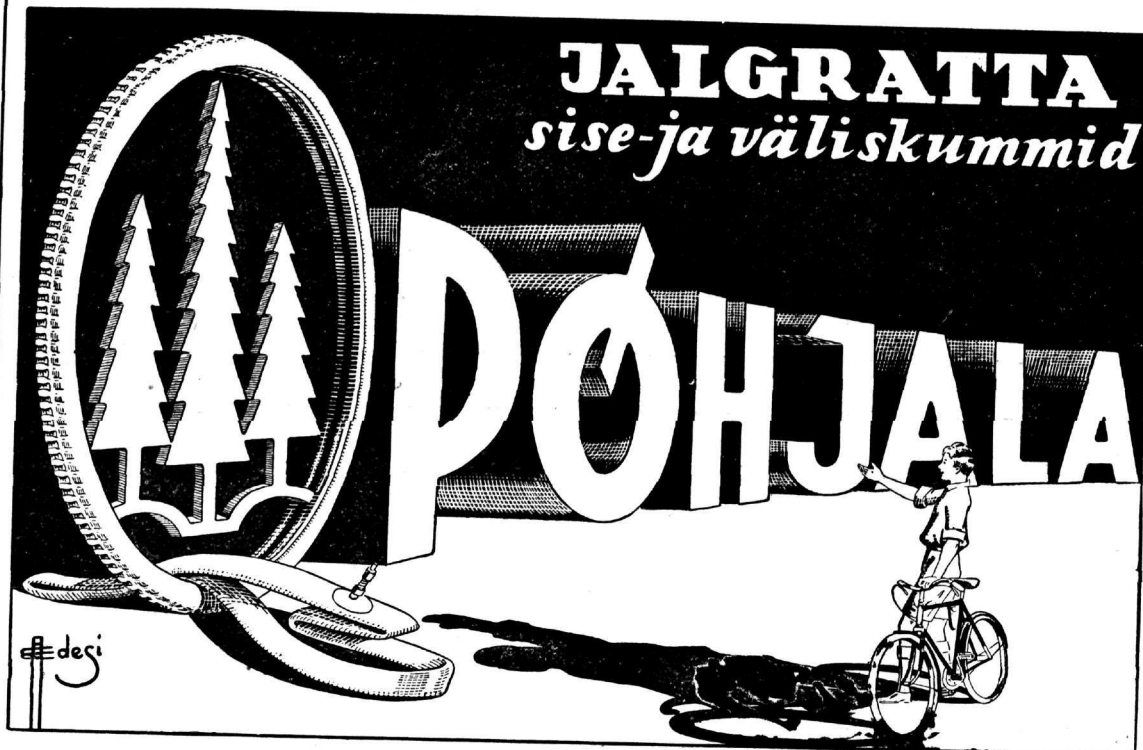
Riigi Piiritusmonopol

*R. Voimann*

Spetsiaal vormiriiete tööstus

Tallinn, Kentmani 5-7, telef, 475-54

*Valmistan igasuguseid vormiriideid  
oma kui ka tellija materjalist.*



Reserveeritud

EHITUSFIRMA

*Reinhold Treubek*

&

*Viktor Tretjakevitš*

Tallinn, Kaupmehe 19.

Telefon 460-44.

**PIRELLI**

ESINDAB:

*K. Ennus & Poeg*  
TALLINN

PÄRNU MAANTEE 24, TELEFON 448-94

TARTU, RIIA TÄN. 123, TELEFON 21-07



*E.A.K.Ü.*

# *Erahaigla*

Tallinn, Narva maantee nr. 6-a.

Statsionaarne ravi igal alal  
Röntgeni-, raadiumi- ja  
elektri-kabinetid.  
Massaaži-kabinetid.  
Vesiravila.  
Laboratoorium.

Telefonid: 428-80, 428-81.

## Külastage

Restoran - öölokaali

O.K

Telefon 449-93

KOHVIK

Telefon 432-61

S. Karja 18 Tallinn

## Kvaliteet materjal

on värvimise juures olu-  
lise tähtsusega, sest tema  
tagab töö headust. Hea  
materjali sisseost on usal-  
dusküsimus. Sellepärast  
eelistab tarvitajaskond

# E. Günther'i

Värvi- ja maalritarbete suuräri  
Tallinnas, Tartus, Viljandis ja Pärnus,

Ostke ainult

## A-s. „Lignoza“

Katowice — Poolamaal

lõhkeaineid,  
lõhkekapsleid,  
süütenõõre,  
elektrisütikuid.

Odavad. Lõhkevõimsad. Käsituskindlad.

Ainuesindaja:

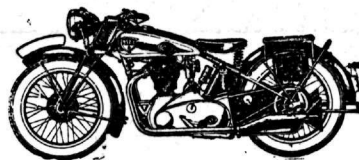
## Ins. Karl Jürgenson

Tallinn, Kuninga 5  
Telefon 436-89.





# ADLER



## SÕIDUAUTOD

ON SAAVUTANUD POPULAARSUSE HARULDASTE  
SÕIDUOMADUSTEGA, VASTUPIDAVUSEGA JA  
ÖKONOOMSUSEGA

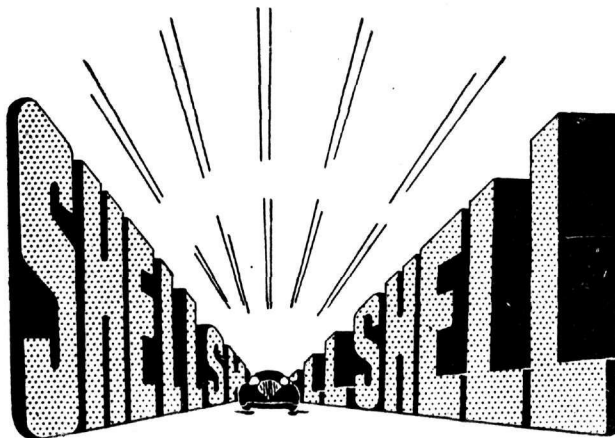
# NSU

MÜÜGILE ILMUNUD UUED LUKSUS MUDELID  
**MOOTORRATAID**

KOHTATEEESTIS KÕIGE SAGEDAMINI.  
RAHULDATUD OMANIKUD ON AIDANUD KAASA  
NENDE HIIGLA LEVIKUS

*A-S. TORMOLEN & Ko*

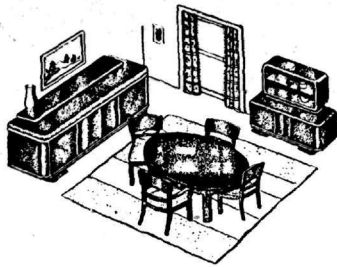
TALLINN, RAEKOJA PL. 17. TELEFON 428-06



Kokkuhoiu saavutate tarvitades

**ainult SHELL**

bensiini, küteteaineid ja määrdeõlisid



# KVALITEET MÖÖBLIT

*asutustele ja kodudele tellige*

**A-S. „MASSOPRODUKT'ilt“**

TARTU MNT. 73, TEL. 308-96

*Tellige aegsasti!*

## Inglise üksikkupongid

OSAMAKS.

Daamide ja härrade rätsepaäri

***F-a Schwartz***

Tallinn, Kullassepa 9, tel. 443-03.

## E. Schädlich & Ko

AGENTUURID

Tallinn, Pärnu 6. Telefon 472-31.

JALANÕUDE ÄRI

***Aleks. Adamka***

Tallinn, Harju tän. 26, telef. 436-26.

Kõiki hooaja kodu- ja välismaa

**riidekaupu**

suures valikus soovitab

INGLISE MAGASIN

**H. GUTKIN**

Tallinn, Viru 4, telef. 436-46.

*Peavalu puhul*

TARVITAGE  
**„Migrenervin'i“**

Saadaval kõigist apteekidest.  
Valmistaja G. Gnadeberg ja  
E. Leydeni apteek, Tallinn,  
S. Karja 4.

SPEDITSIOON- JA  
TRANSPORT ÜHING

**„ESRA“**

TALLINN, VENE T. 6.  
KÖNETRAADID: 448-12 JA 459-97.

Õppusel, laagris  
või puhkusel

olles on käepärasemaks ja  
toitvamaks kehakinnituseks



**Eston**

- KONSERVID,
- S I N G I D,
- VORSTID JA
- SEKSERID.



MUUGIL: „LIHATSENTRAALIDES“  
ja kõigis paremates toiduainete- ja delikatesskauplustes

*Tarvitage*

**Agfa**

FOTOTARBEID:  
FILME, PLAATE, PABEREID,  
KEMIKAALE,  
RÖNTGENIMATERJALE

KVALITEET  
 KLEIDIRIIDED  
 MANTLIRIIDED  
 SUKAD  
 SOKID  
 PITSID JA PAELAD  
 A/S  
**O. KILGAS**

KAUBANDUSE A/S.

# Hüppler & Ko

Tartu mnt. 43 Tallinn

Telefonid: kauplus . . . 305-01

kontor . . . 306-12

Soovitame suuremal ja väiksemal arvul:

**rauda,**

**plekki,**

igasugu tööriistu,

**ehitusmaterjale,**

majapidamise-, jahti- ja maalritarbeid.

**Ostame:**

vana rauda, malmi, plekki ja muid metalle.

*Rüdevärvimistööstus*

*Glome*

TALLINN, PALDISKI MNT. 25

TELEFON 452-61

*Rätsepmeister*

*Jüri Ahven*

VABADUSEVÄLJAK NR. 1

TELEFON 466-41



# A-S. Vennad Kimberg

TRAADI- JA NAELATEHASED

T A L L I N N

KONTOR: Nunne 16, tel. 448-17. TEHASED: Katusepapi 35, tel. 304-34

## MEIE VALMISTAME:

**Naelu:** lati-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-, side-, sadulsepa-, saapa-, paadikaare- jne.

KABJANAELU. OKASTRAADI OBADUSI.

**Traati:** haljast, põletatud, tsingitud, vasetatud, lakeeritud, vedru-, telegraafi-, klaasimise- jne.

OKASTRAATI. HOBUSERAUDU.

**Neete:** RAUAST, VASEST, ALUMIINIUMIST.

# „POLARIS“

Eesti Kindlustus-A-S.

võtab vastu järgmisi kindlustusi:

---

tule-, elu-, veo-, murdvarguse-, väärtsaadete-, kasko- (laevakerede) ja klaasikindlustusi.

---

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad  
**Kr. 1.057.000.—**

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest väljamaksetud üle

**Kr. 6.300.000.—**

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru 12.  
Kõnetr.: 426-66. Telegr.-aadr.: „Polaris“

Osakond asub Tartus, Suur Turg 11.  
Kõnetraat 26-75

Esindajad  
kõigis linnades ja maakohtades.

Soliidne edasikindlustus!

**Kahjud likvideeritakse viivitamata!**

